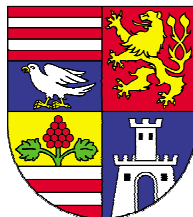

Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja

September 2007

Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja

Tento projekt bol realizovaný s finančnou pomocou Európskej únie z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) prostredníctvom Operačného programu Základná infraštruktúra, ktorého Riadiacim orgánom je Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR.

Vážení obyvatelia Košického samosprávneho kraja, milí spoluobčania!

Náš kraj je najkrajšie miesto na život. Tak ho vidíme, pretože tu sme sa narodili, vyrástli, prisťahovali sa za prácou, či za rodinou. Zviazali sme s ním svoje životy a chceli by sme, aby boli čo najlepšie. Naplnené spokojnosťou, rodinným porozumením, ale aj možnosťou uplatniť svoje vedomosti a skúsenosti, získať za ne patričné ohodnotenie a žiť na úrovni vyspelej Európy. Náš kraj – to nie je región na konci sveta, kde líšky dávajú dobrú noc. Jeho bohatá história a dôležité miesto v dejinnom kontexte nám nedovolí, aby sme ho videli v takomto svetle. Realita veľkých regionálnych rozdielov však svedčí o tom, že disproporcie tu existujú. Vnímame ich veľmi silno a chceme ich zmenšovať konkrétnymi krokmi. Jedným z nich je aj stratégia rozvoja vidieka.

V Košickom kraji sídli 440 obcí a 17 miest, no takmer jedna tretina zo 773 tisíc obyvateľov žije v krajskom meste. Vidiecky charakter prevláda na väčšine územia nášho regiónu, preto bola práve jeho rozvojová stratégia naším prvoradým cieľom.

Uvedomujeme si, že kraj nemôže fungovať bez intenzívnej spolupráce s obcami a mestami. Nechápeme samosprávny kraj len ako zriaďovateľa rôznych inštitúcií. KSK by mal plniť funkciu koordinátora, pretože sú oblasti, kde treba obce zjednocovať. Hlavne v projektoch a strategických zámeroch mikroregiónov. Je prirodzené, že každý starosta sa snaží čo najviac získať pre svoju obec, ale my musíme vidieť aj trochu ďalej. Spojiť sa v tých oblastiach, ktoré sú pre nás dôležité z hľadiska dlhodobého plánovania a stratégie. To bol aj dôvod, prečo vznikla Rada pre rozvoj miest a obcí v KSK. Sú v nej zastúpené všetky mikroregióny a od jej členov očakávame pružný prenos informácií jedným i druhým smerom.

Materiál, ktorý držíte v ruke, je prvým programovým dokumentom na podporu ekonomického rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja. Riešiteľský tím expertov v ňom komplexne analyzoval stav vidieckeho územia a vypracoval návrh cieľov a opatrení. Analýza ukázala, že stále nedochádza k využitiu potenciálu, ktorý vidiek jednoznačne má. Dôvodom je pomalý rozvoj podnikateľských aktivít a nevyhovujúca technická a komunikačná infraštruktúra. Preto hlavným cieľom nášho snaženia musí byť naštartovanie spoločného, vzájomne prospešného rozvoja celého regiónu. Malé mestá a vidiecke obce sa musia postarať o rozvoj vlastným pričinením s využitím podpory európskych fondov a grantov určených pre vidiek. KSK im pri tom bude pomáhať všetkými dostupnými prostriedkami.

Preto vznikla táto publikácia, ktorá chce pomôcť zorientovať sa verejným aj súkromným subjektom v neľahkej situácii vidieckych regiónov. Mala by slúžiť ako praktická príručka pre všetkých, ktorým záleží na skvalitňovaní života aj v tej najmenšej dedinke v našom kraji. Som presvedčený, že spoločným úsilím sa nám to podarí.

JUDr. Zdenko Trebuľa
predseda Košického samosprávneho kraja

Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja

Spracovateľ:

VVMZ, spol. s r.o.

Tolstého 7, Bratislava

Manažér projektu:

RNDr. Roman Krajčovič

Koordinátorka projektu:

Mgr. Andrea Panáková

Autori tematických častí:

Životné prostredie

Mgr. Alena Kučeravcová, Slovenská agentúra životného prostredia, Košice

Osídlenie a sídla

Ing. arch. Alexander Bél, URBI, Košice

Ľudské zdroje

Mgr. Martin Valentovič, M.E.S.A 10, Bratislava

Ekonomika vidieka

Ing. Jela Tvrdoňová, PhD., VOKA, o.z., Banská Bystrica

Poľnohospodárstvo

Ing. Ladislav Garay, Regionálna poľnohospodárska a potravinárska komora, Košice

Lesné hospodárstvo

Ing. Pavol Čekovský, Lesy mesta Spišská Nová Ves

Vidiecky turizmus

Mgr. Vlasta Körnerová, A-projekt n.o., Liptovský Hrádok

Obnoviteľné zdroje energie

Ing. Vladimír Vagaský, Slovenská agentúra životného prostredia, Prešov

Veterinárne lekárstvo

Kolektív pracovníkov Univerzity veterinárskeho lekárstva, Košice

Regionálni koordinátori:

Ing. Ervin Petrik, Regionálna rozvojová agentúra Moldava nad Bodvou

Ing. Miroslav Boldiš, Regionálna rozvojová agentúra Rožňava

Ing. Darina Paveleková, Spišská regionálna rozvojová agentúra

Ing. Tibor Szeman, Obecný úrad, Somotor

Oponenti:

Ing. Peter Ťapák, Úrad Košického samosprávneho kraja

Ing. Katarína Svistáková, Úrad Košického samosprávneho kraja

Nezávislá expertíza:

RNDr. Andrej Steiner, CSc. - Karpatský rozvojový inštitút n.o., Košice

Ing. Zuzana Záborská - Karpatský rozvojový inštitút n.o., Košice

Obsah

ÚVOD	7
1. SÚHRN ANALYTICKEJ ČASTI	10
1.1 Životné prostredie	10
1.2 Osídlenie a výstavba	14
1.3 Technická infraštruktúra	16
1.4 Ľudské zdroje	17
1.5 Ekonomika vidieka	21
1.6 Poľnohospodárstvo	24
1.7 Lesné hospodárstvo	28
1.8 Vidiecky turizmus	29
1.9 Obnoviteľné zdroje energie	31
2. DÔVOD VYPRACOVANIA STRATÉGIE ROZVOJA VIDIEKA KSK	32
3. VÍZIA ROZVOJA VIDIEKA KSK	33
4. CIELE ROZVOJA VIDIEKA KSK	35
4.1 Globálny cieľ	35
4.2 Strategické ciele tematických oblastí	36
5. STANOVENIE ŠPECIFICKÝCH CIEĽOV A OPATRENÍ STRATÉGIE ROZVOJA VIDIEKA KSK	37
5.1 Životné prostredie	40
5.2 Osídlenie a sídla	47
5.3 Ľudské zdroje	50
5.4 Ekonomika vidieka	58
5.4.1 Poľnohospodárstvo	66
5.4.2 Lesné hospodárstvo	73
5.4.3 Vidiecky turizmus	79
5.4.4 Obnoviteľné zdroje energie	85
6. PREPOJENIE MEDZI ŠPECIFICKÝMI CIEĽMI A OPATRENAMI TEMATICKÝCH OBLASTÍ	96
7. PREPOJENIE NA ĎALŠIE STRATEGICKÉ DOKUMENTY	97

8. KONCEPCIA INTEGROVANÉHO ROZVOJA VIDIEKA – PRIEMET STRATÉGIE DO ROZVOJA ÚZEMIA	99
9. NÁVRH SYSTÉMU IMPLEMENTÁCIE STRATÉGIE ROZVOJA VIDIEKA KSK	100
9.1 Inštitucionálne zabezpečenie riadenia Stratégie	100
9.2 Inštitucionálne zabezpečenie implementácie priorít a opatrení Stratégie	101
9.3 Inštitucionálne zabezpečenie monitorovania a hodnotenia	102
10. NÁVRH MONITOROVACIEHO RÁMCA	104
10.1 Návrh kľúčových indikátorov na monitorovanie kvality života v mikroregiónoch KSK	104
10.2 Návrh monitorovacích ukazovateľov Stratégie rozvoja vidieka KSK	105
11. DOSLOV	114
PRÍLOHY	115
STRATÉGIA VETERINÁRSKEHO LEKÁRSTVA V KONTEXTE ROZVOJA VIDIEKA KSK	116

Úvod

Predkladaná Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja bola vypracovaná na základe požiadavky Úradu KSK s cieľom stanoviť základné priority rozvoja a identifikovať rozvojové príležitosti pre vidiek Košického samosprávneho kraja. Stratégia ako komplexný strednodobý rozvojový dokument rieši možnosti koncentrácie dostupných zdrojov na ohraničený počet cieľov identifikovaných ako prioritné pre rozvoj vidieckych oblastí s najväčším potenciálom i najväčšími problémami.

Postup pri vypracovaní projektu

Riešiteľský kolektív tvorilo deväť externých expertov, pokrývajúcich nosné problémové okruhy rozvoja vidieka. V procese prípravy analytickej časti dokumentu spolupracovali na projekte štyria regionálni koordinátori za Abov, Gemer, Spiš a Zemplín, ktorých hlavnou úlohou bola aktívna komunikácia so zástupcami mikroregiónov kraja.

Na základe podpísanej dohody o spolupráci medzi KSK a univerzitami, bola v procese tvorby strategickej časti dokumentu k projektu prizvaná aj Univerzita veterinárneho lekárstva v Košiciach, ktorej záujmom je podporiť svojimi inovatívnymi projektovými zámermi prosperitu košického vidieka.

Počas celej realizácie projektu prebiehali konzultácie s pracovníkmi Úradu KSK a jednotlivé etapy, výstupy a strategické smerovanie dokumentu boli prerokovávané s časťou poslancov KSK.

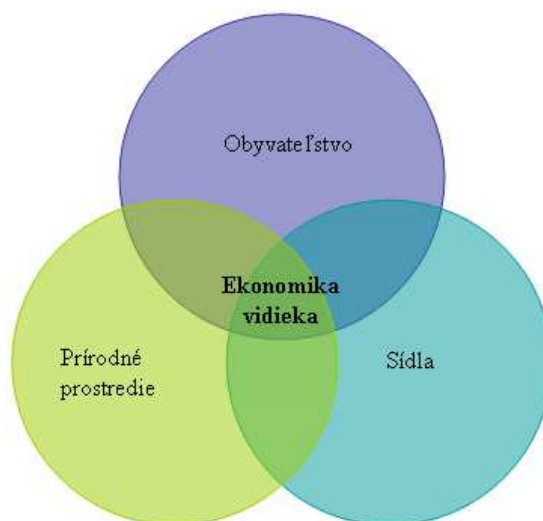
Pracovná verzia dokumentu „Stratégia rozvoja vidieka KSK“ bola postúpená na predbežné hodnotenie expertom Karpatského rozvojového inštitútu, o.z. a pracovníkom Úradu KSK. Ich podnetné pripomienky a návrhy prispeli k finalizácii a skvalitneniu dokumentu.

Prístup k tvorbe Stratégie rozvoja vidieka KSK

Úlohou autorského kolektívu bolo všestranne vyhodnotiť situáciu vidieka v Košickom kraji a stanoviť také ciele a nástroje, ktoré zamedzia ďalšiemu prehľbovaniu ekonomických, sociálnych a demografických problémov, zhodnotia vnútorný potenciál krajiny a obyvateľstva a povedú k postupnému zlepšovaniu kvality života v regióne.

Vidiecku krajinu vnímame ako systém pozostávajúci z prírodného prostredia, obyvateľstva a sídel. V prieniku týchto zložiek je vidiecka ekonomika, ako hybná sila regiónu, ktorá je priamo závislá od charakteru miestnych zdrojov (prírodných, ľudských...) a vybavenosti sídiel.

Za hlavné súčasti vidieckej ekonomiky považujeme tradičné vidiecke odvetvia poľnohospodárstvo, lesníctvo a perspektívne významné odvetvia vidiecky turizmus a obnoviteľné zdroje energie.

Aby Stratégia rozvoja vidieka KSK pristupovala komplexne ku všetkým zložkám vidieckeho prostredia, kolektív riešiteľov analyzoval charakteristiky Košického kraja v týchto tematických oblastiach:

životné prostredie, výstavba a sídla, technická infraštruktúra, ľudské zdroje, ekonomika vidieka, poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo, vidiecky turizmus a obnoviteľné zdroje energie.

Na základe výstupov z analýz a na základe znalosti trendov v oblasti vidieckeho rozvoja, navrhli experti v každej tematickej oblasti strategické ciele smerujúce k napĺňaniu vízie rozvoja vidieka Košického kraja. Strategické ciele v jednotlivých tematických oblastiach boli ďalej rozpracované do špecifických cieľov, ktoré sa budú naplňať realizáciou navrhnutých opatrení.

Hoci boli opatrenia navrhnuté tak, aby riešili primárne problémy danej tematickej oblasti, ich interdisciplinarita a vzájomná synergia je nevyhnutným predpokladom integrovaného rozvoja vidieka. Vzájomnú previazanosť jednotlivých tematických oblastí a ich opatrení znázorňuje tabuľka v časti 6.

Z **priestorového hľadiska** sa Stratégia zameriava na celé územie kraja, nevytvára samostatné koncepcie pre subregióny Abov, Gemer, Spiš a Zemplín, avšak u navrhovaných opatrení, ktoré si to vyžadujú, špecifikuje územia vhodné na realizáciu podporných aktivít.

V niektorých prípadoch nebolo možné (v rozsahu tohto projektu) špecifikovať konkrétne územia na realizáciu navrhovaných aktivít. Takéto rozhodnutia si budú vyžadovať komplexnejšie posudzovanie daností jednotlivých mikroregiónov, ktoré by mali byť riešené prostredníctvom špecializovaných štúdií, alebo pri výbere pilotných území formou súťaží vyhlasovaných Úradom KSK. Zároveň predpokladáme, že vyhodnoteniu potenciálu mikroregiónov kraja pre napĺňanie cieľov Stratégie rozvoja vidieka KSK sa budú venovať jednotlivé mikroregionálne Stratégie integrovaného rozvoja pripravované na implementáciu Osi 4 LEADER.

Hlavné výstupy projektu

Realizácia projektu bola rozdelená do troch etáp - analytickej, strategickej a implementačnej, ktorých výstupom sú nasledovné dokumenty:

1. **Analýza vidieka KSK** hodnotí stav prírodného prostredia a sociálno-ekonomické podmienky vo vidieckych oblastiach Košického kraja. Dokument mapuje východiskový stav a potenciál regiónu pre jeho ďalší rozvoj v oblastiach, ktoré najvýznamnejšie vplyvajú na sociálno-ekonomickú situáciu obyvateľov na vidieku: *životné prostredie, výstavba a sídla, technická infraštruktúra, ľudské zdroje, ekonomika vidieka, poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo, vidiecky turizmus a obnoviteľné zdroje energie.*
2. **Analýza subjektov regionálneho rozvoja KSK** mapuje činnosť a priestorové pôsobenia jednotlivých organizácií aktívnych v oblasti regionálneho a vidieckeho rozvoja v Košickom kraji. Vyhodnotenie ich vzájomnej spolupráce je

východiskom pre návrh modelu spolupráce týchto subjektov ako súčasť mechanizmu implementácie. Súčasťou Analýzy subjektov regionálneho rozvoja KSK je elektronická Databáza mikroregiónov, ktorá predstavuje doposiaľ najkompletnejší prehľad údajov o aktívnych mikroregiónoch v kraji.

3. **Stratégia rozvoja vidieka KSK** je spracovaná v súlade s programovacími dokumentmi na európskej a národnej úrovni pre obdobie rokov 2007 – 2013 s dôrazom na Program rozvoja vidieka a os 4 LEADER. Zároveň sú zohľadnené výstupy z existujúcich dokumentov, spracovaných Úradom samosprávneho kraja najmä: Rozvojový plán Slovensko – Východ, PHSR KSK, Územný plán veľkého územného celku Košického kraja – Zmeny a doplnky 2004, Konceptia rozvoja cestovného ruchu KSK, Stratégia rozvoja ľudských zdrojov KSK, Stratégia odpadového hospodárstva KSK a ďalšie.

Návrh mechanizmu implementácie tvorí záverečnú časť tohto dokumentu. Riešiteľský kolektív v ňom predkladá návrh mechanizmu implementácie, založenej na princípoch integrovaného rozvoja vidieka. Implementáciu navrhujeme na báze fungujúcich lokálnych partnerstiev (verejno-súkromné partnerstvá). Zároveň odporúčame úlohy a postavenie orgánov a inštitúcií zodpovedných za implementáciu Stratégie, spolu so stanovením monitorovacích ukazovateľov rozvoja vidieka.

Všetky výstupy projektu sú zverejnené na portáli Košického samosprávneho kraja:

<http://www.kosice.regionet.sk/KSKWeb/Cinnosti/RegionalnyRozvoj/Vidiek/>

1. Súhrn analytickej časti

V nasledujúcej časti uvádzame najdôležitejšie výstupy, závery a odporúčania z analytickej časti Stratégie rozvoja vidieka KSK. Úplná verzia dokumentu „Analýzy rozvoja vidieka KSK“ je dostupná na portáli Košického samosprávneho kraja.

1.1 Životné prostredie

Ochrana prírody a krajiny

Košický samosprávny kraj sa vyznačuje rozmanitosťou rastlinných spoločenstiev i množstvom pôvodných zachovaných zoocenóz. Územie sa vyznačuje vysokým prírodným potenciálom. Na území kraja sa nachádzajú, resp. do neho čiastočne zasahujú dva národné parky – NP Slovenský raj a NP Slovenský kras, dve chránené krajinné oblasti – CHKO Vihorlat a CHKO Latorica a vyhlásených je spolu 134 tzv. maloplošných chránených území.

Návrh sústavy NATURA 2000 tvorí sieť navrhovaných chránených vtáčích území (nCHVÚ) a sieť navrhovaných území európskeho významu (nÚEV). Národný zoznam navrhovaných chránených vtáčích území obsahuje 38 území, z toho 9 sa nachádza alebo zasahuje do Košického kraja. Národný zoznam území európskeho významu obsahuje 382 území, z toho 47 lokalít v Košickom kraji.

Medzi ďalšie významné charakteristiky krajiny môžeme zahrnúť lokality chránené podľa medzinárodných dohovorov. Do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva sú zaradené Jaskyne Slovenského krasu a Aggteleckého krasu. Na základe Dohovoru o mokradiach, majúcich medzinárodný význam, najmä ako biotopy vodného vtáctva, sa na území Košického kraja nachádzajú 4 ramsarské lokality a 3 medzinárodne významne mokrade.

Na druhej strane možno hodnotiť negatívne prevahu veľkoblukovej ornej pôdy s minimálnym zastúpením ekostabilizačných prvkov v krajinskej štruktúre na celom území Východoslovenskej nížiny a Košickej kotliny. Z hľadiska priestorovej diferenciácie najvyšší stupeň ekologickej stability zaberá kompaktné územie v západnej časti Košického kraja plošne vymedzenej územiami okresov Gelnica a Rožňava. Naopak priestor s najnižším stupňom ekologickej stability zaberá kompaktné územie v južnej a východnej časti územia tohto kraja plošne vymedzenej územiami okresov Trebišov a Michalovce. Nízka ekologická stabilita veľkých blokov poľnohospodárskej pôdy vytvára predpoklady pre značnú vodnú, resp. veternú eróziu.

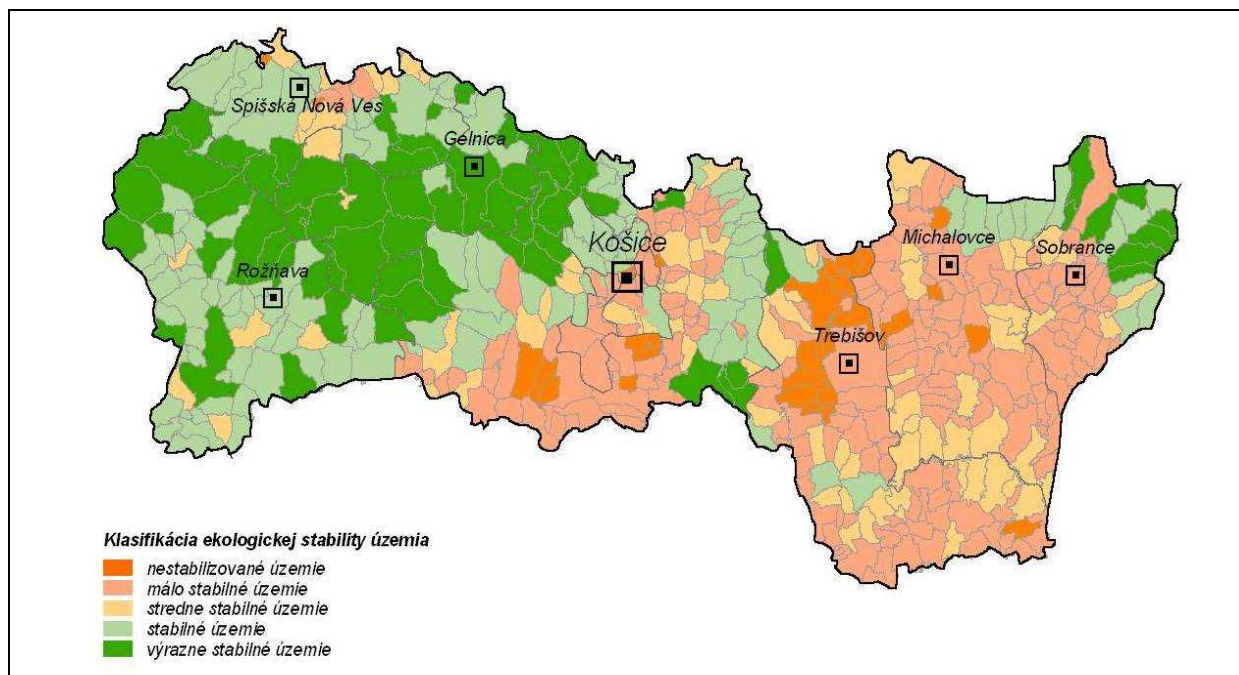
Smerovanie

Stratégia rozvoja vidieka v oblasti ochrany prírody a krajiny KSK by mala preto smerovať k:

Zachovaniu a zvyšovaniu biologickej i krajinskej diverzity a ekologickej stability krajiny

Ochrana krajiny je založená na princípe zachovania územného systému ekologickej stability (ÚSES), ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života. Avšak dokumentácia ÚSES na miestnej a regionálnej úrovni je sčasti neaktuálna a dostatočne sa neuplatňuje v praxi. V záujme obnovenia ekologickej stability a celkového rázu poľnohospodárskej krajiny sa vyžaduje uplatňovať ochranu krajinných prvkov prostredníctvom pozemkových úprav, ktoré sa len postupne zavádzajú do praxe a taktiež zavádzaním ekologického poľnohospodárstva.

Ekologická kvalita katastrálnych území podľa štruktúry využitia v Košickom kraji

Zdroj: Atlas krajiny, spracované SAŽP - Environmentálna regionalizácia, 2005

Zlepšení starostlivosti o prírodné hodnoty v regióne, k zapájaniu obcí do starostlivosti o chránené územia a k vytváraní podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky resp. trvalo udržateľného turizmu

Na území kraja sa prejavuje nízka úroveň „lokálpatriotizmu“ miestneho obyvateľstva a potreba venovať väčšiu pozornosť prírodnému dedičstvu na území vlastnej obce či regiónu a zabránenie ich devastácii i negatívne vnímanie existencie chránených území a predovšetkým z toho vyplývajúcich obmedzení pre ekonomický a sociálny rozvoj vo vedomí miestnych obyvateľov. Je potrebné zvýšiť pochopenie a ocenenie špeciálnych kvalít chránených lokalít a podporu pre ochranu prírody lokalít medzi miestnymi obyvateľmi a návštevníkmi. Menej známe alebo menej oceňované prírodné územia môžu ťažiť z vytvárania turistických aktivít. Jedným z princípov trvalo udržateľného turizmu je sprístupniť chránené územia každému, avšak na druhej strane je potrebné rešpektovať limity únosnosti územia.

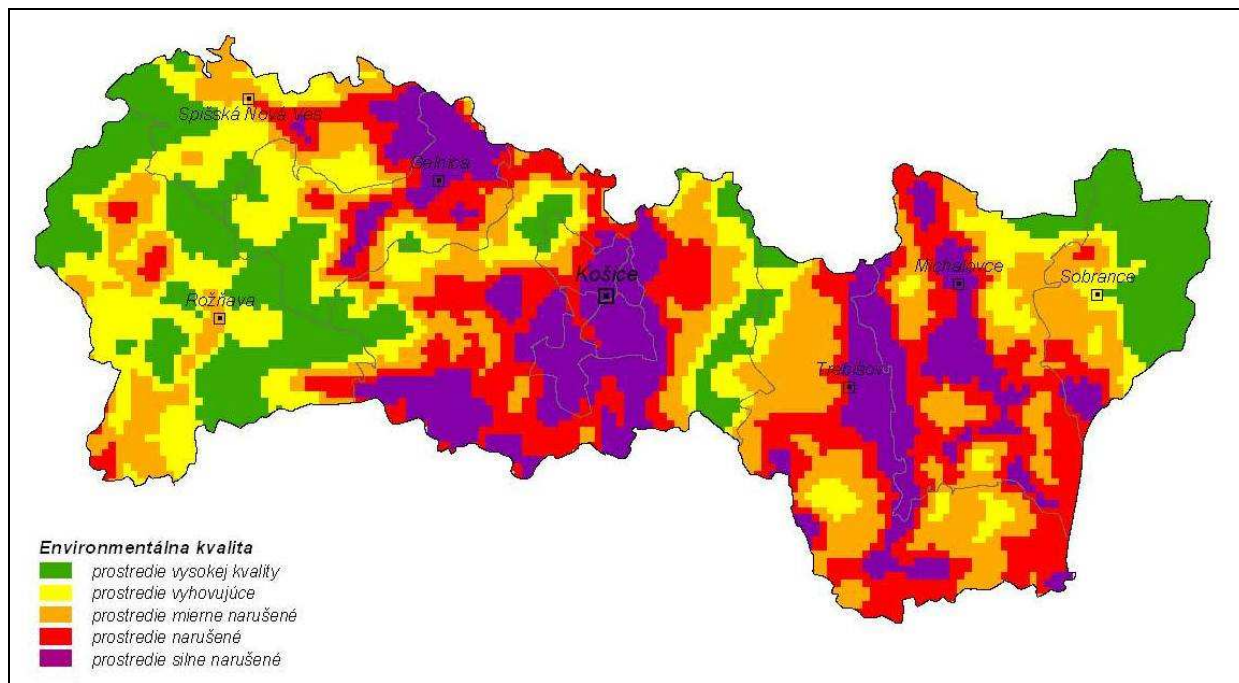
Stav životného prostredia

Košický kraj patrí v rámci SR medzi územia, kde sa dlhodobo prejavuje zhoršená kvalita životného prostredia, a to najmä z hľadiska znečistenia ovzdušia, znečistenia povrchových a podzemných vôd, ako aj z hľadiska optimalizácie nakladania s odpadmi. Lokálne sa v kraji vyskytujú územia s kontaminovanými pôdami.

V Košickom kraji sú podľa environmentálnej regionalizácie zastúpené všetky stupne kvality životného prostredia. Prostredie vysokej environmentálnej kvality (1. stupeň) predstavuje 18 % rozlohy kraja a prostredie narušené, resp. silne narušené (4. a 5. stupeň) predstavuje 39 % rozlohy kraja. Medzi okresy s vyhovujúcou kvalitou ŽP patria Rožňava a Sobrance. Medzi okresy s narušeným, resp. silne narušeným prostredím patria Košice, Michalovce a Trebišov. V Košickom kraji sa v rozhodujúcom

rozsahu nachádzajú 3 zaťažené oblasti. Ide o Rudniansko-gelnickú zaťaženú oblasť, Košicko-prešovskú zaťaženú oblasť a Zemplínsku zaťaženú oblasť. Spolu tieto zaťažené oblasti zaberajú 30,5 % plochy kraja.

Úroveň kvality životného prostredia v Košickom kraji

Zdroj: SAŽP - Environmentálna regionalizácia, 2005

Smerovanie

Stratégia rozvoja vidieka v oblasti kvality životného prostredia KSK by mala preto smerovať k:

Zlepšeniu kvality životného prostredia predovšetkým v oblasti zlepšenia kvality povrchových a podzemných vôd a k zvýšeniu napojenosti sídel na verejný vodovod a kanalizáciu

Všetky hlavné toky, ale i celý rad ich prítokov, majú značne znečistenú vodu a v niektorých prípadoch je ich plnohodnotné využívanie ohrozené. Najznečistenejšou oblasťou na čiastkovom povodí Hornádu je úsek na hraniciach s Maďarskou republikou, kde je IV. - V. trieda kvality dosahovaná takmer vo všetkých skupinách ukazovateľov. Problematické je využívanie niektorých zdrojov vody na závlahy, pretože je predpoklad rozšírenia znečistenia z toku na širšie územie s možnou kontamináciou zdrojov podzemných vôd. Kvalita vody vo vodných nádržiach je neuspokojivá a je ovplyvňovaná vo výraznej miere kvalitou vody ich prítokov.

Z hľadiska kvality podzemných vôd najviac znečistenými vodohospodársky významnými oblasťami Košického kraja sú: Medzibodrožie a riečne náplavy Roňavy, riečne náplavy Ondavy od Domaše po Trebišov a Slanské Vrchy a riečne náplavy Hornádu od Družstevnej pri Hornáde po štátnu hranicu. V rámci uvedených oblastí nevyhovovala požiadavkám na pitnú vodu ani jedna odobratá vzorka v roku 2005. V znečistení podzemných vôd pretrvávajú znečistenie organickými látkami. Prevládajúci charakter využitia krajiny monitorovaných oblastí (urbanizované a poľnohospodársky využívané územia) sa premieta do zvýšených obsahov dusíka vo vodách.

K zlepšeniu kvality vôd by malo prispieť aj budovanie a rekonštrukcia vodohospodárskej infraštruktúry, ktoré predstavujú jednu z dlhodobých priorít mikroregiónov.

Zlepšeniu kvality životného prostredia v oblasti zhodnocovania odpadov, podpore separovaného zberu

V Košickom kraji je málo účinný separovaný zber zhodnotiteľných komodít v komunálnej i výrobnej sfére. Chýbajú zariadenia na zhodnocovanie odpadov a recykláciu odpadov pre niektoré komodity (napr. tetrapakové obaly, sklenené obaly, plasty), ktoré je možné materiálovo zhodnotiť prostredníctvom separovaného zberu. Úroveň separovaného zberu komunálneho odpadu (KO) je v kraji na nedostatočnej úrovni a charakterizuje ju množstvo vyseparovaných zložiek KO na jedného obyvateľa za rok, ktoré predstavovalo v roku 2004 cca 4,2 kg/obyvateľa (priemerné množstvo v SR je 9,5 kg/obyv.). Rovnako sa prejavuje nízka úroveň zhodnocovania biologických odpadov a ich využitia na zlepšenie kvality pôdneho fondu.

Podpora obnoviteľných zdrojov energie

Na území Košického kraja sa prejavuje závislosť na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a na strane druhej, napriek výraznému potenciálu, veľmi nízka úroveň využívania obnoviteľných zdrojov energie.

Z obnoviteľných prírodných zdrojov energie sa na území kraja využíva najviac vodná energia, málo využívaná je solárna, geotermálna, veterná energia, biomasa, slnečná energia a bioplyn. Stupeň využitia geotermálnej energie prakticky nemožno hodnotiť, pretože sa nevyužíva žiadna lokalita. Pritom viaceré z perspektívnych oblastí alebo štruktúr geotermálnych vôd sú pripravené na využívanie formou už zrealizovaných vrtov. Výrazný potenciál predstavuje i možnosť pestovania energetických rastlín na využívanej alebo nevyužívanej poľnohospodárskej pôde.

1.2 Osídlenie a výstavba

Osídlenie

Charakteristickým znakom štruktúry osídlenia Košického samosprávneho kraja je hustá sieť malých sídiel, čo svedčí o značnej rozdrobenosti osídlenia. Vidiecke osídlenie je rozptýlené do veľkého počtu stredných a malých sídiel, pričom prevažujú malé vidiecke sídla s veľkosťou do 999 obyvateľov. V priebehu uplynulého urbanizačného a industrializačného procesu a s tým spojenou riadenou urbanizáciou, koncentraciou ekonomických aktivít a obyvateľstva výrazne narástli mestá Spišská Nová Ves, Michalovce a najmä Košice.

Obcí s veľkosťou do 999 obyvateľov je 322, t.j. 73,5 % z celkového počtu obcí - z toho je obcí s veľkosťou do 499 obyvateľov 178 t.j. 40,6 % z celkového počtu obcí. Na území kraja býva v jednej obci (bez miest Košice, Michalovce a Spišská Nová Ves) v priemere 451 obyvateľov.

Na území kraja sa nachádza 34 obcí, v ktorých žije menej ako 200 trvale bývajúcich obyvateľov. Tieto obce vykazujú sústavný úbytok obyvateľov, pričom ich počet narastá (v roku 1995 ich bolo 32). Z uvedených obcí má 17 rekreačnú funkciu, ostatné nemajú dostatok aktivít na zastavenie ďalšieho poklesu počtu obyvateľov. Tieto obce nemajú demografické ani ekonomické podmienky na oživenie ich regresívneho vývoja.

Výstavba

Potreba mať schválenú územnoplánovaciu dokumentáciu (ÚPD) obce je v mnohých obciach, najmä malých, značne podceňovaná. Situácia sa v súčasnosti najmä v dôsledku finančných dotácií z fondov EÚ zlepšuje. Obce, ktoré majú schválenú alebo rozpracovanú územnoplánovaciu dokumentáciu sú koncentrované hlavne okolo mestských sídiel. Obce bez územnoplánovacej dokumentácie sú prevažne menšie obce geograficky lokalizované v okrajových častiach okresov.

Súčasný stav spracovania územnoplánovacej dokumentácie (ÚPD)

Okres	Počet obcí	Územnoplánovacia dokumentácia obce					
		Schválená		Rozpracovaná		Bez ÚPD	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
Gelnica	20	4	20,0	5	25,0	11	55,0
Košice-okolie	114	16	14,0	50	43,9	48	42,1
Michalovce	78	18	23,1	20	25,6	40	51,3
Rožňava	62	2	3,2	29	46,8	31	50,0
Sobrance	47	1	2,1	19	40,4	27	57,4
Spišská Nová Ves	36	10	27,8	9	25,0	17	47,2
Trebišov	82	10	12,2	42	51,2	30	36,6

Okres	Počet obcí	Územnoplánovacia dokumentácia obce					
		Schválená		Rozpracovaná		Bez ÚPD	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
Kraj spolu	439	61	13,9	174	39,6	204	46,5

Zdroj: KSK, september 2006

Odporúčania pre vypracovanie stratégie

- Definovať orientačnú kategorizáciu a strediskovú sústavu vidieckeho osídlenia podľa spoločensko-ekonomického potenciálu, s cieľom poskytnúť informácie samosprávam pre optimálne a dobrovoľné združovanie obcí do funkčných zoskupení podľa spádových okruhov vykonávaných aktivít (školské, zdravotnícke a administratívne obvody a pod.).
- Definovať vízie rozvoja vidieckeho osídlenia diferencovane pre urbanizačné priestory miest, priestory vidieckej turistiky, upadajúce priestory, priestory cezhraničných sídelných štruktúr a pod. V prípade cezhraničných sídelných štruktúr zosúladiť ich rozvoj so stratégiou dotknutej susednej krajiny.
- Osobitnú pozornosť zamerať na sídla s krajne regresívnym vývojom (menej ako 200 obyvateľov), ich oživeniu, resp. postupnému zániku. Vyhodnotiť jednotlivé sídla z hľadiska ich etnografickej a pamiatkarskej hodnoty, historického, sociálneho a ekonomického potenciálu. Na základe výsledku stanoviť výber sídiel vhodných pre zastavenie úpadku a prijať opatrenia na ich záchranu, resp. reštrukturalizáciu na chalupnícke dediny a ich zapojenie do vidieckej turistiky.
- Definovať vízie rozvoja vidieckeho osídlenia vo vzťahu k polohe v chránených územiach prírody, resp. v ich ochranných pásmach (národné parky, chránené krajinné oblasti, chránené vtáčie územia, NATURA 2000).

1.3 Technická infraštruktúra

Vzhľadom na skutočnosť, že Úrad KSK spracoval v nedávnej minulosti štúdiu stavu cestných komunikácií 2. a 3. triedy na území kraja a v KSK je 100 % plynofikácia i elektrifikácia, v predkladanej analýze sa zaoberáme výhradne problematikou zásobovania pitnou vodou, kanalizáciami a čistením odpadových vôd.

Zásobovanie pitnou vodou

Zásobovanie ukazuje nedostatočné vybavenie sídiel vodovodmi, ktoré je podstatne nižšie ako celoštátny priemer. Zásoby vhodnej vody sú obmedzené, hoci kraj má vnútorné rezervy v nevyužívaných zdrojoch. Ďalšie rezervy sú v stratách vody z potrubí, ktoré vykazujú negatívne znaky zhotovenia, údržby a kvality použitého materiálu.

Bilancia zdrojov a potrieb vody

V súčasnosti sa z využiteľných zdrojov povrchových a podzemných vôd určených pre vodárenské účely v Košickom kraji využíva $3\,106\text{ l.s}^{-1}$, čo pri potrebe $2068,9\text{ l.s}^{-1}$ vytvára pomerne značnú rezervu oproti pôvodným predpokladom. Dôvodom toho je enormný pokles spotreby vody od roku 1990 do roku 1995, v priemere o 5 % ročne. Príčinou poklesu je nielen sporenie s vodou pre vyššiu cenu vody pre obyvateľstvo i priemysel, orientácia podnikov na vlastné zdroje, ale aj zrušenie celého radu podnikov používajúcich pitnú vodu vo výrobe.

Odvádzanie a čistenie odpadových vôd

Bilancia odkanalizovania ukazuje nedostatočné vybavenie sídiel kanalizáciami a čistiarňami odpadových vôd (ČOV), ktoré je podstatne nižšie ako celoštátny priemer. K negatívnym javom z prírodného prostredia (v západnej časti značná členitosť územia) sa pridáva aj nedostatočná vodnosť vhodných recipientov na vypúšťanie vyčistených odpadových vôd, čo má za následok potrebu dlhých kanalizačných privádzačov na vhodné miesto umiestnenia čistiarní, a tým zvýšenú ekonomickú náročnosť budovania kanalizačných zariadení. Jestvujúce ČOV boli budované na nižšie množstvá odpadových vôd a ich technologická úroveň je zväčša zastaraná. Kanalizačné siete boli väčšinou budované v tzv. akciách „Z“ a ich stavebné vyhotovenie má znaky neprofesionálnych postupov a preto vykazujú nedostatky.

1.4 Ľudské zdroje

Počet obyvateľov v regióne Košický kraj sa zvyšuje. Uvedené je dané predovšetkým pomerne priaznivým prirodzeným rastom. Pokiaľ ide o prírastok sťahovaním, ten je v Košickom kraji negatívny.

Vysoký prirodzený prírastok sa týka predovšetkým obyvateľstva v mestských sídlach. Jeho veľkú časť tvorí prírastok v rodinách s málo prispôsobivým sociálnym pozadím.

Vidiecke obyvateľstvo Košického kraja naopak dlhodobo vymiera. Toto vymieranie je zvlášť badateľné na riedko osídlenom vidieku, kde prirodzený úbytok v rokoch 1996-2004 priemerne dosahoval až 2,5 obyvateľov na 1000 obyvateľov. Ďalším nepriaznivým dôsledkom je vysoký podiel populácie vidieckeho obyvateľstva v poproduktívnom veku. Aj tu je najhoršia situácia na riedko osídlenom vidieku. Preto by snahou stratégie rozvoja vidieka mali byť také politiky, ktoré by mohli zvrátiť uvedený negatívny trend.

Napriek starnúcemu obyvateľstvu košického vidieka analýzy potvrdzujú atraktivitu vidieka pre bývanie, pokiaľ ide o obce priľahlé k veľkým mestám alebo rozvojovým centráм. Potvrdzujú to ukazovatele o sťahovaní. Atraktivita vidieka Košického kraja napovedá o pretrvávajúcej fáze suburbanizácie veľkých miest. Mestá Košického kraja však nie sú jediným zdrojom prítoku obyvateľov na košický vidiek. V pomerne vysokej miere (pozitívne saldo) sa na košický vidiek sťahujú ľudia aj z Prešovského kraja alebo zo zahraničia. Pozitívne saldo sťahovania sa samozrejme netýka tých najzaostalejších, marginalizovaných vidieckych mikroregiónov, kde je situácia opačná, a kde taktiež existuje vysoké riziko chudoby. Atraktivita vidieku ako celku poukazuje na to, že košický vidiek má pre život a oddych obyvateľov mnohé čo ponúknuť a je len nevyhnutné nájsť a realizovať vhodné nástroje pre lokálny hospodársky rozvoj.

Jedným z notoricky známych faktorov, ktoré bránia hospodárskemu rozvoju marginalizovaných vidieckych mikroregiónov v Košickom kraji, je nízky domáci dopyt spojený s **vysokou mierou nezamestnanosti**. Treba poukázať na skutočnosť, pri ktorej miera nezamestnanosti v skúmanom regióne je nadpriemerne vysoká aj na pomery východného Slovenska (t.j. v porovnaní s Prešovským krajom), a to i napriek tomu, že v úrovni výkonnosti hospodárstva (HDP a rast HDP na obyvateľa) Košický kraj vykazuje oveľa lepšie výsledky ako Prešovský kraj, s čím súvisia aj vyššie spomínané pohyby sťahovania.

Fenomén vysokej nezamestnanosti pri relatívne vysokých výkonoch hospodárstva je možné vysvetliť veľkými vnútroregionálnymi disparitami. Ide najmä o rozdiely medzi „bohatšími“ rozvojovými pólmi, predstavujúcimi predovšetkým väčšie mestá, a od týchto centier odrezanými „chudobnými“ mikroregiónmi. Z auditu ľudských zdrojov vyplýva, že zaostalosť regiónov v rámci Košického kraja nie je prioritne spôsobená ich vidieckym charakterom, ale odrezanosťou od uvedených rozvojových pólov. Nízka mobilita je jedným z faktorov brániacich efektívnemu využitiu domácich zdrojov.

Oveľa závažnejšou skutočnosťou ako nezamestnanosť je fenomén dlhodobej nezamestnanosti. V súčasnosti až 70 % evidovaných uchádzačov v Košickom kraji je evidovaných dlhodobo, pričom miera dlhodobej nezamestnanosti sa v čase zvyšuje. Dlhodobo nezamestnaných možno vo väčšine charakterizovať ako osoby s veľmi nízkou, alebo žiadnou kvalifikáciou. Podľa existujúcich záznamov ÚPSVaR SR z tých uchádzačov, u ktorých je známe predchádzajúce zamestnanie, najviac evidovaných uchádzačov je pomocných a nekvalifikovaných robotníkov, pričom čím „vidieckejší“ región, tým je táto skupina zastúpená vo väčšej miere.

U dlhodobo nezamestnaných sa veľmi často prejavuje strata pracovných návykov, zvyknú sa niekedy považovať aj za neuplatniteľných na trhu práce. Dlhodobá nezamestnanosť a nízka až žiadna kvalifikácia je zvlášť pravdepodobná aj

u obyvateľov rómskej minority, patriacej medzi marginalizované skupiny obyvateľstva. Podľa hodnotenia expertov mapujúcich rómske osady na Slovensku, **na území Košického kraja žije až 17 % obyvateľstva v rómskych komunitách, na hustejšie osídlenom vidieku až 27 %.**

Za účelom zapojenia všetkých vyššie spomínaných **marginalizovaných skupín na trh práce je nevyhnutné voliť špeciálne prístupy**, kde rozhodujúcim faktorom nemôžu byť „klasické“ prístupy orientované na maximalizáciu pridanej hodnoty. Znamená to preferovať aj odvetvia s nižšou produktivitou práce, náročnejšie na „nekvalifikovanú manuálnu prácu“, pri rešpektovaní využiteľnosti lokálnych zdrojov. Zvyšovanie pridanej hodnoty je možné riešiť následne, prostredníctvom podpory inovácií v uvedených odvetviach. Príkladom je rozvoj pôdohospodárstva, kde pracovnú silu a zároveň pridanú hodnotu je možné zvyšovať prostredníctvom preferovania pestovania tzv. bioproduktov, podporou pestovania a využitia biomasy a výskumu do ich efektívnejšieho využitia na energetické účely. Pozitívny vplyv na krajínovtvorbu, ako jeden z dôsledkov pôdohospodárskej činnosti, je možné ďalej zhodnocovať prostredníctvom rozvoja cestovného ruchu.

Pri hľadaní preferovaných aktivít na využitie pracovnej sily je možné uplatňovať dva rôzne prístupy:

- prostredníctvom **prieskumov uchádzačov** identifikovať a následne rozvíjať tie odvetvia, ku ktorým má existujúca pracovná sila z hľadiska kvalifikácie najbližšie. Ide o činnosti, s ktorými sa uchádzači najviac stotožňujú, t.j. „bavilo by ich“ robiť, ktoré rešpektujú nielen prírodné zdroje, ale aj tradície, miestne špecifiká, kultúrne rozdiely (japonský prístup manažmentu),
- prostredníctvom **prieskumov požiadaviek zamestnávateľov** podporovať vzdelávací systém tak, aby jeho absolventi čo najviac reflektovali potreby existujúcich zamestnávateľov, resp. trhu práce (americký prístup manažmentu).

V stratégii rozvoja vidieka odporúčame voliť kombináciu oboch uvedených prístupov.

Z prieskumov kvalifikačnej úrovne uchádzačov vyplýva, že v súčasnosti rozsiahla disponibilná pracovná sila vo vidieckych regiónoch existuje v odvetviach:

- pomocní a nekvalifikovaní robotníci v baniach a lomoch, v stavebníctve a v príbuzných odboroch,
- pomocní a nekvalifikovaní robotníci v priemysle – vo výrobe,
- zberači odpadkov, smetiari a zamestnanci v príbuzných odboroch,
- pomocní a nekvalifikovaní robotníci v doprave, sklade, viazači bremien a ostatní pomocní a nekvalifikovaní zamestnanci, i.n.,
- predavači v obchode a predvádzajú tovaru,
- pomocní a nekvalifikovaní zamestnanci v poľnohospodárstve, lesníctve, rybárstve a poľovníctve,
- pomocníci, upratovači a práči,
- kvalifikovaní výrobcovia textílií, odevov a výrobkov z kože, kožušín a kvalifikovaní robotníci v príbuzných odboroch,
- prevádzkovi zamestnanci v stravovaní a zamestnanci v príbuzných odboroch,
- opatrovatelia a pomocní ošetrovatelia,
- vrátnici, nosiči, poslovia a zamestnanci v príbuzných odboroch,

- stavební robotníci v hlavnej stavebnej výrobe a zamestnanci v príbuzných odboroch,
- vodiči motorových vozidiel.

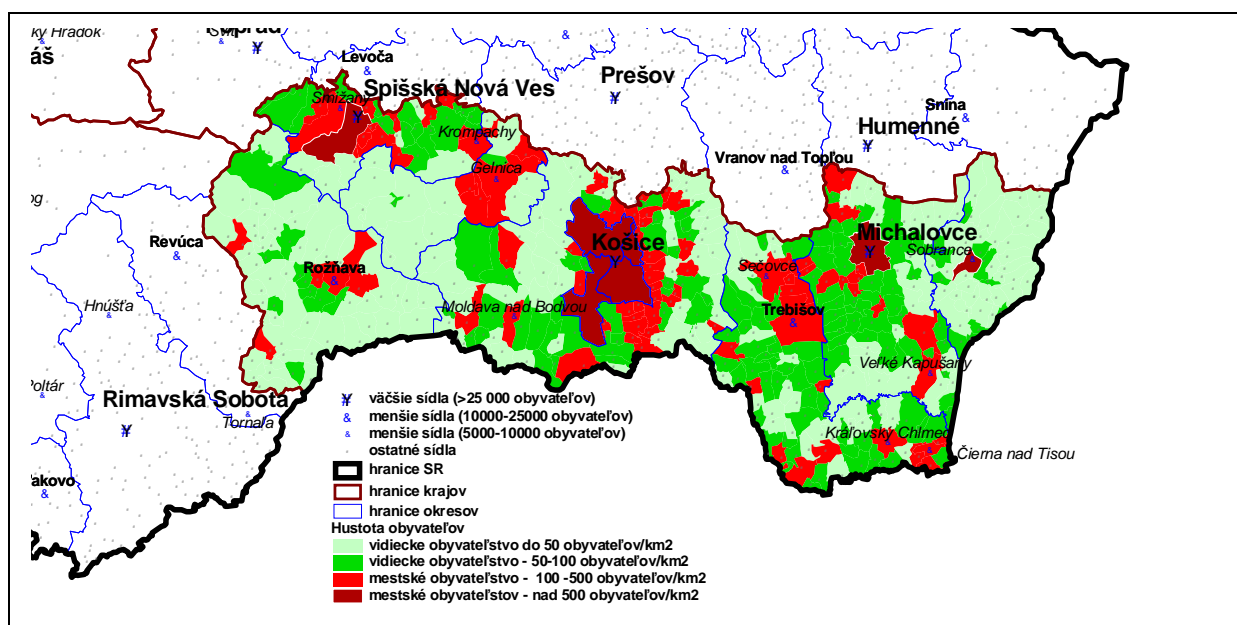
Z pohľadu vidieku ako celku, na riedko osídlenom vidieku je dominantná zamestnanosť v sektore pôdohospodárstva, ale aj v sumárnom sektore verejná správa, školstvo a zdravotníctvo. V hustejšie osídlených sídlach má najväčšie zastúpenie sektor verejnej správy, školstva a zdravotníctva, za ním nasleduje sektor priemyslu a sektor pôdohospodárstva je na treťom mieste.

Z hľadiska štruktúry hospodárstva z pohľadu špecializácie bývajúcich ekonomicky aktívnych obyvateľov (t.j. bez ohľadu na to kam za prácou dochádzajú), obyvatelia žijúci na vidieku sa venujú predovšetkým priemyselnej výrobe, poľnohospodárstvu a verejnej správe. Pomerne významná je aj zamestnanosť v obchode, doprave, lesníctve, zdravotníctve a sociálnej starostlivosti a školstve.

Pretože v Košickom kraji existuje množstvo rozdielnych mikroregiónov, pri rozvoji ktorých je nevyhnutné voliť rozdielne prístupy, v audite ľudských zdrojov sme uplatnili aj tento priestorový aspekt tým, že sme uskutočnili odvetvovú regionalizáciu mikroregiónov na úrovni obcí – podľa prevažujúcej zamestnanosti. Do regionalizácie nebol zahrnutý verejný sektor – vzhľadom na jeho funkciu ako „obslužný“ sektor.

Z priestorového aspektu (odhliadnuc od zamestnanosti vo verejnom sektore) v Košickom kraji existuje pomerne veľké množstvo vidieckych mikroregiónov s prevahou pôdohospodárstva. V mikroregiónoch umiestnených v okruhu väčších priemyselných centier dominuje priemysel. Existujú aj vidiecke sídla s prevahou obchodu, reštaurácií a služieb.

Vidiecke obyvateľstvo v Košickom kraji (podľa metodiky OECD, priestorový princíp)

Zdroj: ÚGKK SR, ŠÚ SR, prepočty autori

Z hľadiska auditu ľudských zdrojov sme schopnosti školského systému reflektovať aktuálne potreby na trhu práce vyhodnocovali prostredníctvom:

- analýzy siete stredných odborných škôl a
- analýzy štruktúry absolventov podľa vyštudovaných profesií s dôrazom na posúdenie jednotlivých profesií v regióne podľa toho, ako rýchlo (a či vôbec) ich absolventi boli schopní nájsť uplatnenie na trhu práce.

Výsledky sú nasledovné:

V Košickom kraji existuje pomerne dobre vybudovaná sieť základných a stredných škôl, a veľmi dobré možnosti tu existujú aj pokiaľ ide o štúdium na vysokých školách. Napriek tomu však nie sú absolventi vždy schopní uplatniť sa na trhu práce, o čom svedčí dlhodobá nezamestnanosť vo viacerých profesiách.

Stratégia rozvoja vidieka v Košickom kraji by mala preto byť zameraná na:

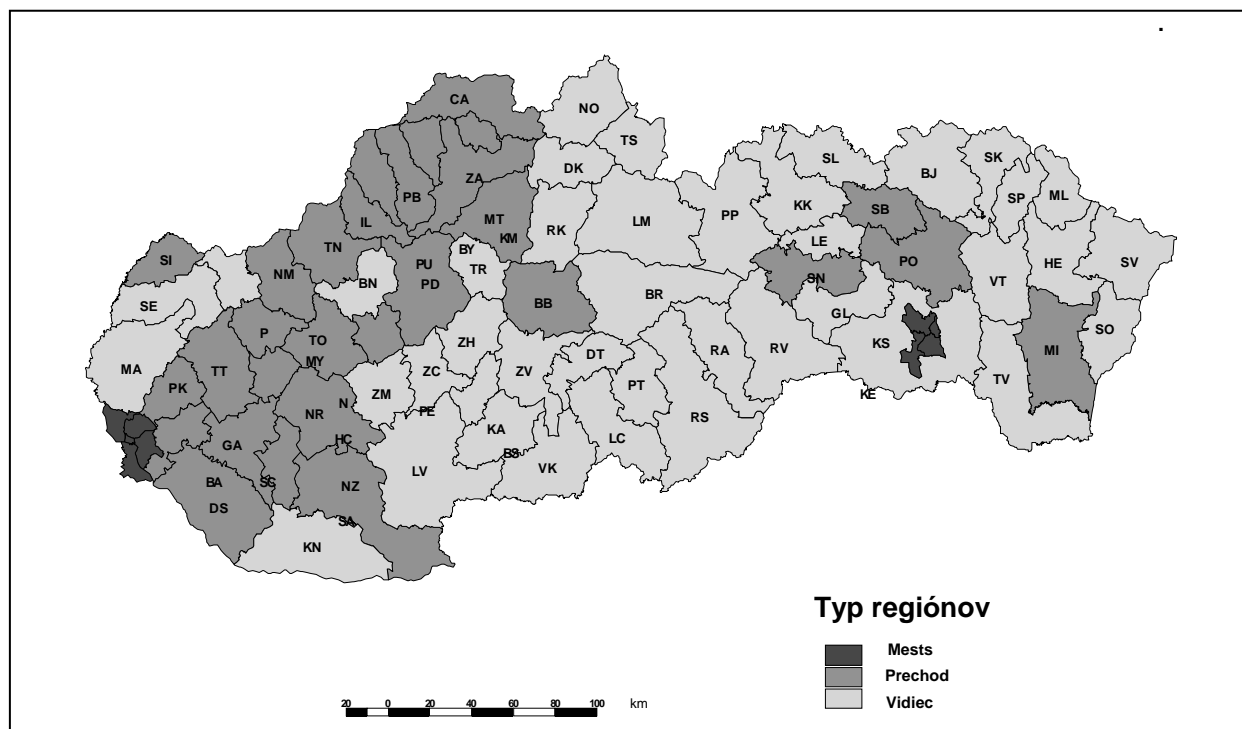
- zlepšenie dostupnosti vidieka prostredníctvom podpory mobility,
- snahy o aktivizáciu lokálnych zdrojov, čo znamená podporu takých aktivít, ktoré najlepšie môžu alebo chcú uskutočňovať domáci obyvatelia, za súčasného využitia konkurenčnej výhody vidieka,
- snahy o zvýšenie flexibility v tvorbe vzdelávacích produktov v školskom systéme, pričom v rozhodovacom procese by mala byť podpora participácie zamestnávateľov.

1.5 Ekonomika vidieka

Na základe zozbieraných a analyzovaných údajov je možné definovať nasledovné kľúčové problémy ekonomiky vidieka KSK:

Vysoký stupeň vidieckosti a nízky stupeň urbanizácie okresov Košického kraja v ostrom kontraste s okresmi metropoly Košíc (v miernejšom kontraste s okresom Spišská Nová Ves) je brzdou v rozvoji trhov. Tento efekt sa najviac prejavuje v okresoch Rožňava, Gelnica a Košice okolie, kde v poslednom období klesla zamestnanosť v oblasti trhových služieb. Okrem okresu Spišská Nová Ves a okresov mesta Košice sa všetky okresy nachádzajú v stave nízkej produkčnej výkonnosti, sú nedostatočne vybavené technickou a komunikačnou infraštruktúrou, čo negatívne vplýva na ekonomickú konkurencieschopnosť týchto okresov. Vyznačujú sa tiež vysokou nezamestnanosťou a nízkymi príjmami u takmer všetkých kategórií zamestnancov v porovnaní s celým krajom a Slovenskom, čo následne ovplyvňuje kúpnu silu obyvateľstva a brzdí rozvoj terciárneho sektora.

Typológia vidieckosti SR podľa kritérií OECD

Zdroj: SPU, 2003

Obyvateľstvo vidieckych okresov sa vyznačuje nižšou vzdelanosťou – prevaha základného a učňovského vzdelania, čo znižuje ich konkurencieschopnosť na trhu práce, ako aj schopnosť začať podnikáť.

Typickým je vysoký podiel dochádzky za prácou hlavne v oblasti terciárneho sektora, ktorý by mohol byť zdrojom zamestnanosti na vidieku. V súčasnosti tu však existuje len v obmedzenej miere.

Všeobecne podnikateľská aktivita vo vidieckych okresoch je nízka, to sa týka hlavne právnických osôb. O niečo lepšia situácia je u fyzických osôb, avšak aj táto časť nezodpovedá pomernému počtu obyvateľov vidieckych okresov.

Existuje stále vysoký podiel poľnohospodárskych podnikateľských subjektov, ktoré netvoria zamestnanosť, vyznačujú sa nízkym obratom kapitálu a nemajú prepojenie na miestny alebo regionálny spracovateľský priemysel, ako také nie sú tvorcom zamestnanosti ani pridanej hodnoty vo vidieckych okresoch.

Investičná činnosť domácich podnikateľov je minimálna alebo žiadna. Väčšina okresov sa vyznačuje celkovou nízkou investičnou aktivitou (aj vrátane zahraničných investícií). Výnimkou sú okresy Spišská Nová Ves, Michalovce a Košice okolie.

Odporúčania v oblasti rozvoja vidieckej ekonomiky KSK

Kľúčovým riešením uvedenej situácie je podpora malého a stredného podnikania (MS) v rôznych oblastiach, ktoré by mali korešpondovať so zdrojmi jednotlivých okresov.

Podporu podnikania je potrebné orientovať do nasledovných oblastí:

- V oblasti primárneho sektora sa zamerať na rozvoj alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej produkcie, ktorá vytvára priestor pre tvorbu pridanej hodnoty (alternatívne plodiny pre farmaceutický priemysel, regionálne textílie, regionálne potravinárske výrobky s vysokou trhovou hodnotou – rastlinného a živočíšneho pôvodu, plodiny pre výrobu alternatívnej energie a pod., ekologické potraviny).
- Podporiť rozvoj spracovateľského priemyslu v nadväznosti na existujúcu poľnohospodársku výrobu, ako aj perspektívne v nadväznosti na navrhovanú alternatívnu a ekologickú produkciu, zamerať sa hlavne na spracovanie ekologickej produkcie (biopotraviny), kde je možné vytvoriť vysokú konkurencieschopnosť spracovateľského priemyslu v rámci podmienok SR, za situácie takmer absolútnej absencie spracovania ekologických produktov.
- Podporiť výrobu alternatívnych energetických zdrojov, ako vytváranie pridanej hodnoty miestnym zdrojom a pre miestne potreby (zavádzanie alternatívnych energetických zdrojov v rámci KSK).
- Podporiť rozvoj sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania hlavne na vidieku, a tak podporiť zamestnanosť. Rozvinúť sociálne a iné služby na vidieku za súčasného využitia Európskeho sociálneho fondu.
- Podporiť rozvoj terciárneho sektora, služieb a obchodu na vidieku, vrátane veľkoobchodu (to hlavne v okresoch v blízkosti hraníc s Ukrajinou).

V oblasti foriem podpory je potrebné úsilie zamerať na:

- Vytvorenie rozvojového, resp. záručného fondu pre podporu malého a stredného podnikania, ktorý by bol schopný poskytnúť zdroje pre začínajúcich podnikateľov, (ktorí nemajú možnosti získať prostriedky zo Štrukturálnych fondov Európskej únie ŠF EÚ, ani z bánk) z dôvodu súčasného nízkeho potenciálu existujúcich podnikateľských subjektov a v odôvodnených prípadoch aj u existujúcich podnikateľov (v prípade, že pôjde o aktivity navrhované vyššie a že podnikateľský subjekt nemá možnosť získať iné investičné zdroje).
- Vytvorenie partnerstva s bankami v regióne s cieľom uvádzať bankové produkty, ktoré podporia vyššie uvedené navrhované aktivity hlavne so zameraním sa na MS podnikateľov na vidieku.

- Vytváranie a podpora pravidelných a kvalitných informačných zdrojov a ostatných služieb pre podnikateľov (Internetové stránky podporujúce predaj miestnych výrobkov, aktívna podpora exportu miestnych podnikateľov prostredníctvom podpory zakladania verejných alebo súkromných agentúr pre podporu predaja (odbytu a exportu).
- Podpora vytvárania horizontálnych a vertikálnych sietí a klastrov podnikateľských subjektov so zameraním na vyššie uvedené aktivity a ich marketing.
- Podpora vzdelávania a tréningov v oblasti podnikania, a to hlavne pre začínajúcich podnikateľov v prepojení na získanie prostriedkov z vyššie uvedeného fondu, pre existujúcich podnikateľov v prepojení na bankové produkty, ale aj samostatne podľa potreby.
- Podpora budovania infraštruktúry – technickej, technologickej, komunikačnej a servisnej pre domácich i zahraničných investorov, hlavne v navrhovaných oblastiach.

1.6 Poľnohospodárstvo

Na základe uskutočnených analýz auditu poľnohospodárstva KSK konštatujeme nasledovné kľúčové problémy v oblasti **zamestnanosti a tvorby HDP**:

- Charakter poľnohospodárskej výroby nedáva priestor na zvyšovanie zamestnanosti v sektore priamo, ale len sekundárne.
- Zamestnanosť je závislá na produkčnej a konkurenčnej schopnosti agrosektoru v regióne, zavádzanie moderných technológií a výkonnej techniky jednoznačne vytvára tlak na znižovanie zamestnanosti v agrosektore.
- Zamestnanosť sa znižuje aj z dôvodu neatraktívnosti povolania a významnej mzdovej disparity voči ostatným odvetviam národného hospodárstva.
- Rastom priemyselnej a obslužnej sféry sa podiel agrosektoru na tvorbe HDP bude postupne znižovať, nasýtenosť trhu na potraviny a vonkajšia konkurencia bránia vnútornej expanzii sektoru v rámci národného hospodárstva.

Odporúčania

- Nárast zamestnanosti nespájať s revitalizáciou poľnohospodárskej činnosti, nakoľko tá sa bude realizovať iba za podmienok konkurencieschopnosti výroby, čo môže sektor dosiahnuť len významným nárastom výrobných intenzít, kvality produkcie a produktivity práce – cez nové technológie a výkonnú techniku, s dôrazom na kvalitu a nie kvantitu pracovnej sily.
- V znevýhodnených oblastiach dať dôraz na diverzifikáciu činností – ekologickú výrobu, agroturistiku a pestovanie energetických plodín – využitie biomasy na energetické účely. To je zdroj navýšenia príjmov a podielu na tvorbe HDP – len sekundárne. Extenzívna výroba nevytvára pracovné miesta, iba udržiava krajinu a vytvára podmienky na diverzifikačné činnosti. Využiť všetky dostupné zdroje EÚ na posilnenie príjmov v agrosektore.
- V oblasti štruktúry poľnohospodárskych podnikov, ich právnej formy a výmery za hlavné problémy považujeme značnú právnu a ekonomickú nestabilitu podnikateľských subjektov, neefektívne formy riadenia podnikov a násilné direktívy ohľadne podpory podnikov podľa ich veľkosti (pôda) zo strany EÚ.
- Vytvoriť homogénne podnikateľské prostredie pre všetky formy podnikania v agrosektore.
- Dbieť na výchovu a vzdelanie kľúčových manažérov.
- Zabezpečiť identifikáciu pôdy podľa vlastníkov.

Hlavné problémy v oblasti **príjmov podnikov a hospodárskych výsledkov** sú nasledovné:

- Ceny poľnohospodárskych komodít neplnia kritériálnu funkciu ani u priemerne hospodáriacich podnikov, cenové nožnice sa naďalej každoročne roztvárajú.
- Príjmy v agrosektore KSK nedosahujú priemer za agrosektor SR z objektívnych príčin hospodárenia v horších prírodných podmienkach, avšak dotačná politika tento stav nekompenzuje dostatočne.

- Podniky, najmä v lepších výrobných podmienkach KSK (Trebišov, Michalovce, časť Košice-okolie), sú príliš špecializované na rastlinnú produkciu, kde sme zaznamenali v poslednom období významné cenové deformácie trhu a následný výrazný pokles príjmov týchto podnikov.
- Úroveň hospodárenia je výrazne polarizovaná podľa regiónov (strata v lepších výrobných podmienkach) i podnikov. Nové podmienky Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ za roky 2004 – 2006 významne pomohli podnikom hospodáriacim v znevýhodnených oblastiach, ktoré však dosahujú zisky aj za cenu významnej mzdovej disparity v podmienkach ekonomiky Slovenska.

Odporúčania

- Doladiť štátnoprotekcionistickú politiku tak, aby objektívne vyriešila problém diferenciálnej renty znevýhodnených oblastí a nenadsadzoval účinky podporných mechanizmov tam, kde pôsobia neobjektívne.
- Diverzifikovať výrobu s cieľom získania doplnkových príjmov.

Využitie poľnohospodárskej pôdy

Vytvorením Registra produkčných poľnohospodárskych plôch (LPIS) bolo v KSK cca 75 tisíc ha p. p. (22, 2 % z výmery podľa evidencie ÚGKK) vylúčené z poskytovania podpory. Ide o plochy, prevažne trvalé trávne porasty (TTP), ktorých obhospodarovanie a ošetrovanie bolo dlhodobo zanedbávané a podľa súčasných kritérií nespĺňajú podmienky pre poskytovanie dotácií. Ďalších cca 15 tisíc ha p. p. síce bolo zaradených do LPIS, ale užívatelia na ne nepožadovali dotácie, pretože v dôsledku rôznych príčin, najmä však pre nedostatok finančných prostriedkov, nevedia ich udržať v riadnom stave. Celkom tak v KSK sa neobhospodaruje a teda ani neošetruje okolo 90 tisíc ha poľnohospodárskej pôdy (p.p.).

Dlhodobá nízka solventnosť agrosektora je príčinou nedostatočných intenzifikačných vkladov do pôdy. V dôsledku toho intenzita a produkcia rastlinnej výroby v KSK nezodpovedá daným pôdno-klimatickým podmienkam a postupne sa prehľbuje zaostávanie KSK v rámci SR. Významne sa znížilo využívanie TTP. V živočíšnej výrobe dochádza k znižovaniu podielu KSK na celoslovenskej populácii hospodárskych zvierat (HZ), zvyšuje sa zaostávanie v úžitkovosti HZ. Nízka je trhovú výkonnosť poľnohospodárskej výroby, jej efektivita a konkurencieschopnosť.

Odporúčania

- Zmapovať nevyužívanú p.p. v jednotlivých okresoch, rozčleniť plochy na zalesnenie a na rekultiváciu; kvantifikovať potrebu finančných prostriedkov na realizáciu týchto opatrení a riešiť podporu z národných zdrojov a fondov EÚ.
- Pre zvýšenie konkurencieschopnosti využiť nárast dopytu po energetických plodinách a možnosti podpory ich pestovania. Kvantifikovať potrebu plôch pre potravinárske ciele a na výrobu krmív pre hospodárske zvieratá. Prebytočné plochy ornej pôdy, nevyužívané TTP a vhodné plochy teraz nezaradené do LPIS využiť na výrobu surovín pre výrobu obnoviteľnej energie.

Hlavné problémy v oblasti diverzifikácie príjmov a výroby:

- Trh s rozhodujúcimi agrokomoditami je nestabilný.
- Diverzifikácia sa rozvíja len sporadicky, nie sú pripravení poľnohospodári ani klientela.
- Na ekologické výrobky nie je na Slovensku solventný trh, ani dostatok spotrebiteľov.
- Rozvoj využívania biomasy je blokovaný nedopracovanou legislatívou a neprispôsobenou podpornou politikou.
- Rozvoj doplnkových výrob sa deje mimo sektoru, nie v symbióze s prvovýrobou.

Odporúčania

- Vytvoriť podporné mechanizmy pre rozvoj pestovania biomasy a jej využitia.
- Zintenzívniť propagáciu vidieckej turistiky a skvalitniť jej ponuku.
- Zintenzívniť propagáciu ekologicky dorábaných potravín.
- Posilniť úroveň vzdelávania v oblastiach diverzifikácie.

Kľúčové problémy v oblasti kapitálovej vybavenosti, investícií a zariadenosti

- Existencia množstva dubiózneho majetku v agrosektore KSK, ktorý neprináša efekt a zaťažuje podnikovú ekonomiku.
- Nedostatok moderných technológií v živočíšnej výrobe (ŽV) a výkonnej techniky v rastlinnej výrobe (RV).
- Nepripravenosť agrosektoru ako celku na plnenie noriem EÚ v oblasti ochrany životného prostredia – hnojné koncovky, sklady hnojív a pod.
- Investičná náročnosť budovania bioplynových staníc a spracovania biomasy na palivové účely.

Odporúčania

- Významne posilniť podporné mechanizmy pre obstaranie aktívnych investícií a dobudovanie investícií súvisiacich s plnením noriem EÚ na ochranu životného prostredia.
- Vytvoriť (legislatívne a podporné) mechanizmy na zavádzanie pestovania biomasy a jej využitia na energetické účely.

Problémy čerpania predvstupových a štrukturálnych fondov

Nepripravenosť agrosektoru KSK na efektívne čerpanie podpôr – nepripravenosť manažmentu, nedostatočná ekonomická výkonnosť podnikov.

Zásady podpornej politiky najmä projektového investičného charakteru negarantujú proporcionálne čerpanie podpôr podľa jednotlivých krajov, resp. oblastí. Tým čerpanie prostriedkov nevytváralo priestor na znižovanie medziregionálnych disparít, ale akcelerovalo ich ďalšie prehlbovanie.

V hodnotenom období KSK v poľnohospodárstve nedostatočne využil možnosti podpory z predvstupového a štrukturálnych fondov EÚ. Podiel KSK na čerpaní z programu SAPARD za Slovensko bol iba cca 7,7 - 7,9 %. V SOP PaRV bolo pre žiadateľov z KSK schválených necelých 10 % prostriedkov Slovenska pri 13 % podiele na počte schválených projektov. Je to významne nepriaznivé pre poľnohospodárov KSK, najmä v oblasti obnovy poľnohospodárskej techniky a výkonných technológií. Jednou z príčin, popri nedostatku prostriedkov na spolufinancovanie projektov, je jednak slabá informovanosť poľnohospodárskej verejnosti KSK o možnostiach získania podpory, ale najmä neznalosť vypracovania požadovanej dokumentácie. Vzdelávacím miestom (nielen pre tento) je jedine Agroinštitút v Nitre, čo je pre záujemcov z Východného Slovenska časovo a finančne náročné.

Odporúčania

- Zvýšiť osvetu v oblasti čerpania eurofondov v agrosektore.
- Prejednať kofinancovanie projektov s komerčnými bankami, resp. ostatnými spoločnosťami podnikajúcimi v tejto oblasti.
- Aktívne vstúpiť do procesu tvorby zásad čerpania prostriedkov z eurofondov pre nové plánovacie obdobie (2007 – 2013) s cieľom zabezpečiť proporcionálne čerpanie zdrojov podľa krajov.
- Integráciou odborníkov vedecko-výskumnej základne a ďalších inštitúcií vytvoriť pre východoslovenský región vzdelávacie miesto pre prípravu poradcov a agropodnikateľov.

1.7 Lesné hospodárstvo

Košický samosprávny kraj ako celok dosahuje v lesnatosti slovenský priemer. Rozloženie lesov na území kraja je nerovnomerné. Lesnaté okresy, ktoré prevyšujú krajský i slovenský priemer sú v západnej a strednej časti kraja (Gelnica - lesnatosť 73 %, Rožňava 58 %, Spišská Nová Ves 54 %, Košice - okolie 41 %). Najmenej lesnaté sú okresy Trebišov (13 %) a Michalovce (8 %).

V zložení lesných porastov v kraji prevládajú listnaté dreviny (62 %), najmä buk, dub, hrab, v lužných lesoch vrbá, topoľ, jelša - nad ihličnatými drevinami (38 %), najmä smrek, jedľa, borovica, smrekovec. Drevinové zloženie v jednotlivých okresoch je odlišné. Ihličnaté dreviny výrazne prevažujú iba v okresoch Spišská Nová Ves (83 %) a Gelnica (70 %). V okrese Rožňava je takmer vyrovnaný podiel ihličnatých (41 %) a listnatých drevín (59 %). V ostatných okresoch výrazne dominujú listnaté dreviny.

Priemyselné spracovanie dreva

Rozmiestnenie zásob dreva v jednotlivých okresoch ešte neznamená aj úmerný rozvoj drevospracujúcich podnikov. V súčasnosti pri existencii moderných veľkokapacitných pilárskych závodov sa surové drevo preváža do vzdialenosti aj vyše dvesto kilometrov, veľakrát aj mimo Košického kraja, či Slovenskej republiky. S ohľadom na v súčasnosti existujúce drevospracujúce podniky, ich kapacity a možnosti s ohľadom na vývoj zásob dreva v Košickom kraji, pravdepodobne nie je efektívne budovať ďalší veľký drevospracujúci závod. V konečnom dôsledku by nemal vplyv na rozvoj vidieka, ale bol by ďalším subjektom pôsobiacim na obmedzenom trhu s drevnou surovinou z miestnych zdrojov.

Účelnejšie je zriaďovať menšie drevospracujúce výrobné miestneho významu, ktorých výrobná produkcia by korešpondovala s potrebami obyvateľov vidieka, obcí, zariadení cestovného ruchu a vidieckeho turizmu.

Využitie dreva ako energetickej suroviny

Využitie drevnej hmoty na energetické využitie v kontexte rozvoja vidieka má význam vtedy, ak drevná hmota vyprodukovaná na vidieku bude aj na vidieku zužitkovaná. Do úvahy teda prichádzajú výrobné tepla z drevnej hmoty na miestnej úrovni v obciach alebo menších územiach, alebo výrobné tepla priamo vo vidieckych obydlíach, hoteloch, penziónoch a podobne.

Treba poznamenať, že produkcia drevnej hmoty na energetické využitie vo väčšom rozsahu, kedy by boli používané komplexné technológie ťažby dreva a využívané tiež neproduktívne plochy na pestovanie energetických drevín či rastlín, zmení súčasný obraz vidieckej krajiny, čo môže byť v rozpore s ďalšími možnosťami využitia mimoprodukčných funkcií lesa a v rozpore s obmedzeniami z dôvodu ochrany prírody a krajiny.

Les ako priestor pre aktívny oddych

Využívanie mimoprodukčných funkcií lesa pre aktívny oddych návštevníkov predpokladá budovanie a najmä udržiavanie turistických chodníkov, ciest a trás. Pre rozvoj vidieka je v tejto súvislosti nevyhnutná existencia zariadení služieb cestovného ruchu a vidieckeho turizmu na úrovni, na ktorú sú návštevníci zvyknutí v turisticky vyspelých oblastiach Európy. Aj tu je potrebné prihliadať na obmedzenia z dôvodu ochrany prírody a krajiny.

1.8 Vidiecky turizmus

Košický kraj má predpoklady pre úspešný rozvoj vidieckeho turizmu, čo je zdrojom komparatívnej výhody oproti ostatným krajom SR a stojí za to tejto výhody sa sústredene a s nasadením ujať (hlavnými oporami tohto tvrdenia sú: silná kultúrna identita – a to nielen v izolovaných obciach či územiach, ale v celom kraji; otvorenosť, priateľskosť, tolerancia k inakosti; inštitucionálne zázemie pre komunitne orientované formy rozvoja vidieckych mikroregiónov a zapájania občanov do rozhodovania – rozvinutý mimovládny sektor a existencia príkladov funkčných verejno-súkromných partnerstiev; istou nevýhodou je nedostatok sebavedomia, čo sa však dá prekonať vhodne nastavenou spoluprácou a výmenou skúseností so zahraničnými regiónmi).

Odporúčania možno zoskupiť do troch hlavných osí:

1. Zamerať sa na budovanie systému kvality;
2. Staviť na odlišnosť ako komparatívnu výhodu;
3. Za hlavný princíp rozvoja vidieckeho turizmu považovať rozvíjanie spolupráce.

1. Kvalita

- Zapojiť sa do certifikovaných systémov v rámci medzinárodných sietí.
- Vytvoriť podporný systém budovania kvality.
- Oprieť celú sústavu o informačné technológie.
- Zamerať sa na rozvoj ľudských zdrojov.

2. Odlišnosť

- Zahnúť do pozitívne vnímanej odlišnosti aj vysokú hustotu chránených území vrátane navrhovaných území v sieti NATURA 2000.
- Sústavne mapovať a rozvíjať vysokú kultúrnu identitu (vrátane jazyka), posilniť ju zahrnutím do školských zariadení, nezabúdať na cielenú propagáciu.
- Uvedomiť si výhodu silnej väzby na pôdu (poľnohospodárstvo, les) vo vzťahu k identite a spôsobu života, využiť pre systém pohostinnosti a gastronómie.
- Uvedomiť si dôležitosť uchovania priestoru nemasovej návštevnosti a jasne odlišovať medzi masovými formami cestovného ruchu a vidieckym turizmom – nemiešať destinácie typu Zemplínska Šírava resp. silne atakované časti Slovenského raja s vidieckymi formami turizmu.

3. Spolupráca

- Postaviť rozvoj vidieckeho turizmu na systéme destinácií opretých o mikroregionálny manažment a spolupracujúce klastre pospájané „greenways“, rôznymi typmi koridorov/trás.
- Chápať vidiecky turizmus ako formu komunitou podporovaného udržateľného cestovného ruchu.
- Venovať pozornosť manažmentovým opatreniam chránených území tak, aby boli akceptované tými, ktorých sa to týka.
- Zvoliť pilotné územie, v ktorom sa pripraví stratégia a implementačný plán, ktoré môžu slúžiť ako motivačný nástroj.
- Využiť spoluprácu s mestami pri propagácii a posilňovaní produktov vidieckeho turizmu v destináciách.
- Zahrnúť do systému prípravy školy.
- Využiť program LEADER a ďalšie možnosti v Pláne rozvoja vidieka na obdobie 2007 až 2013.
- Rozvíjať spoluprácu s maďarskými partnermi a vybudovať spoločné produkty.
- Sieťovať, sieťovať, sieťovať.

1.9 Obnoviteľné zdroje energie

Jednou zo základných priorít schválenej Energetickej politiky SR je zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov energie na výrobe elektriny a tepla s cieľom vytvoriť primerané doplnkové zdroje potrebné na krytie domáceho dopytu. Rast cien fosílnych neobnoviteľných palív v posledných rokoch posúva túto energetickú alternatívu do centra ekonomickej a politickej pozornosti. Medzi obnoviteľné zdroje energie (OZE), ktoré je možné v súčasnosti technologicky využiť na výrobu elektriny, tepla a dopravných palív sa zaraďuje biomasa, vrátane biopalív a bioplynu, slnečná, vodná, veterná a geotermálna energia.

Aj napriek zvýšeným snahám sa v posledných rokoch nedosiahol očakávaný rozvoj využívania OZE, čo je spôsobené určitými bariérami. Tieto bariéry znižujú ochotu investovať do projektov na využívanie OZE. Bariéry sú analyzované na dvoch úrovniach. Prvá úroveň identifikuje špecifické bariéry, ktoré bránia rozvoju využívania konkrétneho druhu OZE. Druhá úroveň analyzuje bariéry, ktoré obmedzujú rozvoj využívania obnoviteľných zdrojov energie ako celku. Sú rozdelené na trhové, technologické, informačné, legislatívne a environmentálne.

Jednou zo základných bariér pre skutočný rozvoj využívania OZE sú trhové bariéry, ktoré odrádzajú podnikateľské subjekty, ako aj obyvateľov od investícií do zariadení využívajúcich OZE. Na odstránenie tejto bariéry sa javí ako nevyhnutnosť urýchlene prijať opatrenie, ktoré bude podporovať vyššie využitie OZE a druhotných zdrojov energie prostredníctvom samostatného Zákona na podporu výroby energie z OZE. V tomto zákone by mali byť stanovené dlhodobé stabilné podmienky v systéme výkupných cien elektrickej energie z OZE.

Pre potreby kraja je potrebné spracovať Akčný plán a Krajskú koncepciu využívania OZE.

Nadväzne na to je potrebné spracovať predovšetkým Návrh programov na podporu využívania biomasy a rozpracovanie Národného programu rozvoja biopalív na podmienky Košického samosprávneho kraja.

Základným environmentálnym cieľom v tejto oblasti je:

- minimalizácia dopadov na životné prostredie,
- racionálna spotreba energie,
- zásobovanie energiami v podmienkach trvalo udržateľného rozvoja (TUR).

Vzhľadom k tomu, že u niektorých druhov OZE je vysoký predpoklad negatívnych vplyvov na faunu a flóru (predovšetkým pri vodných elektrárňach) ako aj krajinný ráz (pri veterných parkoch), pri ich umiestňovaní rešpektovať požiadavky a limity stanovené orgánmi ochrany prírody a krajiny a rovnako vyplývajúcimi z Európskeho dohovoru o krajine (EDOK). Rešpektovaním týchto požiadaviek sa dosiahne trvalo udržateľné využívanie týchto zdrojov a zníži sa ich produkčný energetický potenciál. Rovnako zostane zachovaný potenciál krajiny pre iné spôsoby multifunkčného využívania.

2. Dôvod vypracovania Stratégie rozvoja vidieka KSK

Jednou zo základných potrieb Košického samosprávneho kraja (ďalej len KSK) je zlepšiť kvalitu života vidieckeho obyvateľstva vytvorením podmienok pre sociálno-ekonomický rozvoj regiónu. V súčasných programovacích dokumentoch KSK absentuje komplexne vypracovaná koncepcia rozvoja vidieka a doteraz neboli prijaté strategické ciele a princípy takejto koncepcie.

Vidiek KSK dlhodobo čelí pomerne nepriaznivému vývoju, ktorý je sprevádzaný viacerými negatívnymi faktormi, ako sú vysoká krátkodobá i dlhodobá nezamestnanosť, všeobecne nízka úroveň príjmov s následne nízkou kúpnu silou, nízka produkčná výkonnosť a investičná a podnikateľská aktivita, prepojená so stále pomerne vysokým zastúpením primárneho sektora, nízkou pridanou hodnotou a s nedostatočným rozvojom trhov ako aj nedostatočná vybavenosť technickou a komunikačnou infraštruktúrou, útlmom vo výstavbe domov a bytov a zanedbaným územným plánovaním. Všetky uvedené faktory spôsobujú všeobecnú nízku konkurencieschopnosť a atraktivnosť vidieckych oblastí kraja.

Súčasní obyvatelia vidieka sú z týchto dôvodov značne znevýhodnení v porovnaní s mestskými z pohľadu prístupu k rozvojovým zdrojom. K tomu sa pridáva starnutie vidieckej populácie, všeobecne nižšia vzdelanostná úroveň, poznačená navyše odchodom mladých a vzdelaných ľudí do miest, iných regiónov a zahraničia a vysoká denná dochádzka za prácou, prepojená s paradoxne nízkou pracovnou mobilitou.

Predložená stratégia rieši možnosť koncentrácie dostupných zdrojov na ohraničený počet cieľov identifikovaných ako prioritné pre rozvoj vidieckych oblastí s najväčším potenciálom i najväčšími problémami. Dokument stanovuje mechanizmy na odstránenie slabých stránok vidieckeho rozvoja najmä v oblastiach:

- koordinácie strategického rozvojového plánovania
- budovania efektívnych partnerstiev
- zvýšenia pripravenosti aktérov využívať rozvojový potenciál, ako aj absorpčnú schopnosť využívať externé zdroje
- podpory rozvoja logistickej infraštruktúry
- zvýšenia znalosti o informačných, komunikačných a moderných výrobných technológiách
- rozvoja malého a stredného podnikania

Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja predstavuje komplexný strednodobý rozvojový dokument s návrhom mechanizmu implementácie v území kraja.

3. Vízia rozvoja vidieka KSK

Aby sa rozvoj vidieka uberal správnym smerom, musia mať predstavitelia mikroregiónov Košického kraja jasnú víziu jeho smerovania s perspektívou na najbližších sedem rokov. Zámerom stratégie rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja je stanovenie cieľov a mechanizmov, ktoré povedú k postupnému napĺňaniu tejto vízie.

Pri koncipovaní vízie rozvoja vidieka KSK vychádzame z faktu, že zachovanie sociálnej štruktúry vidieckych sídel je nevyhnutné pre uchovanie kultúrneho dedičstva, jeho zhodnocovanie a odovzdávanie novým generáciám. Stratégiu rozvoja vidieka je potrebné stavať na silnej stránke vidieckych sídel, ktorou je schopnosť udržať si charakter miest s dobrými podmienkami života.

Nová vízia vidieckej krajiny KSK musí počítať s diverzifikáciou a rozvíjaním väčšieho spektra aktivít ako je tradičné poľnohospodárstvo a lesníctvo. Mala by reflektovať ekonomický význam rozličných záujmov, ako sú nepoľnohospodárske aktivity na farmách, ekoturizmus, chatárstvo a aktivity mimo fariem. Je potrebné rozvíjať technickú a sociálnu infraštruktúru a rekreačné aktivity. Dôležitým aspektom zostáva rozvoj ľudských zdrojov, úroveň vzdelávania a princípy spoločnosti založenej na vedomostiach.

Cieľom by pri tom malo byť zachovanie a rozvoj vidieckeho prostredia a vidieckeho osídlenia, stabilizácia vidieckej populácie a zvýšenie zamestnanosti rozvojom malého stredného podnikania a služieb vo vidieckych regiónoch.

Aký vidiek chceme?

Vidiek Košického samosprávneho kraja v roku 2015 bude revitalizovanou a udržiavanou krajinou zo stabilizovaným vidieckym osídlením, ktoré bude vytvárať konkurencieschopný a vitálny priestor pre kvalitný život, prácu a oddych vidieckeho obyvateľstva, ako aj pre jeho územne vyvážený a trvalo udržateľný rozvoj založený v prevažnej miere na jeho vlastných zdrojoch. Bude atraktívnym miestom pre obyvateľov, podnikateľov, návštevníkov a nové generácie.

Priestor pre život s:

- dostatkom pracovných príležitostí v kohéznych póloch a v rýchlo dostupných inovačných centrách
- kvalitnými a rýchlo dostupnými verejnými službami (zdravotníctvo, sociálne, vzdelávacie, dopravné, voľno-časové, kultúrne a športové)
- esteticky hodnotným a zdravotne nezávadným životným prostredím

Priestor pre podnikanie a verejný život s:

- vybudovanou infraštruktúrou (dopravnou, podnikateľskou, informačnou, komunikačnou, energetickou a environmentálnou)
- kvalifikovanou a flexibilnou pracovnou silou (možnosťami celoživotného vzdelávania a zosúladením stredného a učňovského školstva s potrebami trhu práce na vidieku)

- kooperujúcimi orgánmi štátnej správy a samosprávy a mimovládnyimi organizáciami
- dostupnými možnosťami získať multimediálne informácie a vybaviť úradné záležitosti prostredníctvom internetu (e-content, e-governance)
- možnosťou aktívne podieľať sa na tvorbe miestnych stratégií integrovaného rozvoja

Priestor pre domácich a zahraničných návštevníkov s:

- kvalitnými zákaznicky orientovanými službami pre turistov (informačné, ubytovacie, stravovacie, športovo-rekreačné, kultúrne)
- upravenými a udržiavanými vidieckymi sídlami so zachovanými prvkami kultúrneho dedičstva
- atraktívnym, čistým a zdravým prírodným prostredím
- vybudovaným multifunkčným informačným systémom - propagujúcim kultúrne a prírodné dedičstvo, možnosti rekreácie, jedinečnosť regiónov - dostupným na internete i v teréne.

Vízia predpokladá vybudovanie konkurencieschopnej a dynamickej ekonomiky, založenej na zodpovednosti, iniciatíve, inovatívosti a kreativite slobodných občanov. Treba ju chápať ako systém, skladajúci sa zo štyroch rozvojových subsystémov – hospodárskeho, technického, sociálneho a environmentálneho, s vlastnými cieľmi a funkciami, ktoré sa navzájom ovplyvňujú a dopĺňujú za podmienok trvalej udržateľnosti.

Udržateľný rozvoj diverzifikovanej a na vnútornom potenciáli založenej vedomostnej ekonomiky a zvyšovanie jej významu v spoločnosti zabezpečí pre obyvateľov Košického kraja vyššiu kvalitu života a životný štandard na porovnateľnej úrovni s vyspelými krajinami Európy. Košický kraj sa stane atraktívnym regiónom pre svojich obyvateľov i návštevníkov a pre budúce generácie.

4. Ciele rozvoja vidieka KSK

Jedným z najväznejších problémov košického vidieka je ekonomický úpadok riedko osídlených vidieckych území, ktoré sa postupne vyľudňujú a ich populácia starne. Stratégia rozvoja vidieka KSK si kladie za cieľ zlepšenie kvality života na vidieku, ktorého predpokladom je socio-ekonomický rast v podmienkach trvalo udržateľného rozvoja. Hlavnou úlohou je stanoviť také mechanizmy, ktoré zastavia negatívne demografické trendy a podnetia hospodársky a sociálny rast založený na primárnom využívaní miestnych zdrojov (ľudských, surovinových). Je pri tom nevyhnutné dávať dôraz na zachovanie hodnotného prírodného a kultúrneho dedičstva vidieckej krajiny, ktoré bude možné zúročiť formami vidieckeho turizmu.

Globálny cieľ

Zvyšovanie kvality života vo vidieckych regiónoch Košického samosprávneho kraja a rast konkurencieschopnosti prostredníctvom využívania lokálnych zdrojov pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.

Problémy a príležitosti

Nízka hustota obyvateľstva vo vidieckych sídlach, stagnujúca ekonomika, založená na produkcii primárnych surovín, starnúce obyvateľstvo, komplikujú zabezpečovanie kvalitných verejných služieb a vytváranie udržateľných a dobre platených miest. Osvedčeným modelom z krajín EÚ je vytváranie miestnych združení (verejných i súkromných) s cieľom spravovať spoločné služby všeobecného záujmu v oblasti zásobovania vodou, energiou, v oblasti dopravy, odpadového hospodárstva, vzdelávania, správy sociálnych, zdravotných a voľnočasových zariadení. Príkladmi takýchto organizácií na území kraja sú niektoré mikroregionálne združenia, ktoré si spoločne zabezpečujú separovaný zber odpadu či odkanalizovanie územia.

Dopravná dostupnosť do centier zamestnanosti a služieb v regióne je kľúčovým faktorom ďalšieho rozvoja vidieckych sídiel. Mikroregióny dobre vybavené dopravným spojením môžu zabrániť úbytku obyvateľstva vystaňovaním, ba dokonca môžu stimulovať prisťahovanie na vidiek za lepšími životnými podmienkami. Uvedený trend sa v posledných rokoch prejavil pozitívnym migračným saldom v obciach lokalizovaných v blízkosti miest Košice, Spišská Nová Ves a Michalovce.

Dostupnosť sociálnych a vzdelávacích služieb, bioenergetická sebestačnosť a kvalitná IKT (informačné a komunikačné technológie) infraštruktúra je v kontexte udržateľného vidieka nevyhnutnosťou. K zachovaniu a tvorbe nových pracovných miest je potrebné podporovať diverzifikáciu činností na vidieku, odbornú prípravu a celoživotné vzdelávanie.

Hlavné princípy rozvoja

- Konkurencieschopnosť vidieckych oblastí je závislá od modernizácie a propagácie kvality za predpokladu využívania cenného prírodného potenciálu, kultúrneho a architektonického dedičstva.
- Hlavnými impulzmi rozvoja vidieckeho hospodárstva je podpora malých podnikov, investície do strojov, zariadení a odbornej prípravy.
- Dôležitým nástrojom pre výmenu skúseností, ako aj zabezpečenie toku tovarov a služieb, je vytváranie sietí.

- Vytváranie verejno-súkromných partnerstiev bude nevyhnutné pre zabezpečenie určitých typov verejných služieb (budovanie infraštruktúry).
- Poľnohospodárska výroba sa bude musieť zamerať na diverzifikáciu a produkciu vysokokvalitných ekologických výrobkov.
- Vidiecky turizmus je významným nástrojom trvalo udržateľného rozvoja na vidieku, nakoľko podporuje územné hospodárstvo, vytvára pracovné príležitosti a rešpektuje životné prostredie.
- Obnoviteľné zdroje energie predstavujú významný potenciál pre rozvoj vidieckych regiónov. Výhodami ich spracovania je energetická sebestačnosť, priateľnosť k životnému prostrediu a tvorba nových pracovných príležitostí.
- Informačné a telekomunikačné technológie sú nevyhnutnosťou z pohľadu budúceho rozvoja horšie dostupných regiónov. V rámci stratégie ich vnímame ako horizontálnu prioritu, významnú vo všetkých sektoroch vidieckeho hospodárstva, nevynímajúc orgány verejnej a štátnej správy.

Na základe analýz vidieckeho prostredia KSK a znalosti európskych trendov rozvoja vidieka stanovujeme nasledovné **strategické ciele** v jednotlivých **tematických oblastiach**, ktoré povedú k napĺňaniu globálneho cieľa Stratégie rozvoja vidieka KSK.

Strategické ciele tematických oblastí

Životné prostredie	Zlepšiť podmienky životného prostredia, revitalizovať vidiecku krajinu a vytvoriť tak podmienky pre výrazné zhodnotenie rozvojového potenciálu vidieka.
Osídlenie a sídla	Stabilizovať, obnoviť a napomáhať rozvoju vidieckeho osídlenia.
Ľudské zdroje	Zvýšiť kvalitu pracovnej sily na vidieku a zabezpečiť, aby tu s ľahkosťou nachádzala uplatnenie v oblastiach, pre ktoré má najlepšie predpoklady.
Ekonomika vidieka	Zvýšiť diverzifikáciu vidieka KSK prostredníctvom podpory malého a stredného podnikania založeného na využití regionálnych zdrojov.
Poľnohospodárstvo	Prostredníctvom multifunkčného poľnohospodárstva prispievať k udržateľnému rozvoju vidieka.
Lesné hospodárstvo	Zvýšiť konkurencieschopnosť sektoru lesného hospodárstva a zlepšiť kvalitu životného prostredia a krajiny.
Vidiecky turizmus	Dosiahnuť úspech v medzinárodnej konkurencii produktov cestovného ruchu.
Obnoviteľné zdroje energie	Znížiť závislosť na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšiť ekonomickú prosperitu a konkurencieschopnosť poľnohospodárskeho sektoru.

5. Stanovenie špecifických cieľov a opatrení Stratégie rozvoja vidieka KSK

5.1 Životné prostredie

Špecifický cieľ 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny

Opatrenie 1.1: Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v mikroregiónoch

Opatrenie 2.1: Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky, resp. trvalo udržateľného turizmu

Špecifický cieľ 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry

Opatrenie 3.1: Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry

Opatrenie 3.2: Zefektívnenie nakladania s odpadmi

5.2 Osídlenie a sídla

Špecifický cieľ 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia

Opatrenie 1.1: Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel

Opatrenie 1.2: Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu

Špecifický cieľ 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore

Opatrenie 2.1: Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev

Opatrenie 2.2: Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí

5.3 Ľudské zdroje

Špecifický cieľ 1: Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja

Opatrenie 1.1: Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva

Opatrenie 1.2: Zapájanie nezamestnaných zo znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života

Opatrenie 1.3: Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku Košického kraja

Opatrenie 2.1: Prispôsobovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám

Opatrenie 2.2: Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami vidieka

Špecifický cieľ 3: Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov na vidieku a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik a kultúrnej identity

Opatrenie 3.1: Posilnenie kapacít košického vidieka na využitie podporných prostriedkov na realizáciu miestneho rozvoja

Opatrenie 3.2: Zintenzívnenie medziobecnej spolupráce

5.4 Ekonomika vidieka

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Opatrenie 1.1: Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej výroby a lesovýroby

Opatrenie 1.2: Podpora rozvoja služieb a obchodu

Opatrenie 1.3: Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

Opatrenie 2.1: Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné póly rastu

Opatrenie 2.2: Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry

Opatrenie 2.3: Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov

5.4.1 Poľnohospodárstvo

Špecifický cieľ 1: Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva KSK

Opatrenie 1.1: Efektívna exploatácia výrobných základov - pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie a pozemkové úpravy

Opatrenie 1.2: Uplatňovanie agroenvironmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva KSK

Opatrenie 2.1: Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti agrosektoru KSK

Opatrenie 2.2: Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom

Špecifický cieľ 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

Opatrenie 3.1: Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore

Opatrenie 3.2: Podpora odbytu agrokomodít

5.4.2 Lesné hospodárstvo

Špecifický cieľ 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora

Opatrenie 1.1: Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva

Opatrenie 1.2: Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov

Opatrenie 1.3: Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva

Špecifický cieľ 2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy

Opatrenie 2.1: Prvé zalesnenie nelesnej pôdy

Opatrenie 2.2: Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín

Opatrenie 2.3: Lesnícko - environmentálne činnosti

Opatrenie 2.4: Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení

5.4.3 Vidiecky turizmus

Špecifický cieľ 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov

Opatrenie 1.1: Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho produktu vidieckeho turizmu

Opatrenie 1.2 Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu v kraji

Opatrenie 1.3 Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v pilotných územiach so špecifickou kultúrnou identitou a multikulturálnym dedičstvom

Špecifický cieľ 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu

Opatrenie 2.1 Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky

Opatrenie 2.2 Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie

Opatrenie 2.3 Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov

5.4.4 Obnoviteľné zdroje energie

Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK

Opatrenie 1.1: Program výroby energetických plodín

5.1 Životné prostredie

V strategickej časti rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja v oblasti ochrany prírody a krajiny a v oblasti kvality životného prostredia je definovaný jeden hlavný spoločný cieľ, ktorý predstavuje určité súhrnné vyjadrenie cieľového stavu, ktorý by sa mal dosiahnuť v oblasti rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja za túto rozvojovú oblasť.

Strategický cieľ: Zlepšiť podmienky životného prostredia a revitalizovať vidiecku krajinu a vytvoriť tak podmienky pre výrazné zhodnotenie rozvojového potenciálu vidieka.

Tento spoločný strategický cieľ je rozpracovaný v dvoch rozvojových oblastiach **Ochrana prírody a krajiny** a **Kvalita životného prostredia** do viacerých špecifických cieľov, ktoré budú realizované prostredníctvom súboru opatrení. Opatrenia predstavujú súhrn aktivít vedúcich k napĺňaniu špecifických cieľov. Sú vybrané takým spôsobom, aby sa navzájom neprekrývali, ale synergicky dopĺňali.

Cieľ zahŕňa opatrenia a aktivity, ktoré prispievajú k zvýšeniu hodnoty územia **zachovaním biodiverzity a zvýšením ekologickej stability krajiny**.

Územie Košického kraja sa vyznačuje značnou diverzitou rastlinných spoločenstiev i množstvom zachovalých zoocenóz. Avšak na druhej strane je tu nízky stupeň ekologickej stability a nedostatok krajinných prvkov v nížinných poľnohospodárskych oblastiach. Preto je potrebné zabezpečiť ochranu prirodzeného druhového zloženia ekosystémov a podporovať tvorbu územných systémov ekologickej stability.

Ďalšie dôležité opatrenia tvoria aktivity zamerané na zlepšenie kvality životného prostredia a krajiny. Ide predovšetkým o **zlepšenie kvality povrchových a podzemných vôd skvalitnením vodohospodárskej infraštruktúry**, ktoré sleduje zmiernenie negatívnych vplyvov na túto zložku životného prostredia. Cieľ sa orientuje aj na dobudovanie environmentálnej infraštruktúry v obciach, najmä v oblasti **odpadového hospodárstva** zavedením integrovaného systému separovaného zberu odpadov, podporou budovania zariadení na zhodnocovanie odpadov. V rámci tohto cieľa sú navrhnuté aj opatrenia na využívanie obnoviteľných zdrojov energie, nakoľko územie kraja predstavuje výrazný potenciál pri ich využívaní.

Všetky negatívne vplyvy na životné prostredie zvyšujú zraniteľnosť prírodného prostredia a degradujú vidiecku krajinu. Nasledujúce **ciele** by mali zmierniť alebo odstrániť zmienené nedostatky.

- Zachovanie charakteristického krajinného rázu vidieckej krajiny prostredníctvom vhodných poľnohospodárskych a lesohospodárskych postupov, rozvojom ekologického poľnohospodárstva a racionálnej údržby trvalých trávnych porastov
- Podpora krajínotvornej činnosti poľnohospodárstva v oblastiach s nižšími predpokladmi pre poľnohospodársku výrobu
- Návrh a realizácia komplexných pozemkových úprav
- Zníženie podielu pôd ohrozených eróziou zavádzaním protierózných opatrení
- Zvýšenie retenčnej schopnosti poľnohospodárskej a lesnej krajiny
- Zvyšovanie ekologickej stability územia prostredníctvom tvorby miestnych územných systémov ekologickej stability
- Podpora budovania a skvalitnenia environmentálnej infraštruktúry, ako dôležitého faktora ovplyvňujúceho stav životného prostredia, ako aj jeho jednotlivých zložiek

Rozvojová oblasť: Ochrana prírody a krajiny

Špecifický cieľ 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny

Cieľ sleduje zachovanie a zvyšovanie biologickej a krajinej diverzity a aktivity sú zamerané na celkovú revitalizáciu krajiny. Ochrana krajiny je založená na princípe zachovania územného systému ekologickej stability, ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života. Avšak dokumentácia ÚSES na miestnej a regionálnej úrovni je sčasti neaktuálna a dostatočne sa neuplatňuje v praxi.

V záujme obnovenia ekologickej stability a celkového rázu poľnohospodárskej krajiny sa vyžaduje uplatňovať ochranu krajinných prvkov prostredníctvom pozemkových úprav, ktoré sa len postupne zavádzajú do praxe a taktiež zavádzaním ekologického poľnohospodárstva.

Výsledkom takýchto aktivít bude zvýšenie krajinej a biologickej diverzity vidieckej krajiny a zabránenie jej poklesu, zvýšenie ekologickej stability, obnova pôvodných väzieb v krajine a udržanie území s vysokou prírodnou hodnotou.

Opatrenie 1.1: Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny

Vzhľad krajiny spoluvytvára vnímanie územia obyvateľmi i návštevníkmi. Súčasná nepriaznivá situácia si vyžaduje zvýšenie biodiverzity krajiny v rámci jej revitalizácie s cieľom obnovenia jej prirodzených funkcií.

V dôsledku priemyselnej a poľnohospodárskej činnosti, najmä v posledných päťdesiatich rokoch, došlo k výraznému pretvoreniu krajinného rázu v mnohých častiach kraja. V dôsledku zmien došlo i ku zmenám funkčnosti krajiny, najmä v oblasti schopnosti retencie vôd a odolnosti proti pôdnej a veternej erózii. Dnešná krajina a najmä jej zornená časť je v dôsledku toho vystavená pôdnej a veternej erózii, ktorá znehodnocuje vrchné pôdne vrstvy a znečisťuje i povrchové vody. Zmeny krajinného rázu a strata určitých schopností krajiny majú tiež podiel na zvýšenom ohrození povodňami a zosuvmi pôdy.

Z hľadiska priestorovej diferenciácie najvyšší stupeň ekologickej stability zaberá kompaktné územie v západnej časti Košického kraja, plošne vymedzenej územiami okresov Gelnica a Rožňava. Naopak **priestor s najnižším stupňom ekologickej stability zaberá kompaktné územie v južnej a východnej časti územia tohto Košického kraja, plošne vymedzenej územiami okresov Trebišov a Michalovce**. Východoslovenská nížina a Košická kotlina predstavujú rozsiahle súvislé intenzívne poľnohospodársky obhospodarované územie, kde je minimálne zastúpenie ekostabilizačných prvkov v krajinej štruktúre. Nízka ekologická stabilita veľkých blokov poľnohospodárskej pôdy vytvára predpoklady pre značnú vodnú resp. veternú eróziu.

Zmyslom tohto opatrenia je revitalizácia prírodného prostredia vidieckej krajiny, navrátenie krajine jej pôvodný ráz s cieľom posilniť jej prirodzené funkcie v oblasti retencie vody, odolnosti proti pôdnej a veternej erózii a zosuvom pôd. Výsledkom takýchto opatrení bude zvýšená schopnosť krajiny odolávať povodňovým stavom a iným negatívnym prírodným javom a jej zvýšenej schopnosti v oblasti autoregulácie.

Aktivity:

- Realizácia projektov komplexných pozemkových úprav vrátane miestnych územných systémov ekologickej stability
- Realizácia opatrení k zvyšovaniu retenčnej schopnosti krajiny
- Realizovať zámery v oblasti zvýšenia ekologickej stability územia:
- Realizácia ekostabilizačných a protieróznych projektov, vrátane protipovodňových opatrení
- V území s vysokým stupňom zornenia vytvárať podmienky pre rozčlenenie veľkých orných plôch výsadbou zelene v remízkach a okolo poľných ciest, potokov a vodných kanálov - vetrolamy
- Zachovať a podporovať udržateľné systémy hospodárenia, ktoré rešpektujú ochranu životného prostredia a charakter krajiny
- Zmena menej úrodných poľnohospodárskych plôch na pasienky
- Obhospodarovanie (kosenie, pasenie) poloprírodných a prírodných trávnych porastov
- Zalesnenie málo úrodných poľnohospodárskych plôch, resp. poľnohospodársky nevyužívaných plôch
- Výsadba izolačnej zelene pri hospodárskych dvoroch
- Skvalitniť hospodárenie v lesoch s dôrazom na prirodzené drevinové zloženie
- Obnova riečnych tokov a vodných plôch
- Obnova mokradí, prameňov a studní
- Rekonštrukcia a revitalizácia rybníkov – odbahňovanie
- Realizácia protieróznych opatrení vrátane vodohospodárskych opatrení k bezproblémovému odtoku príválových vôd

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v mikroregiónoch

Cieľ zahŕňa opatrenia a aktivity v rámci zvyšovania environmentálneho povedomia obyvateľov a uvedomovania si existencie chránených území ako potenciálu zvyšovania atraktivity daného územia v rámci Košického kraja. Na území kraja sa prejavuje nízka úroveň lokálpatriotizmu miestneho obyvateľstva a potreba venovať väčšiu pozornosť prírodnému dedičstvu na území vlastnej obce či regiónu a zabránenie ich devastácii i negatívne vnímanie existencie chránených území a predovšetkým z toho vyplývajúcich obmedzení pre ekonomický a sociálny rozvoj vo vedomí miestnych obyvateľov. Lokality Natura 2000 sú chránené územia, ktoré nevylučujú ľudské alebo socio-ekonomické činnosti, pokiaľ tieto nespôsobujú ujmu druhom alebo biotopom, pre ktoré bola lokalita vymenovaná.

Zmyslom tohto cieľa je prostredníctvom posilňovania environmentálneho povedomia verejnosti a podpory zo strany vlastníkov a užívateľov dotknutých pozemkov dosiahnuť zmiernenie rozporov medzi záujmami ochrany prírody a hospodárskym využívaním územia, čoho výsledkom bude využitie potenciálu hodnotného prírodného územia na zvýšenie atraktivity a rozvoja vidieckej turistiky.

Opatrenie 2.1: Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky resp. trvalo udržateľného turizmu

Je potrebné zvýšiť pochopenie a ocenenie špeciálnych kvalít chránených lokalít a podporu pre ochranu prírody lokalít medzi miestnymi obyvateľmi a návštevníkmi. Menej známe alebo menej oceňované prírodné územia môžu ťažiť z vytvárania turistických aktivít.

Začleniť stratégiu trvalo udržateľného turizmu Natura 2000 do manažmentových plánov jednotlivých chránených území. Jedným z princípov trvalo udržateľného turizmu je sprístupniť chránené územia každému, avšak na druhej strane je potrebné rešpektovať limity únosnosti územia. Z tohto dôvodu je potrebné vytvoriť zreteľné limity medzi ochranou prírodného dedičstva a krajiny a preferovaním ekonomického rozvoja a potrieb návštevníkov.

Aktivity:

- Podpora väčšieho využitia existujúcich informačných centier pri jaskyniach, NP a CHKO v Košickom samosprávnom kraji
- Dobudovať systavy informačných a multimediálnych stredísk tak, aby návštevník získal kompletne informácie o prírodnom dedičstve a systéme starostlivosti oň
- Budovanie a rekonštrukcia náučných chodníkov a náučných lokalít v chránených územiach
- Navrhnuť a vybudovať vstupné areály do vybraných chránených území, vybudovať infraštruktúru malého rozsahu, ktorá umožní prístup k prírodným oblastiam
- Vybudovať tzv. miestne Ekocentrá pri vstupe do chránených ramsarských lokalít (RL Latorica, RL Tisa, RL Senné, RL Domica) a navrhovaných (Hrhovské rybníky, Chymské rybníky, Zemplínska šírava)
- Rozvinúť modely partnerstva medzi manažérmi, miestnymi obyvateľmi a súkromnými prevádzkovateľmi turistických služieb v lokalitách Natura 2000, ktoré podnecujú rozličné strany k ich záväzkom voči ochrane prírody lokality
- Zlepšiť manažment návštevnosti v NP a CHKO, zníženie nepriaznivých vplyvov tlaku návštevnosti.
- Vytvorenia vlastnej „eko“ značky na miestnej alebo regionálnej úrovni na pomoc podpory vhodných postupov a formulovanie partnerstva s miestnymi poskytovateľmi turistických služieb
- Príprava a vydávanie publikácií a ďalších foriem informovanosti verejnosti
- Organizovanie odborno – metodických podujatí, seminárov, prednášok a exkurzií

Rozvojová oblasť: Kvalita životného prostredia

Špecifický cieľ 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry

Košický kraj patrí v rámci SR medzi územia, kde sa dlhodobo prejavuje zhoršená kvalita životného prostredia, a to najmä z hľadiska znečistenia povrchových a podzemných vôd a z hľadiska optimalizácie nakladania s odpadmi.

V Košickom kraji sú podľa environmentálnej regionalizácie zastúpené všetky stupne kvality životného prostredia. Medzi **okresy s narušeným, resp. silne narušeným prostredím patria Košice - okolie, Michalovce a Trebišov**. V Košickom kraji sa v rozhodujúcom rozsahu nachádzajú 3 zaťažené oblasti. Ide o **Rudniansko-gelnickú** zaťaženú oblasť, **Košicko-prešovskú** zaťaženú oblasť a **Zemplínsku** zaťaženú oblasť. Spolu tieto zaťažené oblasti zaberajú 30,5 % plochy kraja.

Cieľ je zameraný na odstránenie nevyhovujúceho stavu v kvalite povrchových a podzemných vôd a na zlepšenie infraštruktúry vodného hospodárstva a odpadového hospodárstva.

Opatrenie 3.1: Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry

Vážnym problémom je pretrvávajúca nepriaznivá kvalita povrchových a podzemných vôd zapríčinená nedostatočným čistením odpadových priemyselných a komunálnych vôd, čo vedie k ohrozeniu zdrojov pitnej vody. Všetky hlavné toky, ale i celý rad ich prítokov, majú značne znečistenú vodu. Zlepšenie vodohospodárskej infraštruktúry predstavuje jednu z dlhodobých priorít mikroregiónov. V oblasti infraštruktúry vodného hospodárstva k výrazným disproporciám patrí podiel počtu obcí vybavených verejným vodovodom k obciam vybavených kanalizáciou a čistením odpadových vôd. Prevažujúci počet obcí s vodovodom nad obcami vybavených kanalizáciou ohrozuje kvalitu životného prostredia, najmä čistotu podzemných vôd. Opatrenie zahŕňa samostatné aktivity zamerané na rekonštrukciu a budovanie vodovodov a odvádzania a čistenia komunálnych odpadových vôd pre obce.

Cieľom tohto opatrenia je zlepšenie infraštruktúry vodného hospodárstva, rozšírenie dodávky kvalitnej pitnej vody, obmedzenie odberu z nevyhovujúcich súkromných zdrojov pitnej vody, dosiahnutie racionálneho využívania vodných zdrojov, ochrana vôd pred znečisťovaním a zlepšenie kvality povrchových vôd v tokoch.

Aktivity:

- Rekonštrukcia existujúcich a zavádzanie nových technológií prevádzkovateľov priemyselnej činnosti s cieľom eliminácie znečisťovania vodných tokov
- Zabrániť znečisťovaniu povrchových a podzemných vôd vhodnými poľnohospodárskymi aktivitami
- Realizácia projektov zaoberajúcich sa znížením objemu vypúšťaného znečistenia vo vodných tokoch
- Výstavba vodovodov a vodárenských objektov a podpora zásobovania obyvateľstva vodou požadovanej kvality
- Výstavba a modernizácia kanalizačnej siete a podpora napojenia obyvateľstva na kanalizáciu
- Prioritné vybudovanie kanalizácií a čistiární odpadových vôd v obciach, v ktorých je vybudovaný vodovod
- Zlepšiť stav vodovodných a kanalizačných systémov vrátane čistenia odpadových vôd a ich vybudovanie v obciach, v ktorých táto infraštruktúra absentuje

- Budovanie čistiarni odpadových vôd v sídlach nad 500 obyvateľov
- Využitie alternatívnych spôsobov čistenia v menších sídlach
- Údržba a nevyhnutná výstavba vodných zdrojov vrátane akumulácie a úpravy vody

Opatrenie 3.2: Zefektívnenie nakladania s odpadmi

Systém nakladania s odpadmi je ďalšou zložkou technickej infraštruktúry s výrazným dopadom na životné prostredie a podmienkou života obyvateľstva. Súčasný stav vyžaduje urýchlené komplexné riešenie tejto problematiky v širšom území.

Zavedenie integrovaného systému separovaného zberu odpadov a podpora budovania zariadení na zhodnocovanie odpadov sú hlavnými aktivitami, ktoré je žiaduce realizovať, nakoľko v Košickom kraji chýbajú zariadenia na zhodnocovanie odpadov a recykláciu odpadov pre niektoré komodity, ktoré je možné materiálovo zhodnotiť prostredníctvom separovaného zberu. Separovaný zber zhodnotiteľných komodít v komunálnej i výrobnjej sfére je málo účinný. Takisto nízky podiel predstavuje zapojenosť obcí na materiálovom a energickom zhodnocovaní komunálneho odpadu. Rovnako sa prejavuje nízka úroveň zhodnocovania biologických odpadov a ich využitia na zlepšenie kvality pôdneho fondu.

Cieľom opatrenia je vytvorenie ucelenej koncepcie nakladania s odpadmi v mikroregiónoch, vedúcej k znižovaniu podielu skládkovaného a spaľovaného odpadu, k zvyšovaniu materiálového a energetického zhodnotenia odpadov, k zintenzívneniu separovaného zberu komunálneho odpadu, k zvyšovaniu využívania separovaných zložiek komunálneho odpadu, k rekultivácii skládok odpadu, čo v konečnom dôsledku smeruje k zlepšeniu ochrany životného prostredia.

Aktivity:

- Zaviesť účinný separovaný zber odpadu vo všetkých obciach s čo najväčším počtom separovaných zložiek (papier, sklo, plasty, kovy a biologicky rozložiteľný odpad)
- Podporovať separovaný zber pre rozvoj recyklácie materiálov zo zhodnotiteľných odpadov vo všetkých oblastiach vzniku odpadov
- Zamerať sa na materiálové zhodnocovanie plastov pre priemyselné využitie s dôrazom na recykláciu týchto materiálov
- V maximálnej miere materiálovo zhodnocovať separovane zbierané zložky komunálnych odpadov
- Podporovať separovaný zber a zhodnocovanie biologicky rozložiteľných odpadov, výstavbu kompostovísk vrátane technológií
- Zriadiť a rozširovať sieť zberových miest na odber odpadu s obsahom nebezpečných látok - zriadiť zberné dvory v obciach
- Rozvoj pružných systémov zberu nebezpečných alebo inak problémových odpadov
- Realizovať ciele propagáciu efektívneho nakladania s odpadmi
- Prijat' ekonomické opatrenia pre zvýšenie podielu triedenia komunálneho odpadu
- Rekultivácia starých environmentálnych záťaží

- Uzatváranie a rekultivácia skládok odpadov
- Podpora znižovania produkcie odpadov u najväčších producentov
- Osveta a environmentálna výchova, najmä semináre na podporu aplikácie environmentálnych technológií vhodných pre vidiecke prostredie

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Životné prostredie:

- Operačný program Životné prostredie
- Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013
- Regionálny operačný program
- LIFE +
- Environmentálny fond, Recyklačný fond
- Zdroje obcí, podnikateľských subjektov, MVO

5.2 Osídlenie a sídla

Návrh stratégie rozvoja v oblasti osídlenia a výstavby vo vidieckych oblastiach KSK je zameraný na celé územie kraja okrem centier nadregionálneho a regionálneho významu (Košice, Michalovce a Spišská Nová Ves).

V nadväznosti na vykonané analýzy boli stanovené ciele a úlohy (aktivity) v jednotlivých problémových okruhoch v oblasti osídlenia a výstavby zamerané na **stabilizáciu, obnovu a rozvoj vidieckeho osídlenia**.

Špecifický cieľ 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia

V dôsledku nepriaznivej demografickej štruktúry a nízkej ekonomickej výkonnosti značnej časti vidieckeho osídlenia, najmä v ekonomicky zaostalých regiónoch kraja, naďalej prebieha znižovanie počtu obyvateľov najmä v malých obciach. Cieľom je zachovanie životaschopnosti sídiel, stabilizácia obyvateľstva vo vidieckych obciach a udržanie vidieckeho osídlenia. Je potrebné zvýšiť záujem o bývanie na vidieku, obnoviť a rozvinúť funkciu bývania, výroby, cestovného ruchu a zabezpečiť obsluhu a technickú infraštruktúru.

Opatrenie 1.1: Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel

Aktivity:

- Zaoberanie a schvaľovanie územnoplánovacej dokumentácie, resp. územno - plánovacích podkladov.
- Identifikácia a výber ekonomicky a demograficky upadajúcich vidieckych oblastí, resp. obcí pre cieľnú podporu udržania vidieckeho osídlenia a rozvoj vidieckeho turizmu.
- Ponuka rozvojových plôch pre bývanie a ekonomické aktivity.
- Výstavba obecných bytov.
- Obnova a zvyšovanie štandardu existujúceho bytového fondu.
- Využitie existujúcich nevyužitých budov pre bývanie, sociálne, kultúrne, zdravotnícke, výchovné účely a pre rozvoj cestovného ruchu a voľnočasových aktivít.
- Budovanie voľnočasových zariadení a ihrísk pre deti a mládež.
- Budovanie športových areálov.
- Podpora budovania zariadení občianskeho vybavenia.
- Zavedenie káblovej televízie a internetu.

Opatrenie 1.2: Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu

Aktivity:

- Podpora projektov stavieb (obytné aj iné budovy) vo vidieckom prostredí opierajúce sa o tradičné regionálne architektonické prvky a tvaroslovie.
- Organizovanie súťaží o najvydarenejšiu realizáciu v oblasti obnovy, resp. zachovania prvkov tradičnej architektúry, organizovanie komunitných/mikroregionálnych súťaží
- Podpora rekonštrukcie, resp. konzervácie historických stavieb a areálov ľudovej architektúry, hradov a pamätníkov, drobnej architektúry (božie muky, zvoničky, kaplnky, mlyny, mosty, huty, štôlne, domy, usadlosti, gazdovstvá, senníky, salaše a pod.)
- Podpora obnovy krajinného obrazu, výsadba stromovej zelene okolo ciest, verejnej zelene na verejných priestoroch.
- Údržba brehovej zelene pri vodných tokoch a vodných plochách.
- Regulácia umiestňovania billboardov v krajine tak, aby nedochádzalo k narušovaniu krajinného obrazu a zakrývaniu krajinných a architektonických dominánt.

Špecifický cieľ 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore

Tento špecifický cieľ smeruje ku zvyšovaniu atraktivity obcí a mikroregiónov z hľadiska využitia potenciálu krajiny v cestovnom ruchu a zlepšenia dostupnosti služieb pre občanov, ako i estetického skvalitnenia vidieckej krajiny. Cieľom je uchovanie a rozvoj potenciálu mikroregiónov KSK v nadväznosti na lokálne zdroje a zvýšenie propagácie regiónu ako destinácie cestovného ruchu.

Zvýšenie podpory využívania týchto zdrojov povedie k diverzifikácii ekonomických činností miestnych podnikateľov a k celkovému zlepšeniu ekonomického prostredia na vidieku smerom k trvalo udržateľnému rozvoju a stabilizácii pracovných príležitostí na vidieku.

Realizáciou opatrení sa vytvorí atraktívnejšie prostredie, ktoré bude lákať potenciálnych turistov k návšteve mikroregiónov. Vďaka nárastu návštevnosti a zvýšenému dopytu po službách cestovného ruchu dôjde k posilneniu ekonomického rozvoja a zvýšeniu zamestnanosti.

Opatrenie 2.1: Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev

Aktivity:

- Rekonštrukcia a modernizácia budov vo vlastníctve obce a pamiatkovo chránených budov pre poskytovanie kvalitnejších verejných služieb (kultúra, zdravotníctvo, sociálna starostlivosť, vzdelávanie, cestovný ruch a pod.)
- Úprava, funkčné a estetické skvalitňovanie verejných priestorov (autobusové zastávky, altánky, prístrešky, centrá obcí, vstupy do obcí, parky, športové areály, školské areály, detské ihriská a pod.)

- Zriaďovanie obecných verejných expozícií a pamätných izieb, regionálnych múzejných expozícií, múzeí v prírode, skanzenov ľudovej architektúry
- Zriaďovanie klubových priestorov pre činnosť spolkov a záujmových združení
- Inštalácia a údržba obecných mobiliárov
- Rozširovanie a údržba plôch zelene a verejných parkov v obciach, obnova a výsadba pôvodných druhov drevín, vrátane ovocných, poľné cesty a výsadba alejí, lesoparkov, zachovávanie a obnova rozptýlenej zelene
- Podpora kultu kvetov, organizovanie súťaží o najkrajšiu predzáhradku, resp. najkrajšiu kvetinovú výzdobu domu
- Rekonštrukcia a obnova malých vodných plôch, tajchov

Opatrenie 2.2: Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí

Aktivity:

- Rekonštrukcia a modernizácia nevyužívaných budov poľnohospodárskej výroby pre účely cestovného ruchu, nepoľnohospodárskych ekonomických aktivít, oživenie tradičných remesiel (hrnčiarska dielňa, tkáčska dielňa, drevovýroba, včelárska výroba, výroba z miestnych materiálov)
- Zriadenie malých obecných prevádzok, napr. sušiareň bylín, sušiareň ovocia, lesných plodov a húb
- Rekonštrukcia, modernizácia a výstavba areálov vytvárajúcich podmienky na rozvoj rekreačných, športových a relaxačných činností podľa miestnych prírodných podmienok a tradícií (lyžovanie, letná a zimná turistika, cyklotrasy, náučné chodníky, jazdecko a pod.)
- Prestavba časti rodinných domov a ďalších nevyužitých objektov na ubytovacie zariadenia cestovného ruchu podľa miestnych prírodných podmienok, prípadne tradícií
- Budovanie náučných chodníkov so zapojením prírodných, technických a historických atraktivít (v obciach, ktoré majú pre tieto aktivity prírodné, kultúrne a historické danosti)
- Budovanie cyklistických chodníkov ako súčasť regionálnych, národných a medzinárodných trás

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Osídlenie a sídla:

- Program rozvoja vidieka na programovacie obdobie 2007-2013
- Regionálny operačný program 2007 – 2013
- Program obnovy dediny
- Zdroje KSK a obcí
- Súkromné zdroje
- Zdroje MVO

5.3 Ľudské zdroje

Napriek všeobecnému nedostatku pracovných príležitostí v zaostalom vidieku Košického kraja, tam pôsobiaci zamestnávateľia alebo potenciálni investori často narážajú na problémy v kvalifikovanej úrovni pracovných síl. Ľudské zdroje na vidieku Košického kraja v súčasnosti nie sú flexibilné meniacim sa požiadavkám podnikateľských subjektov, ktoré požadujú najrôznejšie služby. V dôsledku toho často dochádza k diskrepanciám medzi ponukou a dopytom na trhu práce, čo má za následok horšiu umiestniteľnosť nezamestnaných a tiež nedostatočné využitie príležitostí zo strany podnikateľských subjektov.

Prehlbovanie znalostí o miestnych podmienkach a rozvojových možnostiach v kombinácii s princípmi celoživotného vzdelávania dokážu tieto negatívne javy eliminovať a podporovať zachovávanie a vytváranie nových pracovných miest. Celoživotné vzdelávanie má význam aj z pohľadu rozvoja osobnosti a naplnenia voľnočasových aktivít a dokáže zohrať pozitívnu sociálnu úlohu pre tých, ktorí sú dlhodobo vylúčení z trhu práce, ako napríklad tehotné ženy, ženy na materskej dovolenke, seniori, či inak znevýhodnení občania.

Strategickým cieľom v oblasti rozvoja ľudských zdrojov je **„Zvýšiť kvalitu pracovnej sily na vidieku a zabezpečiť, aby tu s ľahkosťou nachádzala uplatnenie v oblastiach, pre ktoré má najlepšie predpoklady“**. Očakávanými dopadmi sú zvýšenie zamestnanosti na vidieku, zvýšenie pridanej hodnoty, zvýšenie produktivity práce a zníženie dlhodobej nezamestnanosti.

Naplnenie strategického cieľa je postavené na troch pilieroch, z ktorých každý predstavuje jeden **špecifický cieľ**:

- Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja;
- Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku Košického kraja;
- Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov na vidieku a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik

Každá z vyššie uvedených daností vychádza z odporúčaní a najdôležitejších disparít, ktoré sme rozoberali v analytickej časti tejto stratégie.

Medzi odporúčaniami v analytickej časti v oblasti rozvoja ľudských zdrojov bol zdôrazňovaný aj aspekt mobility. Pretože ide prevažne o rozvoj infraštruktúry, jej aktivity a priority sú riešené v časti **Ekonomika vidieka (Opatrenie 2.1)**.

Špecifický cieľ 1: Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja

Špecifickým problémom košického vidieka v oblasti zamestnateľnosti je vysoké zastúpenie znevýhodnených skupín medzi uchádzačmi o zamestnanie, ktorí sú pre súčasný trh práce prakticky neuplatniteľní. Znevýhodnenie nastáva napríklad z titulu dlhodobej nezamestnanosti, pri ktorej dochádza k strate pracovných návykov.

Zvlášť rozšírenou znevýhodnenou skupinou je rómska populácia. **Podľa výsledkov sociografického mapovania na riedko osídlenom vidieku Košického kraja 20 % obyvateľstva žije v rómskych osadách, na hustejšie osídlenom vidieku je to až 27 %**. Preto je v rámci naplnenia tohto špecifického cieľa dôležité zvláštny dôraz venovať práve tejto znevýhodnenej skupine obyvateľstva.

Hlavným očakávaným výsledkom je zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja. V rámci merateľných ukazovateľov by malo dôjsť k zníženiu dlhodobej nezamestnanosti, ako aj k zvýšeniu zamestnanosti v problémových mikroregiónoch skúmaného územia.

Z hľadiska územného priemetu je opatrenia pre zvýšenie zamestnanosti nevyhnutné smerovať do celého územia Košického vidieku, prioritne **do mikroregiónov s najvyššou mierou dlhodobej nezamestnanosti a s najvyšším zastúpením rómskeho obyvateľstva**, vychádzajúc z výsledkov sociografického mapovania, ktoré sme uviedli v analytickej časti tejto stratégie.

Opatrenie 1.1: Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva

V schválenom návrhu Rozvojového plánu Slovensko - Východ autori poukazujú na množstvo obcí, kde sa do prvého ročníka základných škôl hlásia žiaci pochádzajúci takmer výlučne z marginalizovaných skupín obyvateľstva. Ako ďalej dokladujú, ich pomer sa zvyšuje. Úspešnosť alebo dokonca ukončenie základného vzdelania žiakov z marginalizovaných skupín je nízka, nehovoriac o uplatnení na trhu práce. Ide o vážny problém, ktorý obce alebo tretí sektor bez širšej spolupráce nedokážu komplexne riešiť.

Aby pre túto skupinu návšteva škôl nebola demotivujúca, je potrebné voliť špeciálne prístupy výučby. Príkladom môže byť znižovanie nárokov na predmety, v ktorých žiaci z marginalizovaných skupín obyvateľstva dosahujú nedostatočné výsledky a naopak podporovať predmety, pre ktoré sú u nich rozvinuté prirodzené schopnosti (manuálne zručnosti, umenie, a pod.). Pozitívne výsledky môžu byť dosahované aj zmenou prostredia prostredníctvom podpory škôl internátneho typu, pri ktorých dochádza k zmene prostredia žiakov.

Očakávaným cieľom tohto opatrenia je nielen zvýšiť úspešnosť absolventov základných škôl z marginalizovaných skupín, ale zároveň posilniť kvalitu vzdelávania na základných školách, ktorá by dokázala lepšie identifikovať a rozvinúť schopnosti nadania akýchkoľvek žiakov, ktoré by následne mohli uplatňovať pri svojom zamestnaní na vidieku.

Aktivity:

- Stabilizácia siete základných škôl pri zachovaní kvality vyučovania
- Opatrenia na podporu infraštruktúry a dostupnosti základných škôl tam, kde je to nevyhnutné na zvyšovanie úspešnosti vzdelania žiakov
- Projekty rómskych asistentov
- Rozvoj špeciálne zameraných predmetov a foriem výučby určených pre rómskych klientov
- Vytváranie partnerstiev na zefektívnenie vzdelávacieho procesu škôl s dôrazom na riešenie problémov marginalizovaných skupín
- Projekty zamerané na potlačenie prejavov rasizmu, intolerancie a segregácie v školách a pedagogických kolektívoch
- Podpora mimoškolských aktivít detí a mládeže
- Podpora rozvoja škôl internátneho typu pre marginalizované skupiny obyvateľstva

- Podpora individuálnych prístupov k žiakom s cieľom identifikovať a prehlbovať ich nadanie a rozvinúť kreativitu v myslení, podpora prístupu „škola hrou“
- Vzdelávanie pedagógov základných škôl

Opatrenie 1.2: Zapájanie nezamestnaných zo znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života

Zatiaľ čo predchádzajúce opatrenie rieši problém zamestnateľnosti vo fáze povinného vzdelávania, cieľom tohto opatrenia je zapájanie nezamestnaných občanov zo znevýhodnených skupín do ekonomického života na vidieku po absolvovaní základných škôl.

Opatrenie je v súlade s Rozvojovým plánom Slovensko – Východ, ktorého jedným zo špecifických cieľov je „zapájať občanov marginalizovaných skupín do ekonomického života“. Súlad so Stratégiou rozvoja ľudských zdrojov KSK je možné nájsť cez zásadu č. 1 „Aktívne a preventívne opatrenia pre nezamestnaných a neaktívnych“.

Skúsenosti s existujúcimi úspešnými projektmi na zapájanie občanov marginalizovaných skupín, ako aj výsledky analýz potrieb zamestnávateľov, jasne svedčia o nevyhnutnosti prispôsobovania špecifik rómskeho obyvateľstva pri ich zamestnávaní. Ukazuje sa napríklad, že oveľa lepšie výsledky je možné dosiahnuť prechodom na každodennú mzdu alebo zamestnávaním cez agentúry dočasného zamestnávania, ktoré dokážu poskytnúť zásoby manuálnych pracovníkov podľa potreby, čo eliminuje neprispôsobivosť dochádzky u jednotlivcov. V aktivitách preto nechýba dôraz na podporu agentúr dočasného zamestnávania alebo iná podpora zamestnávateľov pri zamestnávaní občanov so znevýhodnených skupín.

Jedným z nástrojov znižovania nezamestnanosti znevýhodnených skupín (nielen z rómskeho obyvateľstva) je rozvoj sociálneho podnikania, ktoré prostredníctvom počiatočného stimulu dokáže rozbehnúť výrobu takých produktov a služieb, ktoré by za normálnych okolností nemohli byť rozbehnuté. Aby uvedený nástroj bol efektívny, sociálny podnik musí spĺňať tieto atribúty:

- obsah činnosti: uspokojovanie okruhu potrieb, ktoré nie sú uspokojené (ako napríklad skvalitňovanie životného prostredia, drobná každodenná pomoc v rámci rodiny, produkty rozvojových voľnočasových a kultúrnych aktivít, ako napríklad ľudovoumelecká dielňa alebo obchod s umeleckými výrobkami, a pod.)
- subjekty zapojené do sociálneho podniku, alebo subjekty z neho prosperujúce sú tie zo znevýhodnených skupín obyvateľstva;
- spôsob organizácie podniku na báze participatívnosti, vnútornej demokracie a nezávislosti od štátu;
- musí ísť o podnikateľskú činnosť (na báze predaja výrobkov alebo služieb), o ktorej predpokladáme, že aj bez dodatočných stimulov bude trvalo udržateľná. Na to je potrebné, aby sociálny podnik disponoval kvalitným podnikateľským zámerom, prepracovaným marketingovým plánom a plánom odbytu výrobkov;
- Príjmy z podnikateľskej činnosti sa vracajú na rozvoj sociálneho podniku.

Sociálne podnikanie je vysoko inovatívny nástroj so schopnosťou odkrytia a následného uspokojenia nových potrieb obyvateľov, a to všetko pri rešpektovaní miestnych špecifik.

Aktivity:

- Rozvoj sociálneho podnikania pri rešpektovaní atribútov spomínaných vyššie (informačné kampane o možnostiach sociálneho podnikania, vzdelávanie potenciálnych a existujúcich podnikateľov v oblasti sociálno-právnej, odbornej a v oblasti manažérskych zručností, priama podpora sociálneho podnikania)
- Vytváranie špeciálnych pracovných miest pre znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (práca v komunitách obcí, zveľaďovanie krajiny, výsadba stromov, zber biomasy, práca na biofarmách a pod.)
- Podpora agentúr dočasného zamestnávania s dôrazom na zamestnávanie občanov zo znevýhodnených skupín
- Projekty tzv. „empowerment“ pre neaktívnych znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (psychologická podpora zameraná na rozbor silných stránok, asistencia a motivácia pri výbere zamestnania)
- Rekvalifikačné kurzy pre znevýhodnených uchádzačov na základe analýzy potrieb mikroregiónov (napr. identifikácie chýbajúcich remeselných živností podľa metodiky prof. Raška)
- Projekty vzdelávania zamestnávateľov (empowerment) s cieľom zefektívnenia zamestnávania občanov z marginalizovaných skupín
- Projekty podpory odbytu výrobkov a služieb znevýhodnených skupín obyvateľstva (napríklad podpora remesiel, manažment pre umelecké skupiny, organizácia regionálnych veľtrhov, propagácie miestnej výroby a folklóru)
- Projekty na zvýšenie zamestnateľnosti prostredníctvom podpory samozamestnávania
- Zapojenie škôl a nevyužitých budov do činnosti obce („Komunitná škola“, komunitné centrá trávenia voľného času a rozvoja zručností obyvateľov po pracovnej dobe)

Opatrenie 1.3: Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja

V navrhovanej prioritě je kladený dôraz na preventívne opatrenia, čím sa cieľová skupina môže rozšíriť na všetkých uchádzačov na trhu práce vrátane neaktívnych. Uvedené je v súlade so Stratégiou rozvoja ľudských zdrojov v KSK pre roky 2006-2013, kde aktívne a preventívne opatrenia pre nezamestnaných a neaktívnych predstavujú zásadu č. 1.

Preventívne opatrenia pre ich efektívnosť v riešení problémov dlhodobej nezamestnanosti nachádzajú podporu na všetkých úrovniach verejnej politiky. Dôležité miesto majú napríklad v dokumentoch Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia alebo v návrhu Rozvojového plánu Slovensko - Východ.

Aktivity:

- Vytvorenie mechanizmov na sprístupnenie internetu na základných školách pre verejnosť, vzdelávanie verejnosti v oblasti internetu a počítačovej gramotnosti;
- Podpora tradičnej ľudovomeleckej tvorivosti (výchova, ľudové školy umenia)
- Podpora odborného vzdelávania v oblastiach drobného chovu a pestovania, vrátane možností a odbytu nielen pre poľnohospodárov, ale aj pre majiteľov pozemkov
- Projekty na zachovanie pracovných návykov u uchádzačov o zamestnanie

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku Košického kraja

Napriek pomerne dobre rozvinutej sieti základných a stredných škôl, pre vidiek Košického kraja je charakteristická nízka miera kvalifikácie existujúcich pracovných síl. Výsledkom je vysoká miera nezamestnanosti, najmä dlhodobej. V evidencii nezamestnaných je z tých uchádzačov, u ktorých je známe predchádzajúce zamestnanie, najviac evidovaných pomocných a nekvalifikovaných robotníkov, pričom čím „vidieckejší“ región, tým je táto skupina zastúpená vo väčšej miere.

Hlavným očakávaným výsledkom tejto priority je zvýšenie zamestnanosti obyvateľov Košického vidieka, ako aj stabilizácia mladého obyvateľstva, či celkovo vyššia vzdelanosť obyvateľstva.

Z hľadiska územného priemetu navrhujeme opatrenia smerovať do celého územia košického vidieka (definovaného na základe kritérií popísaných v analytickej časti), pričom dôraz by sa mal klásť na mieru dlhodobej nezamestnanosti v mikroregióne.

Opatrenie 2.1: Prispôsobovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám

Základným celoslovenským problémom ovplyvňujúcim kvalifikovanú úroveň pracovníkov je nízka miera schopnosti školského systému flexibilne reagovať na meniace sa potreby na trhu práce. Potvrdzujú to výsledky medzinárodných zisťovaní (napríklad program OECD PISA), podľa ktorých absolventi slovenských škôl dosahujú podpriemerné výsledky v uplatňovaní získaných vedomostí v praxi. Uvedené je spôsobené z titulu nedostatku financií na školách (čoho dôsledkom je napríklad používanie zastaralých strojov na výučbu), z titulu nízkej flexibility možnosti tvorby vlastných kurikul na jednotlivých školách, ale aj z titulu nízkej miery prepojenia medzi školami a lokálnymi zamestnávateľmi. Negatívne to ovplyvňuje trh práce nielen v urbanizovaných regiónoch, ale aj na vidieku. Na vidieku sa situácia zvlášť komplikuje politikou preferencie odvetví, v ktorých sa síce predpokladá vysoká pridaná hodnota, avšak len zriedka uplatniteľná priamo na vidieku. Z uvedených dôvodov je prioritou aktuálne reagovať na miestne potreby na vidieku zvýšením flexibility školského systému. Týka sa to predovšetkým stredných škôl.

Aktivity:

- Organizácia okrúhlych stolov za účasti verejného sektora, súkromného sektora na vidieku, vysokých škôl, stredných škôl, iných vzdelávacích a vedeckých inštitúcií, študentov a tvorcov školských osnov
- Podpora účasti zamestnávateľov v poradných orgánoch škôl
- Štúdie kvality vzdelávacieho procesu so zameraním na potreby vidieka
- Priama podpora vzdelávania v oblastiach, ktoré priamo súvisia s rozvojom vidieka (remeslá, vidiecky cestovný ruch, pôdohospodárstvo, potravinový priemysel, ekologické hospodárenie s pôdou, podnikanie, kvalita potravín a pod.)
- Prispôsobenie odborov stredných škôl potrebám trhu práce a modernizácia učebných osnov
- Ďalšie vzdelávanie pedagógov vo vzťahu k potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám
- Podpora nástrojov pre zefektívňovanie komunikácie medzi rodičmi, žiakmi a výchovnými poradcami (dni otvorených dverí, propagácia uplatniteľnosti žiakov a pod.)
- Podpora praxe u zamestnávateľov na vidieku

Opatrenie 2.2: Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami vidieka

Ak by problémy nízkej kvalifikovanej úrovne obyvateľov košického vidieka boli riešené výlučne prostredníctvom základných a stredných škôl, nemali by efekt na najväčšiu časť cieľovej skupiny – uchádzačov o zamestnanie, ktorí už ukončili základné, resp. stredné vzdelanie. Vzhľadom na uvedené je nevyhnutné priority rozšíriť na projekty celoživotného vzdelávania. Navyše, prostredníctvom celoživotného vzdelávania je možné efektívne riešiť aj flexibilitu vzdelávacieho prostredia na neustále sa meniace potreby košického vidieka. Aby sa investície do ponuky ďalšieho vzdelávania neminuli účinkom, je potrebné podporiť ich informačnými a motivačnými nástrojmi.

Aktivity:

- Podpora viaczdrojového financovania celoživotného vzdelávania
- Tvorba projektov celoživotného vzdelávania na základe analýzy aktuálnych potrieb (optimalizácia siete remeselných živností vo vidieckych obciach a porovnanie s aktuálnym stavom, a pod.)
- Informačné kampane a poradenstvo v oblasti ďalšieho vzdelávania pre obyvateľov na vidieku
- Projekty motivácie zamestnávateľov poskytovať svojim zamestnancom celoživotné vzdelávanie
- Programy podpory mobility pre uchádzačov o vzdelanie na vidieku

Špecifický cieľ 3: Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov na vidieku a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik a kultúrnej identity

Potenciál rozvoja košického vidieka v súčasnosti zďaleka nie je využitý. Pre jeho maximálne využitie nie sú dostatočné plošné rozvojové opatrenia, ale pre každý mikroregión na mieru ušité opatrenia, ktoré dokážu vyťažiť z jeho jedinečných špecifik, a tým vytvoriť konkurenčnú výhodu.

Priority a opatrenia pre rozvoj hlavných odvetví, ktoré boli vytipované ako príznačné pre vidiecke oblasti, sú riešené v rámci ostatných špecifických cieľov tejto stratégie. Vo všeobecnosti majú charakter prierezových opatrení pre celý vidiek, a vyznačujú sa preto centralizovaným prístupom. Základným problémom, ktorý bráni uplatňovaniu decentralizovanejšieho systému riadenia v oblasti miestneho rozvoja, je nedostatok alebo nízka kvalita ľudských zdrojov vo vidieckych mikroregiónoch v oblasti riadenia.

V súvislosti s nedávnym vstupom Slovenska do Európskej únie je súčasné obdobie jedinečné, čo do existencie rozvojovej pomoci. Nevýhodou košického vidieka je však nedostatočný ľudský potenciál, ktorý by mohol uvedenú pomoc plne využiť. Súvisí s tým aj veľmi nízka absorpčná schopnosť doterajšej rozvojovej pomoci, ktorú spomíname na viacerých miestach tohto dokumentu. Očakávaným výsledkom špecifického cieľa 3 je uvedený nedostatok zmierniť.

Z hľadiska územného priemetu predpokladáme opatrenia tohto špecifického cieľa smerovať do vidieckych mikroregiónov na celom území Košického kraja. Kritériá pre vidieckosť sme popísali v analytickej časti tejto stratégie.

Opatrenie 3.1: Posilnenie kapacít košického vidieka na využitie podporných prostriedkov na realizáciu miestneho rozvoja

Napriek existencii významného objemu podporných prostriedkov na realizáciu regionálneho rozvoja v programovom období 2007-2013, bariérou na vidieku Košického kraja je nedostatok ľudských kapacít na ich využitie.

Najvýznamnejším a zároveň vysoko inovatívnym nástrojom na podporu tvorby a realizácie rozvoja na miestnej úrovni je program LEADER. Je preto namieste, aby sa dostatočná podpora na jeho uplatňovanie uskutočňovala aj na úrovni kraja, s cieľom zvýšiť jeho absorpčnú schopnosť v najmenej rozvinutých vidieckych mikroregiónoch.

Podporu zvýšenia absorpčnej schopnosti košického vidieka je vhodné realizovať aj pre potenciálne podporné programy mimo programu LEADER.

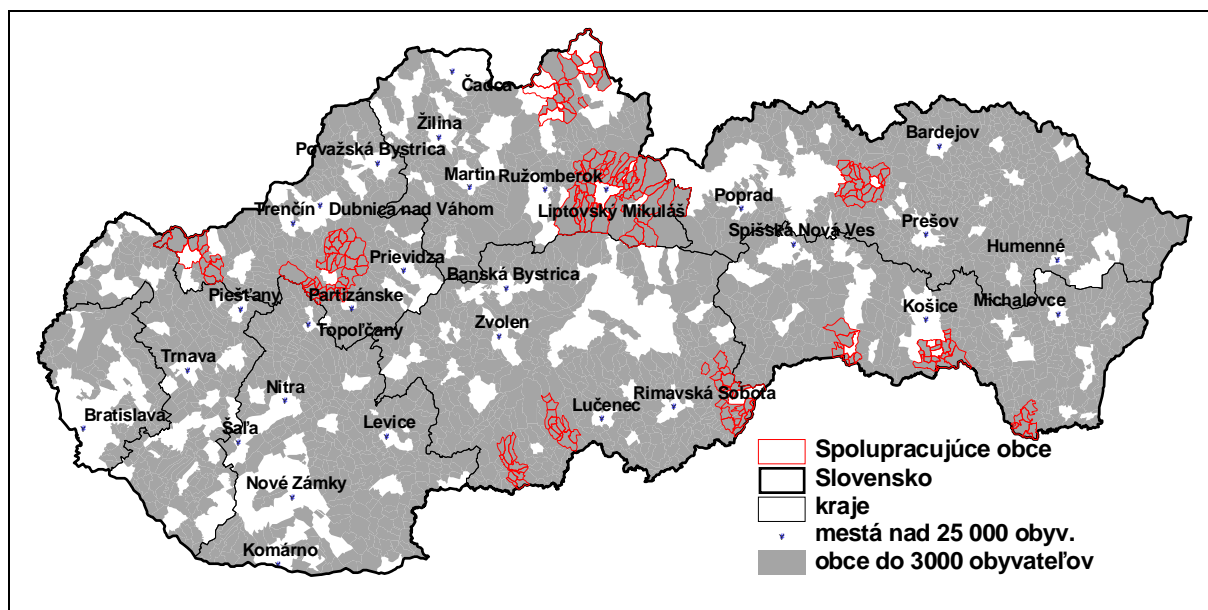
Aktivity:

- Servis (poradenstvo, tvorba projektov, podporná administratíva) pre projekty Programu rozvoja vidieka
- Informačná kampaň o projektoch Programu rozvoja vidieka pre subjekty vidieckych regiónov
- Podpora tvorby miestnych akčných skupín, miestnych stratégií rozvoja a ich realizácie
- Servis (poradenstvo, tvorba projektov, podporná administratíva) pre projekty EÚ a iné podporné nástroje
- Informačná kampaň o podporných prostriedkoch vhodných pre rozvoj košického vidieka
- Podpora partnerstiev (občianske iniciatívy, cirkvi, profesné združenia, charita a pod.) zameraných na zachovanie prírodného a multikultúrneho dedičstva a udržiavanie miestnej identity pre ďalšie generácie

Opatrenie 3.2: Zintenzívnenie medziobecnej spolupráce

Osobitným problémom, ktorý bráni v uplatňovaní politiky miestneho rozvoja v Košickom kraji je vysoká rozdrobenosť obcí. Riešením v súčasných podmienkach je uplatňovanie medziobecnej spolupráce, ktorá však v oblasti regionálneho rozvoja v súčasnosti existuje na veľmi nízkej úrovni. Podľa údajov MV SR k 31.12.2006, z 32 obecných úradov v Košickom kraji len 3 mali v predmete regionálny rozvoj. (Pozri mapa - Spoločné obecné úradovne v oblasti regionálneho rozvoja v roku 2006)

Spoločné obecné úradovne v oblasti regionálneho rozvoja v roku 2006

Zdroj: mapa autora na základe údajov MV SR (Prehľad spoločných úradov a náplň ich činností, stav k 1.1.2006), ŠÚ SR. Počty obyvateľov prebrané zo Sčítania osôb, domov a bytov 2001

Aktivita:

- Informačné kampane o medziobecnej spolupráci
- Vzdelávanie a poradenstvo na organizáciu medziobecnej spolupráce
- Podporné schémy na spolufinancovanie medziobecnej spolupráce
- Šírenie dobrej praxe v oblasti medziobecnej spolupráce

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Ľudské zdroje:

- Zdroje Košického samosprávneho kraja, zdroje obcí
- Zdroje podnikateľských subjektov
- Operačný program vzdelávanie
- Operačný program zamestnanosť a sociálna inklúzia
- Národný strategický plán rozvoja vidieka
- Národný vzdelávací fond (EU) - program Leonardo da Vinci
- Podniky, vrátane malých a stredných
- Úrady práce, školské úrady, sociálni partneri a komory, miestne a regionálne inštitúcie, neziskové, dobrovoľné a nevládne organizácie
- Zdroje štátneho rozpočtu (národné programy)
- Zdroje z medzinárodných inštitúcií (Svetová banka a pod.)

5.4 Ekonomika vidieka

Časť ekonomika vidieka nadväzuje na analytickú časť stratégie v obdobnej štruktúre. Na úvodnú kapitolu 5.4 Ekonomika vidieka, ktorá sa zameriava predovšetkým na podporu malého a stredného podnikania a rozvoj služieb, nadväzujú štyri tematické oblasti **poľnohospodárstvo** a **lesníctvo** ako tradičné vidiecke hospodárske odvetvia a **vidiecky turizmus** a **obnoviteľné zdroje energie** ako odvetvia, ktoré sú vyhliadkami rozvoja vidieka v budúcnosti.

Vidiecke oblasti KSK sa vo všeobecnosti vyznačujú nízkym stupňom urbanizácie, nízkym rozvojom podnikateľských aktivít, nízkou produktivitou práce, vysokým zastúpením primárneho sektora, nízkym zastúpením sekundárneho a terciárneho sektora, nízkymi príjmami a kúpnu silou obyvateľstva, vysokým stupňom dochádzky za prácou a všeobecne nižšou mierou vzdelanosti vidieckeho obyvateľstva. Vymenované faktory značne ovplyvňujú celkovú konkurencieschopnosť vidieka KSK, aj keď existujú intraregionálne, stále sa prehľbujúce rozdiely medzi jednotlivými územiami. Tieto rozdiely sú následkom ekonomickej expanzie v územiach hlavne na juh od metropoly, čo podnecuje emigráciu najmä mladých a vzdelaných ľudí, nízku úroveň investovania a všeobecne nízku tvorbu pridanej hodnoty v hodnotovom reťazci vidieckych regiónov KSK.

Tieto trendy je možné zastaviť alebo aj zvrátiť položením dôrazu na diverzifikáciu a rast konkurencieschopnosti vidieka KSK, založeného hlavne na regionálnych zdrojoch, akými sú poľnohospodárska výroba, lesohospodárska výroba, obnoviteľné zdroje energie, cestovný ruch, ale aj podnikanie všeobecne vo sfére služieb, a zvlášť s dôrazom na sociálnu ekonomiku a podnikanie.

Za **strategický cieľ** v oblasti ekonomického rozvoja vidieka preto považujeme: **Zvyšovanie diverzifikácie vidieka KSK prostredníctvom podpory malého a stredného podnikania založeného na využití regionálnych zdrojov.**

Okrem podnikateľských schopností je potrebné zlepšiť aj situáciu v podnikateľskom prostredí, ako je technická a informačno-komunikačná infraštruktúra, inštitúcie podporujúce podnikanie ako siete, klastre, vzdelávacie agentúry a pod., ktoré môžu podstatne urýchliť aktivity v tomto smere. Nezanedbateľnou je aj podpora zo strany verejného sektora, ako tiež samosprávy – regionálnej a miestnej, ktorá má v rukách veľké právomoci v rámci svojich originálnych, ale aj prenesených kompetencií. Sociálna ekonomika a podnikanie je tiež formou podnikania založeného na miestnych zdrojoch, ktorá môže pôsobiť ako štartér miestneho rozvoja.

Strategický cieľ je rozpracovaný do dvoch špecifických cieľov:

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

Pri určovaní špecifických cieľov vychádzame z analýzy, ktorá jednoznačne potvrdila vysoký podiel primárneho a nízky podiel sekundárneho a terciárneho sektora. Poukazuje tiež na nízky obrat kapitálu, nízku mieru podnikania, nízke príjmy a kúpnu silu, čo brzdí rozvoj trhov.

Zvyšovanie diverzifikácie a pridanej hodnoty ekonomiky vidieka má za následok stabilizáciu a rast počtu pracovných miest a príjmov, rast obratu kapitálu a rentability malých a stredných podnikov. Preto je dôraz v rámci opatrení Špecifického cieľa 1 kladený na diverzifikáciu ekonomiky vidieka prostredníctvom podpory valorizácie miestnych produktov, podporu rozvoja marketingových distribučných sietí, podporu vytvárania lokálnych remeselných klastrov, podporu zavádzania mikrotechnológií a IT služieb a služieb CR.

Špecifický cieľ 2 je zameraný na zvýšenie dynamiky podnikateľského prostredia prostredníctvom zabezpečenia vhodných podmienok pre rozvoj podnikateľských aktivít.

Obe intervencie sú nastavené tak, aby podporili diverzifikáciu a konkurencieschopnosť vidieka, hlavne na základe vlastných rozvojových impulzov - najmä schopnosťou podnikateľ, pritom nevylučujú vplyv podnikateľov a inštitucionálnych investorov z urbanistických centier regiónu, ale podmieňujú ďalší synergický efekt medzi nimi. Je v záujme KSK, aby sa na vidieku podporili hlavne domáce subjekty, avšak v prípade nedostatočnej vlastnej investičnej sily je aj vonkajší (rozumej mimo vidieka KSK) kapitál vítaný.

Cieľom je:

- Vytvoriť nové a stabilizovať existujúce pracovné miesta (vrátane miest pre ženy) rozvojom malého a stredného podnikania na vidieku
- Znížiť nezamestnanosť, zvýšiť príjmovú základňu vidieckeho obyvateľstva
- Zvýšiť návštevnosť vidieckych oblastí a údržbu krajiny
- Zhodnotiť nehnuteľnosti v obciach
- Zlepšiť ich prostredie, zastaviť vyludňovanie a zlepšiť demografický vývoj vidieckych oblastí

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Opatrenia špecifického cieľa 1 sú zamerané na zvyšovanie podielu diverzifikácie malých a stredných podnikov na výkonoch a tvorbe pracovných miest vo vidieckych regiónoch.

Opatrenie 1.1: Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej výroby a lesovýroby

Z analýz vyplýva, že situácia v poľnohospodárstve v KSK je pomerne priaznivá, avšak smerovanie výroby, hlavne vo veľkoplošných podnikoch, je stále málo diverzifikované a orientované vo veľkej miere na tie trhové komodity, ktoré prinášajú menší zisk z ha alebo z „kusu“. V oblasti rastlinnej výroby sa jedná hlavne o obilniny/zrniny, v menšej miere zemiaky, cukrovú repu, olejninu a krmoviny, vo veľmi malej miere vínnu révu a záhrady. V živočíšnej výrobe je prvovýroba orientovaná hlavne na hovädzí dobytok, ošipané a ovce (cca 350 tisíc kusov). Táto orientácia nepredpokladá tvorbu vyššej pridanej hodnoty priamo na vidieku. Väčšina produkcie sa síce realizuje v podnikoch kraja, tie sú však lokalizované v mestách.

Alternatívne plodiny (napr. ľanové vlákna, liečivé rastliny, koreniny, farmaceutické plodiny, energetické plodiny a pod.) a zvieratá (napr. širší sortiment v chove hydiny a rýb), prípadne ekologickejšie pestované alebo chované komodity sa v KSK realizujú zriedka, iba v okrese Spišská Nová Ves sú konvertovaní roľníci. Spracovateľské kapacity prakticky neexistujú, a to aj napriek tomu, že dopyt po finálnych výrobkoch a regionálnych špecialitách neustále stúpa. V biopredajniach miest sú však české, nemecké a poľské výrobky, a to aj napriek tomu, že existujú podmienky na výrobu surovín a je všeobecne známe, že táto výroba a najmä spracovanie sú zdrojom pridanej hodnoty tvorenej priamo na vidieku.

Ďalšou možnosťou zvyšovania pridanej hodnoty vidieka je finalizácia spracovania dreva v hodnotovom reťazci, remeselná výroba nábytku, výroba regionálnych špecialít prípadne spracovanie iných produktov lesovýroby (lesné plody), pestovanie okrasných rastlín a stromčekov, výroba keramiky, výroba bioenergetických produktov.

Alternatívne a ekologické poľnohospodárstvo, ako aj spracovateľské aktivity na báze leso-výroby sú technologicky pomerne náročné, a preto je potrebné počítať s verejnou podporou pri jeho zavádzaní pre podnikateľské subjekty.

Účelom Opatrenia je podporiť diverzifikáciu ekonomických aktivít na vidieku ako zdroja pridanej hodnoty vidieka a následne aj tvorby pracovných príležitostí a príjmov.

Opatrenie vymedzuje podporu aktivít, ktoré podporujú diverzifikáciu vidieckej ekonomiky smerom k tvorbe pridanej hodnoty priamo na vidieku, rovnako ako aj zamestnanosti a príjmov založených predovšetkým na endogénnych zdrojoch vidieka KSK. Preto sa podporované aktivity sústreďujú na rozšírenie možností prvovýroby smerom k špecializácii, zavádzaniu nových technológií, umožňujúcich spracovanie založené na inováciách, orientáciu na minimalizované a efektívne trhy, ďalej na spracovanie miestnych produktov prvovýroby a ich maximalizáciu efektov prostredníctvom vidieckej turistiky.

Z hľadiska územného priemetu je potrebné aktivity Opatrenia realizovať vo vidieckych mikroregiónoch celého KSK.

Aktivity:

- Podpora prvovýrobcov pri prechode na ekologické a alternatívne poľnohospodárstvo
- Podpora prvovýrobcov pri zavádzaní nových technológií pri výrobe a spracovaní alternatívnych a ekologických potravín
- Podpora spracovateľov pri zavádzaní nových technológií pri výrobe, spracovaní a distribúcii alternatívnych a ekologických potravín
- Podpora spracovateľov dreva pri zavádzaní nových technológií zameraných na finalizáciu a valorizáciu dreva
- Podpora spracovateľov lesných plodov zameraných na výklenkové trhy – regionálne špeciality
- Podpora regionálnych produktov a priamy marketing
- Zakladanie a rozvoj malých a stredných podnikov v oblasti výroby, obchodných a iných služieb, stavebníctva a cestovného ruchu, obnoviteľných zdrojov energie, využitie odpadov ako druhotných surovín, IKT technológií a poradenstvo
- Diverzifikácia činností miestnych poľnohospodárskych rodín doplnkovou výrobou a službami v nadväznosti na poľnohospodársku a potravinársku výrobu, agroturistiku, výrobu alternatívnej energie
- Rozvoj vidieckej turistiky a jej koordinácia, cykloturistiky, rekreačného a rehabilitačného jazdeckta, vodnej turistiky, športovo – rekreačných aktivít

Opatrenie 1.2: Podpora rozvoja služieb a obchodu

Malé a stredne veľké podniky majú pre zamestnanosť a rozvoj vidieckych oblastí zásadný význam, pretože poskytujú miestnemu obyvateľstvu prácu v mieste ich bydliska, stabilizujú zamestnanosť v priestore s obmedzenou ponukou trhu práce a stabilizujú celkovú ekonomickú situáciu vidieckeho priestoru. Vybavenie vidieckeho priestoru infraštruktúrou, potrebnou pre vyvíjanie podnikateľských aktivít však zaostáva za oblasťami mestskými a ani nízke náklady a relatívna bezpečnosť obyvateľov a majetku v týchto lokalitách nedokážu tento nedostatok kompenzovať. Zmyslom tohto opatrenia je podporovať výstavbu podnikateľskej

infraštruktúry vo vidieckom priestore, aby sa tak vytvorili podmienky pre príchod investorov a podnikateľských subjektov do vidieckych oblastí a aby následne došlo ku stabilizácii týchto oblastí.

Pred dokončením výstavby diaľničných privádzačov nie je nutné (ani efektívne) hľadať v mikroregiónoch rozsiahle plochy, ktoré by sa dali využiť ako priemyslové zóny. Ide skôr o spôsoby využitia existujúcich areálov, často opustených, zaťažených nevyjasnenými majetkovými vzťahmi. Pokiaľ v budúcnosti dôjde k výstavbe podnikateľskej infraštruktúry, mala by sa prednostne orientovať do oblasti cestovného ruchu a služieb, než priemyslu.

Z analýzy vyplýva, že sektor služieb a obchodu je v KSK značne poddimenzovaný, hlavne na vidieku, napriek tomu, že predstavuje významný zdroj tvorby pridanej hodnoty, zamestnanosti a príjmov, ako aj priestor pre tvorbu trhového prostredia. Nedostatky v sektore obchodu a služieb sú dôsledkom nízkej kúpnej sily, nedostatočnej podnikateľskej kultúry a slabým podnikateľským prostredím z pohľadu podpory najmä malého podnikania. Pre konkurencieschopnosť vidieka je však rozvoj terciárneho sektora kľúčovým a môže predstavovať jednu z významných hybných pák rozvoja jeho ekonomiky.

Účelom Opatrenia je podpora podnikania v terciárnom sektore – obchod a služby a jeho rozvoj vo vidieckych oblastiach KSK - ako podporného nástroja rozvoja podnikania.

Opatrenie podporuje rozvoj rôznorodých služieb na vidieku ako podpory podnikateľských aktivít, ale aj ako zdroja príjmov. Terciárny sektor predstavuje dynamický sektor ekonomiky s vysokým obratom kapitálu a s vysokým potenciálom tvorby pracovných miest a príjmov. Predstavuje zároveň podpornú inštitucionálnu základňu rozvoja podnikania vo všeobecnosti, zdroj rozvoja inovácií a technológií.

Z hľadiska územného priemetu je potrebné aktivity Opatrenia realizovať vo všetkých vidieckych mikroregiónoch KSK.

Aktivity:

- Podpora investičných aktivít v oblasti služieb a obchodu (rekonštrukcia, modernizácia budov a stavieb slúžiacich podnikaniu a obchodu)
- Podpora zavádzania nových technológií a inovatívnych projektov v oblasti distribúcie a služieb
- Podpora vzniku kooperačných väzieb medzi poľnohospodármi
- Mapovanie potrieb rozvoja¹
- Iniciácia využívania nových technologických postupov v poľnohospodárstve a lesníctve
- Podpora zvyšovania efektivity práce a spôsobov poľnohospodárskej výroby – rozširovanie kvalitného strojového parku
- Podpora regionálnych hodnotových reťazcov malých a stredných poľnohospodárskych podnikateľov
- Modernizácia poľnohospodárskych výrobných technológií smerujúcich k lepšej ochrane životného prostredia
- Informačné služby pre podniky a v spojení s možnosťami práce žien a mladých ľudí.
- Podpora finančných služieb (mikropôžičky, start-up kapitál, rizikový kapitál)

¹ Príklady: zber projektových námetov, pravidelné spoločné mítingy, a pod.

- Podpora vývoja odbytu miestnych tradičných výrobkov, remesiel a krajových špecialít v rámci rozvoja miestnych, resp. regionálnych aktivít kultúrne spoločenského charakteru – tradičné trhy, jarmoky, festivaly, slávnosti
- Zriadenie agro-distribučných priemyselných zón – investície do infraštruktúry a príprava pozemkov pre výstavbu
- Vytvorenie centra nových mikrotechnológií

Opatrenie 1.3: Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania

Sociálna ekonomika v súčasnosti predstavuje novodobý trend zameraný na dva ciele:

1. skvalitnenie životných podmienok obyvateľstva (na strane dopytu),
2. nové možnosti tvorby pracovných príležitostí a príjmov (na strane ponuky).

Hlavne na vidieku je tento trend žiaduci, nakoľko sa predlžuje veková hranica odchodu do dôchodku, menia sa tradičné rodinné väzby a spôsob života a čoraz viac ľudí odchádza dočasne alebo natrvalo za prácou mimo bydliska. Tiež starne populácia, a to hlavne na vidieku. Toto kladie nároky na zabezpečenie sociálnych služieb veľmi širokého sortimentu. Pri rozvoji sociálneho podnikania je významným prínosom aj existencia Európskeho sociálneho fondu, ktorý prostredníctvom operačných programov podporuje rôzne formy sociálneho podnikania. S ohľadom na vyššie uvedené skutočnosti predstavuje sociálne podnikanie veľmi významnú zložku rozvoja ekonomiky vidieka, vrátane podielu na zvyšovaní jeho atraktivity ako priestoru na bývanie a život (zabezpečenie sociálnych služieb) a zároveň ako zdroj zamestnanosti (veľmi široká a diverzifikovaná ponuka pracovných miest) a príjmov pre vidiecke obyvateľstvo.

Cieľom opatrenia je podporiť sociálne podnikanie na vidieku KSK, ako prostriedku zabezpečenia chýbajúcich sociálnych služieb a ako zdroja pracovných príležitostí.

Opatrenie podporí rozvoj sociálneho podnikania, a to v oblasti potrebných investičných projektov, prevádzky vybudovaných subjektov, ako aj v oblasti zavádzania rôznorodých služieb, vrátane inovatívnych projektov.

Z hľadiska územného priemetu je potrebné aktivity opatrenia realizovať vo všetkých vidieckych mikroregiónoch KSK.

Aktivity:

- Podpora budovania (výstavba, rekonštrukcia, modernizácia) sociálnej infraštruktúry, zariadení sociálnych služieb
- Podpora prevádzky sociálnych zariadení
- Podpora zavádzania sociálneho poradenstva, sociálnoprávnej ochrany a vzdelávania, sociálnej práce a sociálnej prevencie
- Podpora budovania a prevádzky agentúr sociálnych služieb podľa zákona č. 195/1998 Z. z. zariadenia sociálnych služieb (opatrovateľská služba, spoločné stravovanie, prepravná služba, sociálna pôžička a pod.)
- Podpora budovania a prevádzky komunitných centier sociálnej inklúzie - jednej z možností budovania sociálneho kapitálu v území
- Projekty zamestnávania osôb s nízkou kvalifikáciou, dlhodobo nezamestnaných a neprispôsobivých

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

Rozvoj malého a stredného podnikania vyžaduje zlepšenie podnikateľského prostredia a nadviazanie úzkej spolupráce medzi územnou samosprávou a podnikateľmi.

Účelom opatrení tohto cieľa je zvýšiť podiel malých a stredných podnikov na výkonoch a tvorbe pracovných miest vo vidieckych regiónoch. K napĺňaniu špecifického cieľa prispeje predovšetkým skvalitnenie technickej infraštruktúry (dopravnej, informačno-komunikačnej) a vytváranie produkčno-distribučných sietí a klastrov.

Opatrenie 2.1: Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné póly rastu

Z úvodných analýz vyplýva, že zaostalosť regiónov v rámci Košického kraja nie je prioritne spôsobená ich vidieckym charakterom, ale lokalizáciou. Atraktívne miesta na vidieku sú predovšetkým tie, kde existuje kvalitné dopravné prepojenie na rozvojové centrá.

Najdôležitejším faktorom, brániacim v mobilite pracovných síl a faktor významne ovplyvňujúci intenzitu podnikania vo vidieckych regiónoch, je nízka kvalita dopravného prepojenia, či už máme na mysli kvalitu cestnej siete alebo služieb verejnej hromadnej dopravy. Vybudovať kvalitné dopravné prepojenie hlavných inovačných a kohéznych pólov rastu s urbanizovanými predpoliami a nadväzujúcimi vidieckymi oblasťami je zároveň jeden zo špecifických cieľov návrhu Rozvojového plánu Slovensko – Východ. Jeho naplnením sa zlepšia podmienky pre efektívnu mobilitu obyvateľstva. Predpokladom je, že do roku 2015 bude zabezpečená 80 % dostupnosť do kľúčových inovačných pólov z akéhokoľvek územia regiónu do 40 minút.

Cieľom opatrenia je zlepšenie dopravného prepojenia vidieckych oblastí na centrá zamestnanosti prostredníctvom skvalitňovania ciest II. a III. triedy a služieb verejnej dopravy.

Aktivity:

- Investície do zvyšovania kvality vozovky
- Dobudovanie nových prepojení s cieľom zníženia preťaženia premávky
- Zvýšenie kvality zimnej údržby prípojných ciest od odrezaných mikroregiónov
- Podpora zvyšovania frekvencie spojov verejnej dopravy
- Podpora nových spojov verejnej dopravy v nepokrytých odrezaných regiónoch
- Podpora budovania integrovanej regionálnej a prímestskej železničnej dopravy
- Podpora modernizácie infraštruktúry pre potreby verejnej dopravy (zastávky, spoje)

Opatrenie 2.2: Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry

Informačné a komunikačné technológie v súčasnosti predstavujú jeden z najvýznamnejších nástrojov územného rozvoja. Rýchlosť šírenej informácie na strane dopytu aj ponuky určuje trhovú dynamiku. Konkurencieschopnosť vidieka závisí v značnej miere od toho, ako rýchlo sa podnikatelia dostanú k informáciám a ako rýchlo budú vedieť komunikovať svoju ponuku s potenciálnymi klientmi. Komunikácia a výmena informácií medzi podnikateľským a verejným sektorom je tiež významným faktorom urýchlenia investičnej činnosti, expanzie podnikov alebo zakladania nových firiem. Je preto potrebné investovať do informatizácie a komunikačnej infraštruktúry.

Účelom opatrenia je podpora informatizácie a rozvoja komunikačnej infraštruktúry ako nástroja podpory malého a stredného podnikania, rozvoja trhových mechanizmov, vytvorenie väzieb medzi podnikateľmi navzájom a verejným sektorom, vytvorenie vhodného podnikateľského prostredia.

Opatrenie podporuje rozvoj a skvalitnenie podnikateľského prostredia prostredníctvom budovania komunikačných technológií a informatizácie vo verejnom sektore v prepojení na podnikateľský sektor.

Z hľadiska územného priemetu je potrebné aktivity opatrenia realizovať vo všetkých vidieckych mikroregiónoch KSK.

Aktivity:

- Dobudovanie komunikačných sietí
- Zavádzanie a rozvoj elektronických služieb
- Informačné systémy verejnej správy
- Budovanie a rozvoj obslužných miest (Informačné a komunikačné pracoviská a centrá, Klientske centrá pre podnikateľov)
- Internetizácia
- Územné informačné systémy
- Poradenstvo pre podnikateľov
- Podpora spolupráce medzi miestnymi podnikateľmi a verejným sektorom
- Využitie programov podpory podnikania

Opatrenie 2.3: Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov

Pre efektívny odbyt akýchkoľvek produktov a služieb je výhodné zakladanie podnikateľských sietí – vertikálnych alebo horizontálnych, prípadne tzv. klastrov. Ide o veľmi bežnú prax, ktorá napomáha ekonomike regiónov. Siete môžu byť zložené len z domácich podnikateľov, alebo môžu byť aj medziregionálne a medzinárodne previazané. Prax v krajinách Európy jednoznačne dokazuje efektívnosť a účinnosť týchto sietí.

V oblasti poľnohospodárskych produktov v súčasných podmienkach na agrárnom trhu EÚ je pre poľnohospodárskych prvovýrobcov nutné, aby sa združovali do špecializovaných organizácií výrobcov.

V KSK zatiaľ neexistuje využitie týchto nástrojov vo veľkom, vznikli iba niektoré odbytové organizácie výrobcov (ďalej len OOV), ako stanovuje analýza tejto stratégie (celkovo 4 – pre mlieko, sklady a ošípané).

V novom programovacom období by mala byť pomoc pre zakladanie OOV určená predovšetkým pre malých a stredných podnikateľov, ktorí sa spájajú do väčších celkov, a tak nadobudnú väčšiu silu v presadzovaní svojich záujmov. Na strane odberateľov sú čoraz náročnejšie požiadavky na kvantitu, kvalitu a cenu.

Cieľom opatrenia je podporiť spoluprácu a sieťovanie medzi podnikateľskými subjektmi na vidieku za účelom efektívnejšieho a účinnejšieho umiestnenia produkcie na trhu, ako aj rozvoja tvorby produktov.

Opatrenie podporí vytváranie sietí (horizontálnych aj vertikálnych) medzi podnikateľmi za účelom skvalitnenia, zefektívnenia výroby, ako aj za účelom lepšieho marketingu produktov a služieb, a to vo všetkých sektoroch – primárnom, sekundárnom a terciárnom, ale aj naprieč nimi.

Aktivity:

- Vertikálne (produkčné línie) siete podnikateľov, zakladané ako združenia právnických osôb pre zabezpečenie výrobných reťazcov
- Horizontálne siete podnikateľov založené pre podporu trhu
- Klastre hlavne malých a stredných podnikateľov v tej istej výrobe alebo službe
- Aktivity pre založenie a činnosť odbytových organizácií výrobcov, ktorých členovia budú fyzické alebo právnické subjekty, podnikajúce v poľnohospodárstve na území Slovenskej republiky a vyrábajúce nasledovné živočíšne alebo rastlinné komodity: mlieko, zemiaky, jatočný hovädzí dobytok, obilniny, jatočné ošípané, olejninu a strukovinu, hydinu a vajcia, tabak, chmeľ, kozy, ovce, muštové hrozno, včelie produkty, liečivé, aromatické a koreninové rastliny, kvety a okrasné rastliny

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Ekonomika vidieka

- Program rozvoja vidieka
- Regionálny operačný program
- Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia
- Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
- Operačný program Informatizácia spoločnosti
- Vlastné zdroje podnikateľov a samosprávy
- Bankové úvery
- Nadácie

5.4.1 Poľnohospodárstvo

Poľnohospodárstvo je významnou súčasťou života na vidieku a ako také má aj dominantné postavenie pri koncipovaní stratégie rozvoja vidieckych oblastí KSK. Vyplýva to tak z významnej vidieckosti regiónu, ako aj z nezastupiteľnosti poľnohospodárov pri plnení produkčných a mimoprodukčných funkcií v spojitosti s multiplikačnými efektmi, ktoré sektor poskytuje. V zmysle schváleného Národného strategického plánu rozvoja vidieka pre obdobie rokov 2007 – 2013 za **strategický cieľ v oblasti poľnohospodárstva považujeme**

Multifunkčné poľnohospodárstvo a udržateľný rozvoj vidieka.

Naplnenie spoločného cieľa rozvoja vidieka v podmienkach KSK, ktorým je **komplexné zvyšovanie kvality života na vidieku** – je významne determinované práve dosiahnutím rozvojových efektov v poľnohospodárstve. V súvislosti s novým programovacím obdobím Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ na roky 2007 – 2013, ktorého zásady sú plne implementované na podmienky agrosektoru Slovenska, pokladáme za rozhodujúce pre zabezpečenie rozvoja poľnohospodárstva v podmienkach KSK nasledovné **špecifické ciele**:

- 1. Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva KSK**
- 2. Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva KSK**
- 3. Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva**

Špecifický cieľ 1: Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva KSK

Z analýz stavu vidieka KSK vyplýva, že sektor poľnohospodárstva má za úlohu vytvoriť na vidieku také prostredie, ktoré bude garantovať jeho zdravý, trvalo udržateľný rozvoj a bude vytvárať podmienky aj pre rozvoj ostatných rozvojových aktivít v regióne. Trvalo udržateľný rozvoj (TUR) poľnohospodárstva je treba kreovať najmä v oblasti ekonomickej, ekologickej a sociálnej. Schopnosť zachovať prijateľný produkčný potenciál pri zabezpečovaní aktuálneho i budúceho dopytu po potravinách je dimenziou ekonomickou. Schopnosť dostatočného uchovania prírodných zdrojov (špeciálne pôdy a vody), pri znižovaní škodlivých efektov poľnohospodárskej činnosti je dimenziou ekologickou. Sociálna dimenzia zahŕňa elementy tvorby inštitucionálneho prostredia, spravodlivosti v distribúcii príjmov, obsahuje formálne i neformálne pravidlá zabezpečenia TUR vidieka.

Poľnohospodárstvo v Košickom kraji má významné postavenie najmä v silne vidieckych regiónoch, kde je predpoklad, že aj v budúcnosti bude plniť rolu silného hráča pri ich rozvoji. Ide najmä o okresy **Gelnica, Sobrance, Košice - okolie, Rožňava, Trebišov a Michalovce**.

Opatrenie 1.1: Efektívna exploatácia výrobných základní – pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie

a pozemkové úpravy

Pri vstupe do EÚ nebola pripravenosť nášho agrosektora taká, aby bolo možné bezproblémovo prejsť na plnenie zásad Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Z toho v poľnohospodárskej praxi vyplynuli problémy najmä pri plnení zásad správnej poľnohospodárskej praxe, ochrany životného prostredia a životných podmienok zvierat. Viazanie podpornej politiky najmä na obrábanú LPIS-ových pôdu spôsobilo nezáujem o živočíšnu výrobu, čo sa prejavilo v poklese produkcie živočíšnych komodít, nevyrovnanosti hmotno-energetických tokov medzi rastlinnou a živočíšnou výrobou a narušení bioenergetického potenciálu pôd cez nabúranie ich uhlíkovej bilancie.

Významne poklesol aj celkový potenciál obhospodarovateľných pôd v KSK, keď do ostatného pôdneho fondu – mimo LPIS bolo v rámci kraja zaradených až 74 989 hektárov (22,2 %) a ďalších 15 tisíc hektárov LPIS-ových pôd sa neobrába. Pretrvávajúcim problémom sú aj nevysporiadané vlastnícke a užívacie vzťahy k poľnohospodárskej a ostatnej pôde, ktoré sú častou príčinou blokácie efektívnych podnikateľských zámerov a dlhodobejšej stabilizácie hospodárenia na pôde.

Z hľadiska posilnenia výnosnosti pôd a ich efektívnej exploatácie je nevyhnutné uvažovať aj o reštrukturalizácii rastlinnej výroby smerom k **pestovaniu energetických plodín** a dorábaní **ekologickej produkcie**. Pestovanie energetických plodín pritom navrhujeme realizovať na ostatných pôdach (nezaradených do LPIS) a na sekundárnom PPF (cca 24 %) výmery poľnohospodárskej pôdy v rámci KSK. Primárny PPF navrhujeme využívať na výrobu klasických poľnohospodárskych plodín vrátane ekologickej výroby. *Problematica energetických plodín je podrobnejšie rozpracovaná v časti 5.4.4 Obnoviteľné zdroje energie.*

Za obdobie rokov 1997 – 2005 v KSK významne poklesli stavy hospodárskych zvierat: hovädzí dobytok - 34,3 %, ošípané - 38,8 % a ovce - 23,2 %. V sledovaných ukazovateľoch výrobných intenzít a reprodukcie zvierat dosahujú poľnohospodári KSK v rámci Slovenska jedny z najhorších výsledkov, čo má priamy dopad aj na nepriaznivú ekonomiku výroby živočíšnych komodít.

Pre efektívne vyriešenie predznačených problémov stanovujeme nasledovné aktivity.

Aktivity

- Podpora zapojenia ostatného pôdneho fondu do výrobného procesu
- Program výroby energetických plodín
- Zlepšenie stavu a funkčnosti odvodňovacích hydromelioračných systémov na Východoslovenskej nížine (VSN)
- Vysporiadanie vlastníckych vzťahov k pôde a pozemkové úpravy
- Operatívne a nespochybniteľné preukazovanie vlastníckych práv pre rozvoj trhu s pôdou
- Podpora nárastu stavov hospodárskych zvierat (HZ) cez výrobné dobytčie jednotky (VDJ) polygastrických zvierat

Opatrenie 1.2: Uplatňovanie agroenvironmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat

Vytváranie multifunkčného – trvalo udržateľného systému hospodárenia na pôde je možné realizovať cez uplatňovanie ekologických a agroenvironmentálnych výrobných postupov. Tento stav vychádza tak z požiadaviek Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ, ako aj z potrieb regiónov Košického kraja na ochranu životného prostredia a vytváranie podmienok na ostatné aktivity v regiónoch. Zároveň je nevyhnutné zo strany poľnohospodárov reagovať na silnejúcu spoločenskú objednávku výroby ekologicky čistých potravín a potravín dorábaných z chovov hospodárskych zvierat bez stresov, týrania a za dodržiavania zásad pohody v chovoch zvierat.

Aktivity:

- Podpora nárastu podielu plôch, na ktorých sa uplatňujú agroenvironmentálne výrobné postupy
- Podpora nárastu počtu výrobcov biopotravín
- Podpora nárastu výroby nových certifikovaných biopotravín
- Podpora investícií na realizáciu zásahov do ustajnenia a pohody zvierat
- Podpora chovov spĺňajúcich podmienky ochrany

Ďalšie očakávané a sekundárne dopady špecifického cieľa 1:

- Zvýšenie zapojenia pôdy do výrobného procesu
- Zvýšenie produkčného potenciálu poľnohospodárstva
- Rozvoj výroby energie a biopalív z obnoviteľných zdrojov fytohmoty
- Vytvorenie podmienok na rast produkcie energetických plodín
- Udržanie poľnohospodárstva a osídlenia v horských oblastiach a v ostatných znevýhodnených oblastiach
- Zlepšenie vzhľadu krajiny
- Zníženie ohrozenia pôd eróziou a inou formou degradácie
- Diverzifikácia činností vo väzbe na rozvoj vidieka
- Nové pracovné príležitosti
- Oživenie vidieka

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva KSK

Udržanie konkurencieschopnosti v agrosektore je nevyhnutné riešiť dodatočnými vkladmi aj do rekonštrukcií ustajňovacích kapacít, moderných technológií a nákupu novej vysokovýkonnej techniky. Nárast výrobných intenzít a produktivity práce v sektore je bez týchto investícií nereálny, čo by malo priamo negatívny dopad na zamestnanosť v agrosektore a plnenie produkčných i mimoprodukčných funkcií poľnohospodárstva vidieckych oblastí KSK.

Osobitný dôraz je nevyhnutné venovať investíciám do **výrobných a spracovateľských kapacít biomasy**, ktoré menia charakter poľnohospodára – výrobcu potravín na poľnohospodára – výrobcu energie a dávajú priestor na vznik nových pracovných príležitostí i získanie dodatočných príjmov na vidieku.

Podobne možno hodnotiť aj stav v investovaní do **diverzifikačných činností**, spojených s investíciami do **agroturistických zariadení**, priamo súvisiacimi s rozvojom cestovného ruchu a navýšením príjmov vo vidieckych oblastiach KSK.

Nevyhnutné sú aj investície do **ochrany životného prostredia** typu hnojných koncoviek a technológií prírodu nenarúšajúcej aplikácie exkrementov, čo úzko súvisí s trvalo udržateľným rozvojom poľnohospodárstva.

Pre efektívne vyriešenie predznačených problémov stanovujeme následovné opatrenia:

Opatrenie 2.1: Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti agrosektoru KSK

Z analýzy kapitálovej vybavenosti agrosektoru KSK vyplýva, že nedosahuje úroveň priemeru Slovenska (82,8 %) a opotrebovanosť aktívneho i pasívneho majetku je pritom vysoká, keď priemerný vek poľnohospodárskych strojov je nad 10 rokov. Taktiež technologická vybavenosť a budovanie hnojných koncoviek v ŽV výrazne zaostáva za podnikmi Západného Slovenska, čo spôsobuje nižšiu výkonnosť a kvalitu produkcie agrosektoru KSK, oproti Trnavskému či Nitrianskemu kraju.

Nakoľko čerpanie podporných prostriedkov na investičné tituly v programovacom období rokov 2004-2006 bolo výrazne nižšie, než u uvedených krajov hospodáriacich v lepších prírodných podmienkach, regionálne rozdiely v kvalite kapitálovej vybavenosti agrosektorov sa nepotierali, ale naopak, ešte sa prehĺbili.

Dôsledkom týchto procesov je nedostatočná ekonomická výkonnosť podnikov, nižšia kvalita produkcie, vysoké výrobné náklady, zhoršujúca sa ekonomika, slabá odolnosť voči silnejúcej konkurencii a v neposlednom rade aj nepriaznivý vplyv na životné prostredie.

Aktivity:

- Podpora investícií do výrobných zariadení (hospodárske budovy, skladovacie kapacity, stroje a zariadenia)
- Investície na dobudovanie zariadení na uskladnenie a spracovanie exkrementov
- Investície do zariadení na spracovanie biomasy na energetické účely, výrobu biopalív a bioplynu
- Diverzifikácia prvovýrobcov do spracovania poľnohospodárskych komodít
- Rozvoj podnikateľských aktivít poľnohospodárov vo väzbe na cestovný ruch
- Rozvoj investične nenáročných a prírode blízkych technológií v poľnohospodárstve
- Podpora ekologicky čistých značkových produktov
- Využitie kapacít poľnohospodárskych subjektov pre poskytovanie služieb
- Revitalizácia poľnohospodárskych areálov

Opatrenie 2.2: Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom

Nakoľko v minulosti došlo k výraznej degradácii spracovateľského priemyslu v priestore Košického kraja, je nevyhnutné posilniť tento sektor priamo nadväzujúci na prvovýrobcov tak dodatočnými vkladmi do technológií, ako aj rekonštrukciami prevádzkových budov a vybavením modernou technikou.

V sektore spracovania agrokomodít v minulom plánovacom období taktiež došlo k výrazným disproporciám v čerpaní podporných prostriedkov v rámci Slovenska v neprospech KSK.

Účelom opatrenia je prispieť k posilneniu potravinárskych produktov na domácich i zahraničných trhoch a uľahčiť zavedenie štandardov kvality EÚ v KSK. Investície by mali viesť do zvýšenia pridanej hodnoty výrobku vrátane jeho balenia a značenia.

Aktivity:

- Podpora investícií do výrobných zariadení (hospodárske budovy, skladovacie kapacity, stroje a zariadenia)
- Podpora investícií do nových technológií
- Zriaďovanie a modernizácia technológií v mäsiarstve
- Zriaďovanie a modernizácia technológií na výrobu, spracovanie a balenie krajových a ekologických výrobkov

Ďalšie očakávané a sekundárne dopady špecifického cieľa 2:

- Modernizácia strojno-technologických zariadení, ustajňovacích priestorov a technológií
- Dosiahnutie optimálnej produkcie
- Zlepšenie welfare zvierat
- Zníženie znečisťovania životného prostredia a vôd
- Rozvoj výroby energie a biopalív z obnoviteľných zdrojov fytohmoty
- Udržanie poľnohospodárstva a osídlenia v horských oblastiach a v ostatných znevýhodnených oblastiach
- Udržanie konkurencieschopnosti spracovateľských kapacít
- Diverzifikácia činnosti vo väzbe na rozvoj vidieka
- Nové pracovné príležitosti na vidieku
- Oživenie života na vidieku

Špecifický cieľ 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

Analýza agrosektora KSK poukazuje na pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve, výraznú mzdovú disparitu vidieckych oblastí oproti vyspelým poľnohospodárskym krajom Slovenska i priemeru dosahovanému v národnom hospodárstve. Podobne sledujeme i odliv kvalifikovanej pracovnej sily a zapájanie sa do výrobného procesu farmárov, ktorí nemajú adekvátne vzdelanie, ani pracovné návyky a skúsenosti.

Vstup do EÚ pred nás postavil úlohu plnenia noriem EÚ na ochranu životného prostredia a správnu farmársku prax, ktorá bude od roku 2009 povýšená na tzv. krížové plnenie zákonov a nariadení EK, týkajúcich sa dodržiavania predznačených zásad – tzv. plnenie „cross compliance“. Už od roku 2007 budú poľnohospodári povinne plniť tzv. dobré poľnohospodárske podmienky – GAEC .

Z analýzy je zrejmé, že v agrosektore KSK zatiaľ nie je systematicky vybudovaná agregovaná ponuka agrokomodít, ktorá by vytvárala účinnú protiváhu veľkým obchodným reťazcom a vylepšila vyjednávaciu pozíciu poľnohospodárov. Pre efektívne vyriešenie predznačených problémov stanovujeme následovné opatrenia:

Opatrenie 3.1: Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore

Uplatňovanie nariadení a zákonných opatrení vyplývajúcich z uplatňovania Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ, ale i potreba elementárnych vedomostí z oblasti základnej evidencie a kalkulácie, si vyžaduje odborne zdatných, vzdelaných pracovníkov a obyvateľov so širším spektrom vedomostí než vyžaduje ich bezprostredné pracovné zadelenie. Osobitnou kapitolou je nevyhnutnosť ovládania základov informačných technológií.

Za nevyhnutné považujeme prípravu potenciálnej pracovnej sily na zmeny vo výrobnom zameraní – výrobu a spracovanie biomasy na energetické účely a diverzifikačné činnosti.

Aktivity

- Podpora vzdelávacieho systému (stredné odborné poľnohospodárske školstvo, vzdelávacie centrá a pod.)
- Rozvoj poradenských služieb a podpora poradenských centier
- Zavádzanie a rozširovanie informačných a komunikačných technológií (IKT)

Opatrenie 3.2: Podpora odbytu agrokomodít

Excentrické postavenie KSK v rámci SR, nízka organizovanosť prvovýrobcov v odbytových združeniach a kapacity spracovateľského priemyslu stavajú agropodnikateľov do nevýhodnej pozície pri speňažovaní svojej produkcie prostredníctvom veľkoodberateľov a veľkoobchodných reťazcov. Riešenie je vo vytváraní odbytových organizácií, spolkov a pod., ktoré by zastrešovali väčšinu prvovýrobcov. Globálna ponuka je jedna z ciest, ako prinútiť odberateľov rešpektovať podmienky prvovýrobcov.

V súčasnosti poľnohospodárske subjekty riešia problémy umiestňovania svojej produkcie priamo na trhy bez toho, aby museli využívať služby sprostredkovateľských firiem. Jedna z možností, ako sa tomuto problému vyhnúť, je snažiť sa vybudovať vlastnú odbytovú sieť, prostredníctvom ktorej by poľnohospodárske podniky boli schopné predávať svoju produkciu priamo na trhy. Okrem toho je nutné zabezpečiť marketingové aktivity, ktoré o týchto službách a možnostiach budú informovať verejnosť a odberateľov.

Zmyslom tohto opatrenia je podpora marketingových aktivít a zvyšovanie odbytu vlastnej poľnohospodárskej produkcie s cieľom umožniť agroproducentom vstup priamo na trh. V rámci tohto opatrenia bude venovaná pozornosť výrobkom, ktoré majú v regióne tradíciu alebo výrobkom, ktoré majú v regióne potenciál stať sa úspešnými.

Jedným z riešení by bolo vyzvať miestnych výrobcov k podávaniu návrhov, aké výrobky by mohli získať podporu mikroregiónov pre celokrajský projekt KSK regionálnych značiek a produktov.

Aktivity:

- Podpora vytvárania odbytových organizácií agrokomodít
- Podpora vytvárania nových zamestnaneckých miest v OOV
- Podpora marketingu miestnych agroproduktov
- Podpora vytvorenia databázy celokrajských značiek produktov

Ďalšie očakávané a sekundárne dopady špecifického cieľa 3:

- Zvýšenie všeobecnej a odbornej vedomostnej úrovne vidieckeho obyvateľstva
- Zlepšenie dodržiavania správnej farmárskej praxe
- Zrýchlenie technického a technologického pokroku
- Odovzdávanie vedomostí v rámci agropotravinárstva
- Využívanie poradenských služieb
- Pružnejšie využívanie vedecko-technických poznatkov
- Zlepšenie poznania spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ
- Pozitívna zmena myslenia agropodnikateľov k environmentálnym a prírodným hodnotám
- Zlepšenie postavenia prvovýrobcov vo vzťahu k odberateľom poľnohospodárskych komodít
- Zlepšenie konkurencieschopnosti na vidieku
- Nové pracovné príležitosti

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Poľnohospodárstvo:

- Nariadenie vlády SR č. 81 zo dňa 31. januára 2007 (jednotná platba na plochu)
- Národný strategický plán rozvoja vidieka 2007 - 2013, Program rozvoja vidieka
- Vlastné zdroje podnikateľov
- Bankové úvery

5.4.2 Lesné hospodárstvo

Lesy sú najvýznamnejšou zložkou prírodného prostredia, súčasne sú aj producentom našej najvýznamnejšej trvalo obnoviteľnej suroviny – dreva, ako aj ďalších nedrevných produktov. Lesné hospodárstvo spolu s poľnohospodárstvom tvorí chrbticu vidieka, ktorého rozvoj by mal byť prioritou vidieckej politiky Košického samosprávneho kraja.

Návrh Stratégie rozvoja vidieka KSK v oblasti Lesné hospodárstvo vychádza zo štruktúry Programu rozvoja vidieka a v súlade s výstupmi analytickej časti si stanovuje nasledovný cieľ:

Zvýšiť konkurencieschopnosť sektoru lesného hospodárstva a zlepšiť kvalitu životného prostredia a krajiny.

Zvyšovanie konkurencieschopnosti sektoru lesného hospodárstva bude dosahované prostredníctvom opatrení zameraných na modernizáciu, inovácie a prehlbovanie vedomostí a odborností v sektore lesníctva - **Špecifický cieľ 1**. K zlepšovaniu životného prostredia prispievajú opatrenia zamerané na trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy - **Špecifický cieľ 2**.

Špecifický cieľ 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora

Opatrenia zamerané na napĺňanie tohto špecifického cieľa by mali zabezpečiť zvýšenie ekonomickej hodnoty lesov, zvýšenie diverzifikácie produkcie a posilnenie trhových príležitostí ako aj zlepšenie primárneho spracovania produktov lesného hospodárstva. K rastu konkurencieschopnosti v odvetví, ako aj k zavádzaniu inovácií, patrí kvalifikovaná pracovná sila, nevyhnutným predpokladom je preto prehlbovanie vedomostí a zvyšovanie odborného prehľadu v oblasti lesníctva.

Opatrenie 1.1: Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva

Vzhľadom na nízku pridanú hodnotu finálnych produktov lesníckej výroby, významným nástrojom na zabezpečenie konkurenčnej schopnosti odvetvia je zvyšovanie pridanej hodnoty týchto produktov najmä prostredníctvom diverzifikácie lesníckej výroby a rozšírenie trhových príležitostí pre produkciu lesného hospodárstva. Lesné hospodárstvo je zároveň producentom biomasy, významného obnoviteľného zdroja energie, ktorá vyžaduje určitý stupeň spracovania pred konečným využitím na výrobu energie.

Cieľom opatrenia je zlepšiť primárne spracovanie produktov lesného hospodárstva podporou zlepšenia efektivity, spracovania obnoviteľných zdrojov energie, podporou nových technológií a využitia nových trhov. Tento cieľ je možné dosiahnuť zavádzaním výroby nových produktov a technológií, zlepšovaním kvality výrobkov, dosiahnutím kvalitatívnych a hygienických štandardov EÚ. Taktiež je potrebné podporiť marketing a nové odbytové trhy, zaviesť a rozšíriť informačné a komunikačné technológie a podporiť spracovanie **obnoviteľných zdrojov energie**.

Aktivity:

- Obstaranie, rekonštrukcia a modernizácia strojov a technológií na prvotné spracovanie surového dreva (pridružená drevárska prvovýroba)
- Spracovanie nedrevných lesných produktov (napr. zariadenia na sušenie lesných bylín, zariadenia na pozberové spracovanie lesných plodov a pod.)
- Spracovanie obnoviteľných zdrojov energie

V budúcnosti sú potrebné investície na zlepšenie technického a technologického vybavenia lesných podnikov s cieľom zlepšiť využitie ťažbového odpadu na produkciu environmentálne vhodných energetických médií, ako aj na využitie nedrevných produktov lesa. Tieto investície zabezpečia primeranú diverzifikáciu príjmov subjektov hospodáriacich na lesnej pôde.

Opatrenie 1.2: Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov

Lesy poskytujú drevo, ako trvalo obnoviteľnú surovinu, vhodnú pre výrobu environmentálne priaznivých produktov, a sú zároveň zdrojom ostatných produktov prinášajúcich úžitok pre spoločnosť. Zohrávajú významnú úlohu v hospodárskej činnosti vidieckych oblastí, preto je potrebné zvyšovanie ich hospodárskej hodnoty, pričom sa zachová trvalo udržateľné obhospodarovanie lesov a ich multifunkčná úloha.

Úroveň a výsledky hospodárenia v lesoch ovplyvňujú celý rad iných odvetví a zvyšujú potenciál využitia krajiny. Hospodárenie v lesoch takisto významne prispieva k rozvoju pracovných príležitostí na vidieku.

Prispôsobovanie odvetvia lesného hospodárstva novým podmienkam si vyžaduje podporu vhodných investícií pre zabezpečenie jeho konkurencieschopnosti. Väčšina technológií a mechanizmov používaných v lesnom hospodárstve je morálne i fyzicky zastaraná a nesplňa ani environmentálne kritériá kladené na mechanizmy pracujúce v lese.

Cieľom opatrenia je zvýšenie ekonomickej hodnoty lesov, zvýšenie diverzifikácie produkcie a posilnenie trhových príležitostí.

Pre tento cieľ je potrebný:

- rozvoj investícií do nákupu lesnej techniky, zariadení a technológií s cieľom zdokonaľiť a zracionalizovať pestovanie a ochranu lesa, ťažbu a dopravu dreva, manipuláciu dreva, zber ostatnej lesnej produkcie a pestovanie lesného reprodukčného materiálu v lesných škôlkach,
- rozvoj investícií súvisiacich s výstavbou a rekonštrukciou zariadení priamo slúžiacich lesnému hospodárstvu vrátane lesných ciest,
- rozvoj informačných systémov v lesníctve prostredníctvom zavádzania modernej výpočtovej techniky a programového vybavenia s cieľom racionalizácie činností na rôznych úrovniach lesníckej prevádzky.

Uvedené rozvojové investície vytvoria predpoklady na lepšie zhodnotenie produkcie lesného hospodárstva a na zníženie prevádzkových nákladov lesníckych činností a tým na zvýšenie konkurenčnej schopnosti lesníckych podnikov a na vytvorenie, resp. zachovanie pracovných miest vo vidieckych oblastiach.

Aktivity:

- Obstaranie strojov a zariadení pre pestovanie lesného reprodukčného materiálu v lesných škôlkach a výstavba a rekonštrukcia zariadení v lesných škôlkach
- Obstaranie strojov a zariadení pre obnovu lesa, výchovu a ošetrovanie mladých lesných porastov, ťažbu, sústreďovanie, manipuláciu, nakladanie a odvoz dreva, zber nedrevných produktov lesa, ochranu lesa vrátane protipožiarnej ochrany s obmedzením na špeciálne zariadenia,
- Obstaranie špeciálnych strojov na opravu lesných ciest (cestné frézy, frézy na čistenie priekop, frézy na odstraňovanie nárastov vrátane ich nosičov),
- Výstavba a rekonštrukcia ostatných zariadení priamo slúžiacich lesníckej prevádzke (napr. sklady lesného reprodukčného materiálu, manipulačno-expedičné sklady, budovy a zariadenia manipulačno-expedičných skladov), vrátane lesných ciest,
- Obstaranie výpočtovej techniky (hardvér), programového (softvér) a iného elektronického vybavenia s cieľom zefektívnenia činností súvisiacich s obhospodarovaním lesov a marketingom lesnej produkcie.

Opatrenie 1.3: Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva

Cieľom opatrenia je vybaviť ľudí, pracujúcich v lesníctve potrebnými vedomosťami, ktoré posilnia konkurencieschopnosť, zvýšia rast zamestnanosti a prinesú pridanú hodnotu do rezortu. Vývoj a špecializácia lesného hospodárstva si vyžaduje primeranú úroveň technického a ekonomického vzdelávania, zahrňujúc nové informačné technológie, a tiež nové poznatky z oblasti kvality výrobkov, výsledky výskumu a trvalo udržateľný manažment prírodných zdrojov s dodržiavaním a uplatňovaním výrobných postupov, ktoré sú v súlade s ochranou a udrzaním prírodnej krajiny.

Cieľom opatrenia je rozšíriť rámec vzdelávacích a informačných aktivít a šíriť poznatky pre všetkých pracujúcich v lesnom hospodárstve.

Pre dosiahnutie cieľa opatrenia je potrebné zvýšiť počet účastníkov vzdelávania a poskytnúť potrebné vedomosti a zručnosti pre:

- zavádzanie inovácií, nových metód a nástrojov práce v lesníckych podnikoch pre zvýšenie ich efektívnosti,
- zavádzanie a rozširovanie informačných a komunikačných technológií,
- zabezpečovanie a zvyšovanie kvality hospodárenia,
- udržanie existujúcich a tvorbu nových pracovných miest,
- zlepšenie ochrany životného prostredia,
- dodržiavanie bezpečnosti práce.

Aktivity:

- Podpora všetkých foriem vzdelávania pre vlastníkov, obhospodarovateľov lesných pozemkov a pre poskytovateľov služieb v lesníctve
- Výmenné informačné stáže a návštevy
- Konzultácie a poradenstvo
- Konferencie a semináre
- Televízne a rozhlasové kampane, tlačené publikácie, webové portály, putovné aktivity k cieľovým skupinám

Špecifický cieľ 2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy

Opatrenia tohto špecifického cieľa sa zameriavajú na posilnenie biodiverzity krajiny, zvýšenie podielu obnoviteľných zdrojov energie, zlepšenie biodiverzity lesov, obnovu produkčného potenciálu v lesoch poškodených prírodnými pohromami a požiarom a na zavádzanie preventívnych opatrení.

Opatrenie 2.1: Prvé zalesnenie nelesnej pôdy

Program zalesňovania pôd klasickými drevinami je súčasťou koncepčného dokumentu lesníckej politiky a v súlade s opatreniami EÚ je zameraný na podporu lesníctva, ktoré má prispieť k obnove a rozvoju ekologických a sociálnych funkcií lesov vo vidieckych oblastiach. Prvým zalesnením stanovenej poľnohospodárskej a nepoľnohospodárskej pôdy by sa mali rozšíriť a skvalitniť lesné zdroje s cieľom chrániť životné prostredie, ako aj zmierňovať klimatické zmeny. Akékoľvek zalesnenie by sa malo prispôbiť miestnym podmienkam a malo by byť v súlade so životným prostredím a zlepšovať biodiverzitu. **Cieľom opatrenia je posilnenie biodiverzity krajiny rozšírením zalesnených plôch.**

Aktivity:

- Zalesnenie poľnohospodársky využívaných plôch a nevyužívaných plôch
- Ochrana a ošetrovanie zalesnených plôch

Opatrenie 2.2: Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín

Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín umožňuje vytvárať priestor na diverzifikáciu výroby, ktorá prispieva k posilneniu ekonomickej dimenzie udržateľného rozvoja vidieka. Zakladanie porastov rýchlo rastúcich drevín dáva možnosť efektívne využívať menej produkčné pôdy na produkcie obnoviteľných zdrojov energie. Cieľom opatrenia je zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie.

Aktivity:

- Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín na poľnohospodársky využívaných plochách
- Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín na nevyužívaných plochách.

Opatrenie 2.3: Lesnícko – environmentálne činnosti

Leso-enviromentálna podpora je spôsobom podpory obhospodarovania lesov s cieľom zachovania a zvyšovania biologickej biodiverzity, zachovanie pôvodných lesov, udržiavanie vodných zdrojov a kvality vody. Keďže navrhované opatrenia, ktorých realizácia je potrebná k dosiahnutiu stanovených cieľov, idú nad rámec všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich hospodárenie v lesoch, je možné ich zabezpečiť len dobrovoľným prevzatím leso-environmentálneho záväzku vlastníkom, obhospodarovateľom lesa a následnou kompenzáciou nákladov vzniknutých nad rámec bežného obhospodarovania.

Cieľom opatrenia je zlepšenie biodiverzity lesov, ktoré sa dosiahne zachovaním lesných ekosystémov s vysokou hodnotou, podporou osobitných spôsobov obhospodarovania ochranných lesov a udržiavanie vodných zdrojov a kvality vody.

Aktivity:

- Realizácia opatrení na zlepšenie podmienok prežívania a odrastania prirodzeného zmladenia do štádia zaistenia nárastov
- Výchovné zásahy zamerané na podporu biodiverzity a požadovanej funkčnosti lesného porastu
- Podpora prírode blízkych spôsobov obhospodarovania lesných ekosystémov s vysokou hodnotou (génové základne)
- Realizácia výchovných rubov zameraných na podporu diferencovanej štruktúry porastu (výberková prebierka)
- Vkladanie maloplošných obnovných prvkov (predčasná obnova) prevažne spojené s výsadbou stanovištne vhodných, ale v materskom poraste nezastúpených drevín
- Ponechanie 10 m širokých pásov v okolí bystrinných tokov bez zásahu

Opatrenie 2.4: Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení

Lesy plnia dôležitú úlohu pri ochrane a zachovávaní ekologickej stability. Chránia pôdu pred eróziou, sú zdrojom pitnej vody, dreva ako obnoviteľnej suroviny, potravy a sú domovom bohatej fauny a flóry.

Ako významná súčasť vidieckeho priestoru podstatnou mierou ovplyvňujú udržateľný rozvoj na vidieku. Preto podporou lesníckych opatrení sa zároveň prispieva k rozvoju ekologického, ekonomického a sociálneho potenciálu vidieckeho priestoru.

Úroveň a výsledky hospodárenia v lesoch ovplyvňujú celý rad iných odvetví a zvyšujú potenciál využitia krajiny. Hospodárenie v lesoch takisto prispieva k rozvoju pracovných príležitostí na vidieku.

Súčasný stav lesov KSK ovplyvňuje dlhodobé negatívne pôsobenie biotických, abiotických a antropogénnych škodlivých činiteľov. Na odstránenie následkov pôsobenia týchto, ale aj iných menej významných škodlivých činiteľov a realizáciu preventívnych najmä protipožiarnych opatrení je potrebné prostredníctvom озdravných činností a ostatných aktivít v rámci opatrenia odstrániť následky a predísť možnému nepriaznivému vplyvu abiotických a biotických činiteľov, postaviť a zrekonštruovať celoročne použiteľné lesné cesty kategórie 1L a 2L. Väčšina týchto ciest je navyše vo veľmi zlom technickom stave a vyžaduje si rekonštrukciu.

Cieľom opatrenia je obnova produkčného potenciálu v lesoch poškodených prírodnými pohromami a požiarom a zavádzanie preventívnych opatrení.

Pre dosiahnutie cieľa opatrenia je potrebné:

- zachovať a zveľadiť lesy,
- posilniť biodiverzitu a ekologickú stabilitu lesov,
- zlepšiť verejnoprospešné funkcie lesov,
- vytvoriť/zachovať pracovné príležitosti vo vidieckych oblastiach,
- znížiť riziko pôdnej erózie,
- zvýšiť absorpčný potenciál pôdy v lesoch a posilniť vodohospodársku funkciu lesov,
- zvýšiť ochranu lesov pred požiarimi.

Aktivity:

- Realizácia projektov ozdravných opatrení v lesoch poškodených biotickými, abiotickými a antropogénnymi škodlivými prírodnými činiteľmi
- Obnova lesných porastov, ochrana, ošetrovanie a výchova lesov v lesoch poškodených biotickými, abiotickými a antropogénnymi škodlivými činiteľmi
- Výstavba, prestavba a rekonštrukcia lesných ciest v rámci protipožiarneho a ozdravného opatrenia
- Výstavba, rekonštrukcia, opravy a údržba protipožiarneho nádrží
- Budovanie protipožiarneho pásu a priesekov, ich čistenie a údržba

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Lesné hospodárstvo:

- Program rozvoja vidieka SR na programovacie obdobie 2007-2013
- Operačný program životné prostredie
- Súkromné zdroje
- Bankové úvery

5.4.3 Vidiecky turizmus

Košický kraj má predpoklady pre úspešný rozvoj vidieckeho turizmu, čo je zdrojom komparatívnej výhody oproti ostatným krajom SR a stojí za to tejto výhody sa sústredene a s nasadením ujať.

Za východiskové silné stránky Košického kraja v tejto oblasti považujeme: multikulturalitu kraja, silnú kultúrnu identitu – a to nielen v izolovaných obciach či územiach, ale v celom kraji; otvorenosť, priateľskosť, toleranciu k inakosti; vybudované inštitucionálne zázemie pre komunitne orientované formy rozvoja vidieckych mikroregiónov, rozvinutý mimovládny sektor a existenciu dobrých príkladov verejno-súkromných partnerstiev zameraných na rozvoj turizmu. Nemenej významná je existencia jedinečných a nezameniteľných etník, ktoré sa vedľa samo udržateľne rozvíjajú a majú vlastné kultúry, svojrázne zvyklosti a vlastné jazykové zázemie. Veľkou výhodou je tiež veľmi úzka, zabehnutá cezhraničná spolupráca na slovensko-maďarskej hranici bez jazykovej bariéry a existencia tradičných foriem spolupráce.

Dôležitým faktorom je tiež podpora regionálneho rozvoja zo strany Košického samosprávneho kraja (príprava relevantných stratégií, získavanie zdrojov z európskych fondov, spolupráca so zahraničnými partnermi), vybudovaná inštitucionálna podpora (ZMOS, Euroregióny, Regionálne rozvojové agentúry, Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice, n. o., Rada pre rozvoj miest a obcí v Košickom kraji, sieť infocentier), a sústredené investície KSK do skvalitnenia technickej infraštruktúry (hlavne rekonštrukcia cestnej siete a tvorba informačného portálu).

Za nevýhodu považujeme nedostatok sebavedomia a zručností vidieckeho obyvateľstva v oblasti poskytovania služieb, čo sa však dá prekonať vhodne nastavenou spolupracou a výmenou skúseností so zahraničnými regiónmi a predovšetkým sústredeným rozvojom ľudských zdrojov (prepojenie na Stratégiu rozvoja ľudských zdrojov v Košickom samosprávnom kraji na roky 2006 – 2013). Ďalšou nevýhodou je nízka kvalita až absencia ponuky produktov vidieckeho turizmu, nedostatočná propagácia a spolupráca na mikroregionálnej úrovni.

Jedným zo strategických cieľov pre všestranný a dlhodobu udržateľný rozvoj vidieka Košického kraja je dosiahnutie úspechu v medzinárodnej konkurencii produktov cestovného ruchu. Pre dosiahnutie tohto cieľa bude kľúčovým faktorom dôsledné rešpektovanie únosnosti vidieckeho priestoru a jasná deliaca čiara medzi destináciami zameranými na masové formy cestovného ruchu a tými, ktoré svoju budúcnosť spoja s komunitne orientovaným vidieckym turizmom.

Stratégiu rozvoja vidieckeho turizmu v Košickom kraji navrhujeme oprieť o dva piliere:

1. **Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov**
2. **Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu**

Špecifický cieľ 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov

Opatrenie 1.1: Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho produktu vidieckeho turizmu

Aktivity

- Príprava a realizácia vzdelávacích programov so zameraním na kvalitu produktu vidieckeho turizmu pre poskytovateľov služieb v cestovnom ruchu
- Príprava a realizácia vzdelávacích programov pre verejno-súkromné partnerstvá zamerané na tvorbu a manažment regionálneho produktu vidieckeho turizmu
- Vzdelávanie komunitných manažérov pre systémy manažmentu kvality
- Podporovanie mikroregiónov, ktoré majú záujem začleniť sa do siete LEADER
- Vzdelávanie a publicita zameraná na pozitívne ovplyvňovanie verejnej mienky k ochrane území v sieti NATURA 2000 v súvislosti s rozvojom produktu vidieckeho turizmu
- Podpora projektov cezhraničnej spolupráce zameraných na výmenu skúseností v oblasti vidieckeho turizmu
- Podpora odborného rastu začínajúcich podnikateľov vo vidieckom turizme

Pri realizácii aktivít vzdelávania odporúčame sústavne mapovať a rozvíjať vysokú kultúrnu identitu (vrátane jazyka), posilniť ju zahrnutím regionálneho vzdelávania do školských zariadení. Využiť v systéme vzdelávania v pohostinnosti a gastronómii silnú väzbu na pôdu (poľnohospodárstvo, les), kultúrnu identitu a spôsob života. Vzdelávanie orientovať na spoluprácu v rámci destinácií a produktov vidieckeho turizmu (systém klastrov). V procese vzdelávania jasne odlišovať medzi masovými formami cestovného ruchu a vidieckym turizmom, ktorý má charakteristiky komunitou podporovanej rozvojovej aktivity. Nadviazať kontakty s Národnou sieťou Zdravých miest, obcí a regiónov Českej republiky a inšpirovať sa skúsenosťami z aplikácie Miestnej agendy 21 v ČR a ďalších krajinách.

Opatrenie 1.2 Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu v kraji

Aktivity:

- Zapájanie mikroregiónov do certifikovaných systémov manažmentu kvality produktov vidieckeho turizmu a „zelených trás“ v rámci medzinárodných sietí
- Aplikovanie systému Miestnej agendy 21 na vybrané obce/mikroregióny
- Vytvorenie databáz ubytovacích kapacít
- Vytvorenie databáz služieb stravovania v obciach
- Zmapovanie možností využitia miestnej poľnohospodárskej produkcie pre certifikované stravovacie služby
- Certifikácia miestnych produktov a služieb
- Propagácia certifikovaných ubytovacích a stravovacích služieb na území

Opatrenie 1.3 Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v pilotných územiach so špecifickou kultúrnou identitou a multikulturálnym dedičstvom

Aktivity:

- Príprava stratégií rozvoja vidieckeho turizmu a implementačných plánov vo zvolených územiach
- Vytváranie základov pre spoluprácu medzi obcami v oblasti ochrany miestnych kultúr
- Podpora iniciatív zameraných na zachovanie a udržovanie multikulturálneho dedičstva v prihraničných regiónoch (podpora a propagácia tradičných regionálnych produktov, zapojenie osvetových stredísk do činností spojených s posilnením kultúrnej identity)
- Projekty zamerané na vytváranie spoločnej integrovanej kultúry a produktov pre cestovný ruch v multietnických a multikultúrnych regiónoch
- Investičné aktivity do infraštruktúry vidieckeho turizmu v pilotných územiach
 - rekreačné a ubytovacie zariadenia
 - agroturistické objekty
 - športové a relaxačné zariadenia
- Investičné aktivity zamerané na estetizáciu vidieckeho prostredia, zachovávanie prvkov tradičnej architektúry a miestnej kultúry v pilotných územiach
- Budovanie kvalitného značenia cyklotrás a trás pešej turistiky, v prihraničných regiónoch nadväzujúcich na jestvujúce trasy za hranicami
- Budovanie informačných centier
- Vytvorenie a inštalácia informačných tabúl
- Zriadenie odpočívadiel pre turistov a osadenie bezpečnostných stojanov pre bicykle v turisticky exponovaných lokalitách
- Zabezpečenie údržby cyklistických a turistických ciest
- Udržovanie kultúrnych tradícií
- Podpora aktivít orientovaných na multikulturálne vzdelávanie
- Rozvoj siete drobných služieb pre turistov
- Rozvoj sprievodných služieb agroturistiky – najmä so zameraním na hipoturistiku
- Vytvorenie informačnej cyklomapy a prezentácia cykloturistiky na webe a v médiách
- Sprievodné balíčky cestovného ruchu
- Skvalitňovanie siete cykloturistiky a podpora bezpečnosti turistov - projektová príprava výstavby cyklotrás nadväzujúcich po celom území KSK

Pri spracovaní miestnej stratégie rozvoja vidieckeho turizmu v pilotných mikroregiónoch odporúčame pridržať sa postupu používanému v rámci Európskej charty pre udržateľný turizmus v chránených územiach (EUROPARC Federation 1994)

Pri výbere pilotného mikroregiónu treba dbať na:

- existujúcu kvalitu prostredia v zmysle ukazovateľov Opatrenia 2.3
- existenciu verejno-súkromného partnerstva zameraného na rozvoj vidieckeho turizmu a udržateľný rozvoj mikroregiónu
- existujúce občianske iniciatívy ochotné zapojiť sa do tvorby produktu
- perspektívu a ochotu partnerstva inštitucionalizovať sa a byť garantom kvality miestneho produktu
- ochotu miestnych aktérov spolupracovať a sústavne sa vzdelávať
- existenciu poradenskej profesionálnej inštitúcie, ktorá má znalosti a skúsenosti v oblasti ochrany životného prostredia, tvorby produktu vidieckeho turizmu, tvorby partnerstiev a udržateľného rozvoja mikroregiónov, tvorby miestnej Agendy 21
- možnosť použitia konceptu greenways

Špecifický cieľ 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu

Opatrenie 2.1 Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky

Cieľom opatrenia je postaviť systém propagácie odvíjajúci sa od jednej web stránky pre celý kraj, pričom špecifiká, jedinečnosť a zvláštnosti jednotlivých destinácií vidieckeho turizmu v ňom budú vyzdvihnuté.

Aktivity

- Rozpracovať pripravovaný portál inteligentného regiónu Košického samosprávneho kraja aj pre využitie v oblasti propagácie regionálnych produktov vidieckeho turizmu
- Vytvorenie Združenia vidieckeho turizmu, koordinácia služieb a ponúk v systéme informačných a poradenských centier
- Spoločný sprievodca po území – kalendár kultúrnych a športových akcií, propagácia ubytovacích a stravovacích zariadení v území
- Výročné slávnosti, krajové špeciality, možnosť ochutnávky miestnych produktov
- Organizovanie festivalov, jarmokov, predstavení dedinského divadla, propagácia tradícií, remesiel
- Popularizovanie ľudových tradícií (oživovanie starých remesiel, foriem rukodielnej výroby a vidieckeho spôsobu života)
- Informácie v cudzojazyčných mutáciách
- Koordinácia a spolupráca s mikroregiónmi

Pri realizácii aktivít tohto opatrenia odporúčame využiť spoluprácu s mestami pri propagácii a posilňovaní produktov vidieckeho turizmu v destináciách. Rozvíjať spoluprácu s maďarskými partnermi a vybudovať spoločné produkty.

Opatrenie 2.2 Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie

Imidž regiónu by mal byť postavený na priateľskosti, spolupráci, identite špeciálnych miest a kvalite vzťahov a prostredia s dôrazom na hodnoty chránených území a udržateľnosť vidieckych spoločenstiev.

Aktivity

- Tvorba manuálu publicity, ktorý stanoví presné parametre propagačných a informačných turistických materiálov v kraji a systém ich distribúcie
- Spoločná propagácia a imidž: *oddych od hektického mestského života*

Odporúčame využiť verejno-súkromné partnerstvá na dlhodobé financovanie regionálnych propagačných materiálov. Zahrnúť do systému prípravy jednotného imidžu školy v Košickom kraji. Zahrnúť kultúru propagácie vidieka Košického kraja do systému vzdelávania a rozvoja ľudských zdrojov.

Opatrenie 2.3 Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov

Aktivity

- Zaviesť systém dotazníkov pre kvalitu služieb a regionálneho produktu s prepojením na značku kvality vidieckeho turizmu v kraji
- Prostredníctvom regionálnych a národných médií systematicky vyzdvihovať pozitívne príklady spokojnosti klienta so službou a regionálnym produktom vidieckeho turizmu v Košickom kraji

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Vidiecky turizmus:

- Operačný program Vzdelávanie
- Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia
- Operačný program Životné prostredie
- Regionálny operačný program
- Program rozvoja vidieka
- Operačný program Teritoriálna spolupráca
- Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
- Operačný program Informatizácia spoločnosti

5.4.4 Obnoviteľné zdroje energie

Využívanie obnoviteľných zdrojov energie (OZE) je predpokladom pre trvalo udržateľný rozvoj vidieka, ako aj naplnenie strategických cieľov energetickej politiky na zabezpečenie diverzifikácie a bezpečnosti dodávok energie.

Na území KSK sa prejavuje závislosť na dovoze prvotných zdrojov energie. Napriek výraznému potenciálu je veľmi nízka úroveň využívania obnoviteľných zdrojov energie (cca do 1 %).

Za **strategický cieľ** v oblasti OZE preto považujeme:

Zníženie závislosti na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárskeho sektoru KSK.

Na základe záverov a výstupov analytickej časti Stratégie rozvoja vidieka KSK sa ako najperspektívnejší obnoviteľný zdroj energie v podmienkach Košického kraja javí **energetické využívanie biomasy**.

Využívanie OZE, a to predovšetkým biomasy, predstavuje nezanedbateľný potenciál pre ekonomický rast najmä marginalizovaných vidieckych regiónov KSK, rast zamestnancov a rozvoj malého a stredného podnikania. Je preto vhodné zamerať úsilie na jeden hlavný **špecifický cieľ**, ktorým je **Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK**.

Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK.

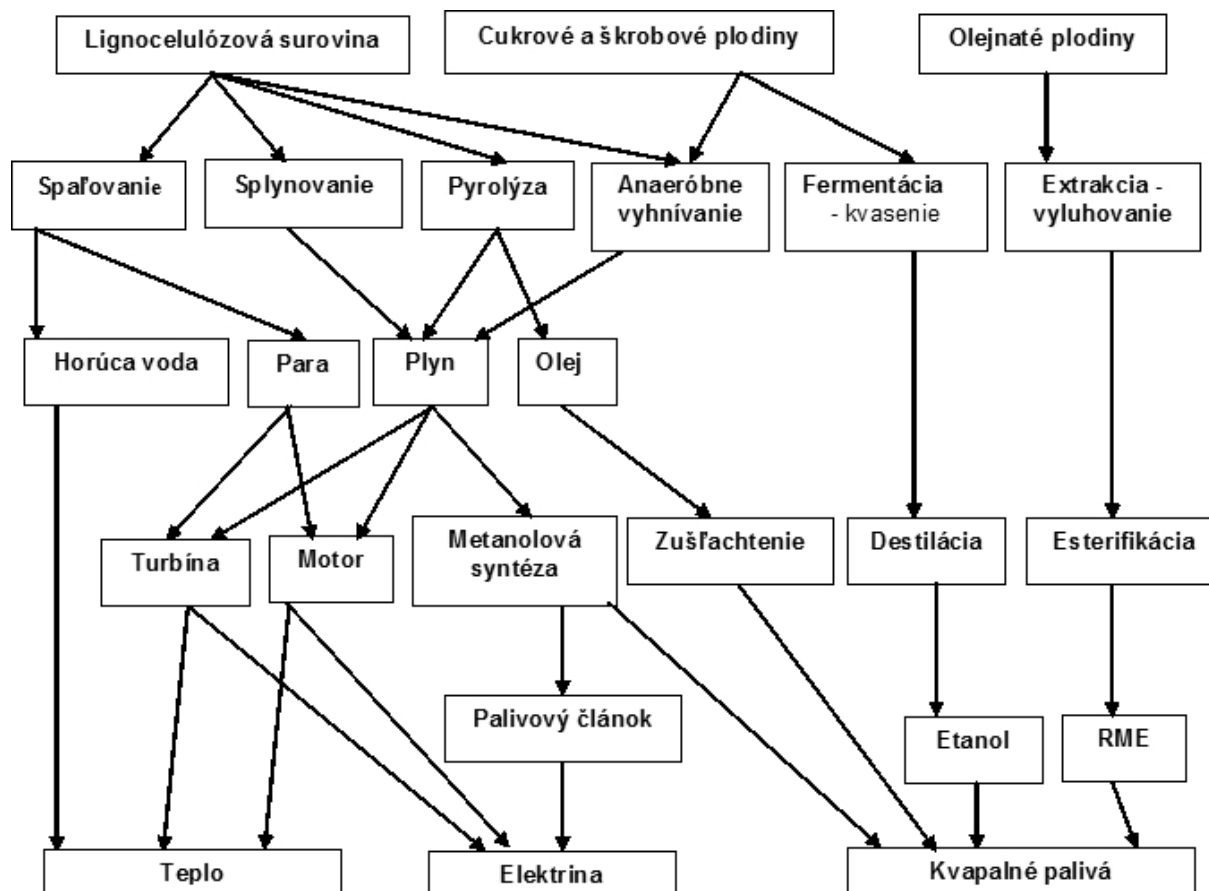
Vo vyspelých európskych krajinách i v SR dochádza v súčasnej dobe v poľnohospodárstve k nadvýrobe nutričnej produkcie a tento stav má podľa prognóz pokračovať taktiež v strednodobej perspektíve. Riešenie tejto situácie vyžaduje nové netradičné prístupy v poľnohospodárskej činnosti.

Naša súčasná poľnohospodárska politika čiastočne rieši nadbytok poľnohospodárskej pôdy vývozom poľnohospodárskej produkcie, systémom údržby lúk a pasienkov, zatrávňovaním, zalesňovaním. Tento prístup ale nemôže plne zaistiť udržanie potrieb ekonomickej a sociálnej úrovne vidieka. Preto sa hľadajú a využívajú ďalšie riešenia. Jedným z nich je orientácia na nepotravinársku produkciu a jej využitie, vrátane zavedenia netradičných energetických plodín, ktoré by zaistili suroviny pre energetický a chemický priemysel. Táto cesta využitia pôdy vedie k **zlepšeniu životného prostredia, zníženiu dovozu drahých surovín a stabilizácii vidieka**.

Energetický potenciál biomasy v KSK je využiteľný na výrobu:

- tepelnej energie,
- elektrickej energie,
- biopalív (MERO, bioetanol).

Vyobrazená schéma znázorňuje prehľad rôznych možností postupu transformácie biomasy na konečný produkt – formu ušľachtilej energie:

Výhody využívania OZE v Košickom kraji:

- podpora ekologického a trvalo udržateľného poľnohospodárstva,
- nové možnosti príjmov roľníkov, farmárov a družstevníkov,
- podpora rôznosti kultúrnych rastlín,
- iniciovanie pilotných projektov pre spojenie výskumu s praxou,
- kooperácia roľníkov v regióne,
- kooperácia roľníkov a samosprávy s energetickými podnikmi,
- efektívne využitie potenciálu biomasy v regiónoch,
- rozsiahla ochrana životného prostredia a klímy,
- vytváranie nových pracovných príležitostí (podnikanie).

Opatrenie 1.1: Program výroby energetických plodín

Účelom opatrenia je realizovanie aktivít na zníženie závislosti na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencie-schopnosti poľnohospodárskeho sektoru. Opatrenie zároveň prispieva k trvalo udržateľnému využitiu poľnohospodárskej pôdy a pozitívne vplýva na životné prostredie z hľadiska vybraných environmentálnych aspektov (protierózna funkcia, zadržiavanie vody v krajine, zvyšovanie biodiverzity a pod.).

Najlepšie predpoklady pre pestovanie fytomasy sú vzhľadom na pôdno-klimatické podmienky na produkciu biomasy, suroviny pre výrobu bioplynu a biopalív sú v južných častiach KSK, okresy **Trebišov, Michalovce, Sobrance a Košice-okolie**.

Pre **pestovanie dendromasy** sa javia najvhodnejšie disponibilné plochy v okresoch **Gelnica, Rožňava a Spišská Nová Ves**.

Stanovenie vhodnosti pôd pre pestovanie energetických plodín

Potenciál poľnohospodárskych pôd umožňuje uvažovať o alternatívach ich využívania z rôznych hľadísk. Prioritou však vždy musí byť ich ochrana pred znehodnotením, resp. trvalou stratou.

Integračné procesy prebiehajúce v Európe priniesli v rámci jednotnej poľnohospodárskej politiky aj **fenomén pôd** dočasne, resp. aj trvalo **pre poľnohospodársku činnosť nepotrebných**. Jedným z efektívnych riešení využitia takýchto lokalít je **pestovanie energetických plodín**. Jedná sa o lokality, na ktorých by prípadná výroba biomasy zaručovala poľnohospodárom ekologicky i ekonomicky prijateľnejšie efekty ako klasická výroba agroproduktov.

Vhodné pôdno-klimatické podmienky u nás vytvárajú dobré predpoklady na produkciu biomasy a bioplynu v našich poľnohospodárskych subjektoch. Jeho využitie by bolo potrebné podporiť nielen pre **energetický zisk**, a tým pádom úsporu financií, ale aj pre **likvidáciu poľnohospodárskeho odpadu** (slama a pod.), ktorý spôsobuje časté environmentálne problémy.

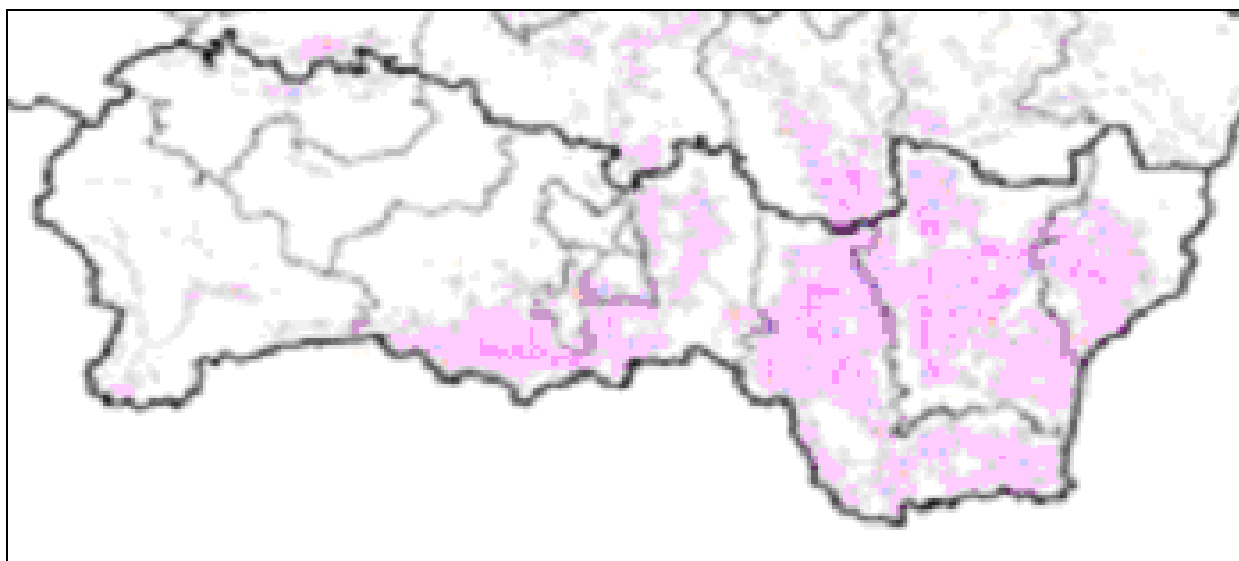
Aby bola produkcia poľnohospodárskej biomasy udržateľná, mala by byť ekonomicky efektívna a zisková, sociálne prijateľná, vykazovať čisté prínosy k ochrane životného prostredia a vidiecku rozvoj. Musí byť tiež v súlade s cieľmi poľnohospodárskych, environmentálnych, energetických a priemyselných politík, v širšom kontexte liberalizácie obchodu a trvalo udržateľného rozvoja. Efektívnemu hľadaniu riešenia kompromisu medzi využitím pôdy pre klasickú poľnohospodársku výrobu, pre jej opustenie, resp. pre pestovanie energetických plodín môže napomôcť **účelová kategorizácia poľnohospodárskych pôd**, zohľadňujúca záujmy spoločnosti i agrárneho sektoru. Podľa tejto kategorizácie môžeme poľnohospodárske pôdy členiť na:

Primárna poľnohospodárska pôda – pôda, ktorú je zo strategického účelu potrebné ponechať pre priame poľnohospodárske využitie, t.j. pre takú úroveň pestovania rastlín a chovu zvierat, ktorá neohrozí potravinovú dostatočnosť obyvateľstva. Túto pôdu by sme mali v každom prípade zachovať pre účely poľnohospodárskej produkcie.

Sekundárna poľnohospodárska pôda – pôda, ktorú je za predpokladu záujmu spoločnosti možné dočasne použiť na iné, ako potravinové účely, pričom takýmto využívaním nedôjde k jej znehodnoteniu (charakter i vlastnosti ostávajú prakticky nezmenené). Túto pôdu je možné vyčleniť na alternatívne poľnohospodárske využitie. Zaberá asi 40 % poľnohospodárskych pôd.

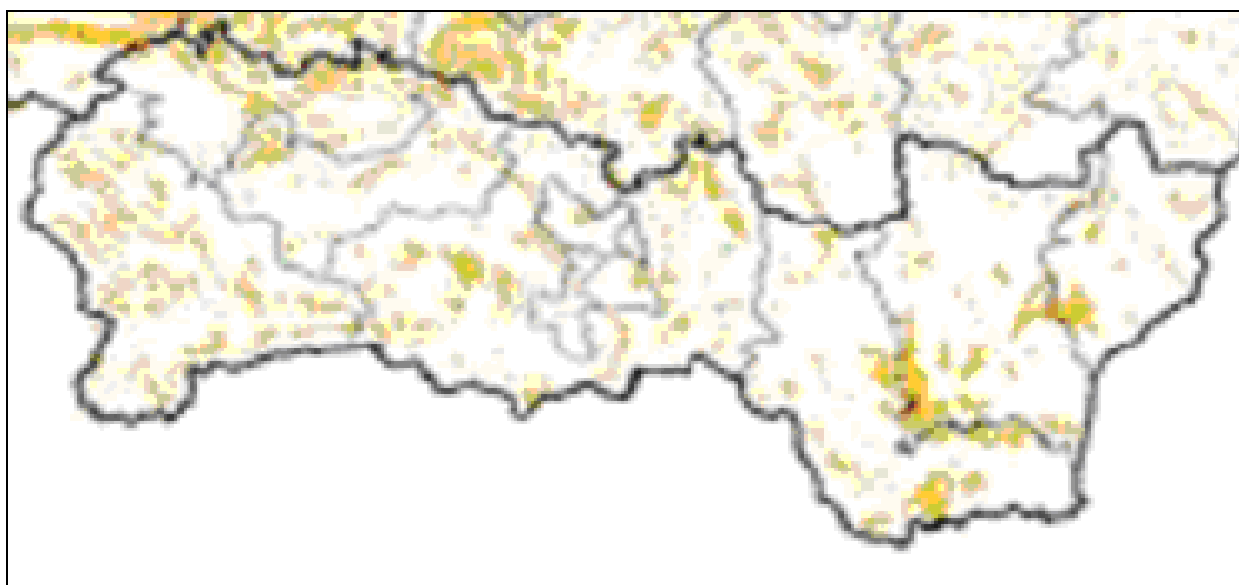
Ostatná poľnohospodárska pôda – pôda, ktorá by mala byť prednostne využívaná na alternatívne poľnohospodárske využitie, na pestovanie energetických plodín a rôzne nebiologické účely (športové, turistické rekreačné a na zábery). Z metodického hľadiska ide o pôdu, ktorá nie je registrovaná v LPIS, ale patrí do poľnohospodárskeho pôdneho fondu.

Primárny poľnohospodársky pôdny fond v Košickom kraji (výmera 206 324 ha)

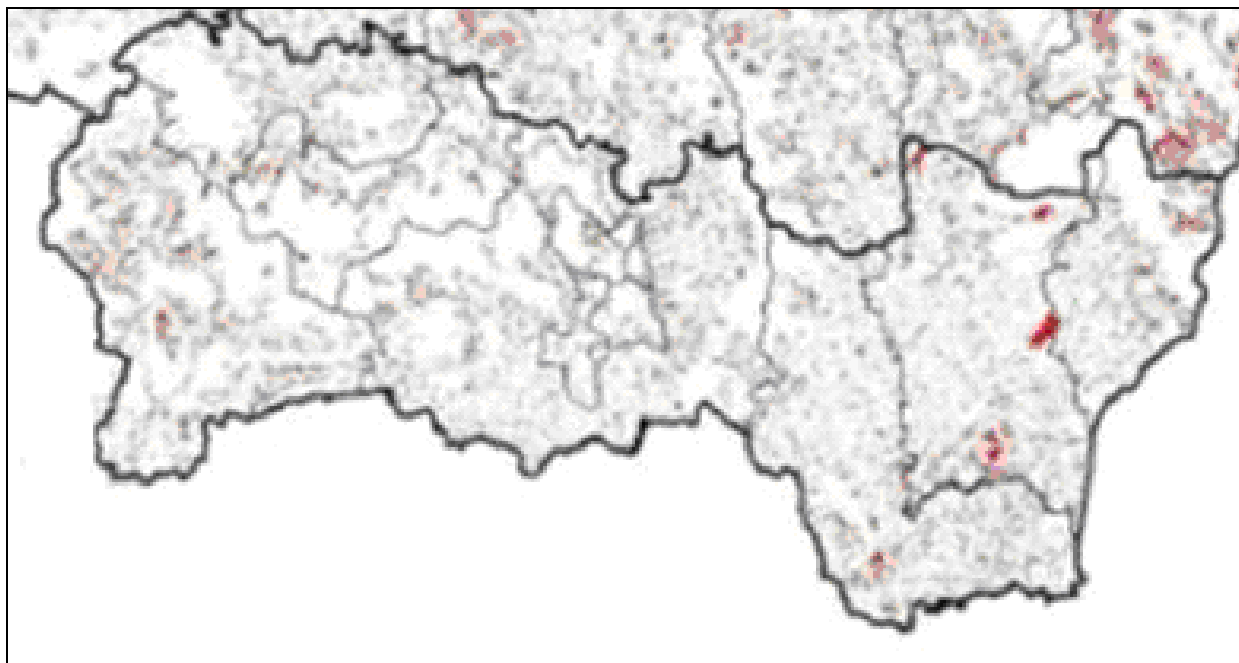
Zdroj: VÚPOP Bratislava

Sekundárny poľnohospodársky pôdny fond v Košickom kraji (výmera 81 926 ha)

Zdroj: VÚPOP Bratislava

Ostatný poľnohospodársky pôdny fond v Košickom kraji (výmera 49 713ha)

Zdroj: VÚPOP Bratislava

Produkcia energie z rastlinnej výroby podľa okresov Košického kraja

Okres	GJ/ha
Gelnica	48,98
Košice (1-4)	71,85
Košice - okolie	70,16
Michalovce	78,09
Rožňava	56,81
Sobrance	69,11
Spišská Nová Ves	57,92
Trebišov	78,44

Zdroj: Energetika sústav hospodárenia na pôde – VÚPOP Bratislava

Je možné očakávať, že najviac energie z 1 ha rastlinnej výroby sa vyprodukuje v okresoch **Michalovce, Košice – okolie a Trebišov**. Naopak najmenej energie sa vyprodukuje v okrese **Gelnica**.

Vo väzbe na vyššie uvedené **pre výber lokalít vhodných na pestovanie energetických plodín navrhujem akceptovať nasledovné postupy, resp. odporúčania:**

- Komodity, ktoré sú z kategórie **poľnohospodárskych plodín** (obilniny, kukurica, repka, zemiaky, slama, mätonohy, plodiny pre výrobu bioetanolu a pod.) je možné umiestňovať na existujúce poľnohospodárske pôdy bez výrazných obmedzení – tvoria súčasť bežného osevného postupu s ročným striedaním in situ.
- **Rýchlorastúce dreviny** (vrba košíkarska, topole, jelše, agáty a pod.) bude potrebné lokalizovať mimo pôdu, ktorú chceme zachovať (primárnu). Môžu to byť plochy nezahrnuté do kontrolného systému LPIS, resp. aj plochy v LPIS-e mimo tzv. základnej pôdy. V druhom prípade sa môže vyskytnúť problém s dotovaním takýchto plôch (súčasný dotačný systém to zatiaľ nepozná), ako aj problém s degradáciou pôdy vytvorením koreňového systému drevín.
- Na tzv. **primárnu (základnú) pôdu** umiestňovať len poľnohospodárske plodiny. V prípade výsadby rýchlorastúcich drevín na tieto plochy *nevyplácať dotácie*.
- Na **plochy evidované v LPIS**, ktoré sú mimo tzv. základnej plochy, umožniť pestovanie rýchlorastúcich drevín s doterajšou dotačnou podporou štátu.
- Na poľnohospodárskych **pôdach mimo evidencie LPIS** umožniť pestovanie rýchlorastúcich drevín a súčasne to aj dotačne podporiť platbou na plochu (vtiahnuť ich do dotačného systému).

Takýto postup by eliminoval nápor na najproduktnejšie pôdy a stimuloval by prípadných záujemcov o zapojenie doteraz viac-menej nevyužívaných plôch (mimo LPIS) do systému racionálnejšieho využitia.

Možnosti výroby a spracovania produktov biomasy

1. Využívanie biomasy na spaľovanie

Do tejto kategórie sa zaraďuje biomasa, ktorá vzniká pri **poľnohospodárskej, lesníckej, drevospracujúcej činnosti**, ako aj biomasa, ktorá by mala byť **cieľene pestovaná**.

1.1. Biomasa z poľnohospodárskej produkcie

Celková ročná produkcia poľnohospodárskej biomasy vhodnej na spaľovanie v Košickom kraji za rok 2005

	Výmera (ha)	Úroda biomasy (t/ha)	Produkcia biomasy (t/r)	Energetický ekvivalent (PJ)
Hustosiate obilniny	103 775,00	2,66	*115 937,00	1,56
Repka olejka	26 967,40	2,00	53 934,80	0,70
Vinohrady z toho v okrese Trebišov	1 707,11	2,00	3 414,20	0,04
	1 112,38		2 224,80	0,027
Kukurica a strukoviny	12 381,5	5,90	730 479	1,022

	Výmera (ha)	Úroda biomasy (t/ha)	Produkcia biomasy (t/r)	Energetický ekvivalent (PJ)
Slničnica a strukoviny	19 262,00	3,6	69 343,00	0,9
SPOLU				4,2

Zdroj: Štatistický úrad SR, Energia 2004

* 115 937 t slamy vhodnej na spaľovanie je rozdiel medzi celkovo vyprodukovanou slamou (276 041 t) a spotrebou pre živočíšnu výrobu na podstielanie a kŕmenie.

Predmetný potenciál je samozrejme teoretický a niektoré komodity je možné využívať aj iným spôsobom (výroba bioplynu a pod.). Pre potenciálne využitie predmetnej biomasy je potrebné vykonať celý rad opatrení, a to predovšetkým zamerané na **logistiku zberu surovín a voľbu vhodnej technológie**.

1.2. Lesná biomasa

Na území Košického kraja je podľa údajov z Národného lesníckeho centra Zvolen ročné využiteľné množstvo biomasy 70 000 ton. Ide o biomasu tenčiny do priemeru 7 cm a odpadovej hrubiny, vznikutej pri ťažbe, prerezávke, ako aj výchovnej ťažbe. Pri stanovení tohto množstva sa vychádza z terénnych a biologických pomerov stanovišťa so zohľadnením biologicky neškodného množstva odčerpanej biomasy.

Najzávažnejším problémom pri využívaní tohto druhu odpadu je **logistika jeho zberu, spracovania a využitia**. Na tento účel odporúčame spracovať samostatnú **štúdiu riešenia využitia odpadovej drevnej biomasy**.

Medzi potenciálne najsilnejších hráčov na tomto trhu možno zaradiť Mestské lesy Košice, ktorých predpokladaná kapacita je cca 15 000 ton drevnej štiepky. Tu je možné zaradiť aj mestské lesy Dobšiná a Regionálne združenie vlastníkov neštátnych lesov Rožňava.

Osobitné postavenie na tomto trhu majú Štátne lesy SR a.s. Tu je možné zaradiť aj odpadovú biomasu z drevospracujúcich prevádzok, ktorej odborný odhad sa pohybuje na úrovni cca 100 000 ton. Celkový energetický potenciál lesnej biomasy sa pohybuje na úrovni 2,4 PJ.

Okres	Odhad objemu biomasy z lesných porastov s ťažbou dreva na desaťročie podľa okresov v tonách (stav k 31.12.2005)		
	Hmotnostná výťažnosť ihličia/lístia	Hmotnostná výťažnosť konárov	Hmotnostná výťažnosť nadzemnej dendromasy
	t	t	t
Rožňava	55 079	232 342	1 844 237
Gelnica	64 077	177 261	1 629 585
Košice - okolie	62 328	423 040	2 974 893
Trebišov	6 525	55 991	376 339
Michalovce	5 099	43 964	295 250

Okres	Odhad objemu biomasy z lesných porastov s ťažbou dreva na desaťročie podľa okresov v tonách (stav k 31.12.2005)		
	Hmotnostná výťažnosť ihličia/lístia	Hmotnostná výťažnosť konárov	Hmotnostná výťažnosť nadzemnej dendromasy
	t	t	t
Sobrance	11 285	98 707	661 254
Spiš. Nová Ves	34 830	74 952	767 104
Košice (mesto)	6 538	46 226	322 317
Spolu kraj	245 760	1 152 483	8 870 979

Zdroj: Národné lesnícke centrum, Zvolen

1.3. Pestovanie energetických drevín

Pestovanie energetických drevín v našich prírodných podmienkach predovšetkým ovplyvňuje: nadmorská výška, výber drevín, ročný úhrn zrážok, pôdny typ a druh. Pri pestovaní energetických drevín je určujúca **maximálna produkcia drevnej biomasy pri čo najdlhšej rúbnej dobe**.

V našich podmienkach Lesnícky výskumný ústav Zvolen vyskúšal pestovanie topoľov (čierne, biele, osika), vrbu (stromové a krovité formy) a agát biely. V našich podmienkach je v súčasnosti v štádiu overovania aj pestovanie švédskej vrbu, pri ktorej sa predpokladá rubná doba až 20 rokov v trojročných cykloch pri predpokladanej výťažnosti 30 – 50 ton z ha.

Pre **určenie vhodnej lokalizácie pestovania rýchlorastúcich drevín** na poľnohospodárskom fonde sa musí vychádzať z analýzy produkčného potenciálu BPEJ a typologicko-produkčných kategórií poľnohospodárskej pôdy. Zároveň by mala byť rešpektovaná podmienka nevyužívania primárnej poľnohospodárskej pôdy.

Vzhľadom na predpokladané zmeny v poľnohospodárstve v súlade s vyššie uvedeným sa odporúča pestovať energetické dreviny predovšetkým na **ostatných pôdach**, resp. na **sekundárnom pôdnom fonde**.

Z analýzy produkčného potenciálu BPEJ a typologicky produkčných kategórií poľnohospodárskej pôdy by mali byť využívané pôdy predovšetkým v okresoch **Gelnica, Rožňava, Spišská Nová Ves**.

Za týmto účelom *navrhujeme do roku 2020 vysadiť na ostatnom pôdnom fonde 10 000 ha rýchlorastúcich drevín*. Predmetné využitie energetických drevín môže byť vo forme štiepok, resp. ako vstupné suroviny pri výrobe tvarovaných palív – pelety, brikety a pod.

Predpokladá sa využitie predovšetkým pri riešení tepelného zabezpečovania objektov štátnej, verejnej a obecnej samosprávy.

2 . Kombinovaná výroba elektriny a tepla z biomasy

Ako jedno z najperspektívnejších riešení sa javí využitie biomasy na kombinovanú výrobu tepla a elektrickej energie. Alternatívne riešenie využitia biomasy v systéme **ORC** – Organický Rankinov Cyklus pre kombinovanú výrobu elektriny a tepla z biomasy – systém TTS Třebíč. Pre túto alternatívu navrhujeme kombináciu, ktorá sa v praxi osvedčila:

kotel s termoolejovým systémom na spaľovanie biomasy a turbína v ORC, pre výrobu elektrickej energie alternatívne: 400 kW, 600 kW.

3. Energetické využitie bioplynu

Poľnohospodárstvo je odvetvím, ktoré produkuje značné množstvo materiálu vhodného na anaeróbne spracovanie. Doposiaľ sa k tomu účelu využíval najmä **odpad zo spracovania poľnohospodárskych plodín** a ich pozberové zvyšky, resp. **exkrementy hospodárskych zvierat**. V súčasnosti sa už stretávame aj s anaeróbnym spracovaním nielen odpadu, ale aj **samotných plodín**, ktoré sú **cielené alebo necielené (napr. burinové trávy) pestované na energetické využitie**.

Energia z bioplynu môže byť použitá na zlepšenie energetickej bilancie samotného poľnohospodárskeho podniku, alebo pri produkcii nadbytočnej energie poskytovaná ďalším odberateľom (napr. vo forme dodávky elektrickej energie do siete).

Napriek tomu, že postup výroby bioplynu a jeho energetické využitie sú známe už veľmi dávno, patrí anaeróbna fermentácia medzi najnádejnejšie technológie spracovania organických odpadov hlavne z poľnohospodárstva, potravinárskeho priemyslu a komunálnej sféry.

Pri tejto technológii sa spracovaný odpad stáva vstupnou surovinou pre výrobu bioplynu. Bioplyn je možné získavať z hnojovice, maštalného hnoja, biologicky odbúrateľných domových odpadov, odpadov z čistiarní odpadových vôd a potravinárskeho priemyslu, z fytomasy a spracovaním bioplynu vyrábať elektrickú energiu, teplo resp. chlad.

Nie menej významnou pre rozvoj poľnohospodárstva je aj **realizácia bioplynových staníc** s výrobou elektrickej energie a tepla. *Vychádzajúc zo súčasných pomerov je v období rokov 2007 – 2013 reálna výstavba 15 – 20 bioplynových staníc o výkone 1 MWh.*

Efektívnosť využitia bioplynových staníc je možná v kombinácii využitia odpadového tepla na výrobu bioetanolu.

4. Produkcia biopalív

Európska únia presadzuje využívanie biopalív ako energetického zdroja pre dopravu. Stanovila si cieľ zvýšiť využívanie biopalív v spotrebe energie na 5,75 % do roku 2010.

Vo všeobecnosti sa rozlišujú biopalivá prvej generácie (vyrábané z rastlín ako cukrová trstina alebo repa) a biopalivá druhej generácie (vyrábané z lignocelulózy, resp. „drevnatých“ zdrojov, či prostredníctvom nových technológií premeny biomasy na tekuté palivo (BTL – biomass-to-liquid)). Dvoma najdôležitejšími biopalivami prvej generácie sú bioetanol a bionafta.

4.1 Bioetanol

Najvhodnejšou plodinou pre výrobu bioetanolu na báze škrobu semien a obilnín je kukurica (cca 80 % škrobu) alebo pšenica (cca 58 – 76 % škrobu).

V rámci KSK sa uvažuje s výrobou 60 000 t bezvodného bioetanolu (98 %) v oblasti Michaloviec. Pre takúto výrobu bioetanolu je potrebná zberová plocha pšenice o výmere cca 50 000 ha. Z toho vyplýva, že pri súčasných osevných plochách v Košickom kraji môže realizácia o uvažovanej kapacite výroby bioetanolu ohroziť potravinovú bezpečnosť.

4.2 Bionafta – metylester

Do tejto kategórie biomasy možno zaradiť olejninu a obilninu, hlavne repku a kukuricu. Z 1 ha repky olejnej pri úrode 3 t/ha možno získať cca 1 t MERO (metylester repkového oleja) alebo 3,33 tony bionafty.

V rámci KSK je najvhodnejšou oblasťou na pestovanie repky je Lučenecko–Košická zníženina a stredne ťažké až ťažké pôdy Východoslovenskej nížiny. Vhodné podmienky majú tiež Košická kotlina a Východoslovenská pahorkatina.

Vychádzajúc z uvedeného potenciálu Košického kraja pre produkciu a spracovanie biomasy navrhujeme realizáciu nasledovných aktivít v rámci Stratégie rozvoja vidieka KSK.

Aktivity:

- Nadväzujúc na Akčný plán o biomase SR vypracovať v roku 2008 Akčný plán o biomase pre VÚC Košického kraja
- Vypracovanie štatistickej metodiky na monitorovanie produkcie biomasy na energetické účely
- Organizovanie odborných seminárov a informačnej kampane pre odbornú i laickú verejnosť o možnostiach energetického využívania biomasy a s tým súvisiacich podporných programoch EÚ
- Do roku 2020 vyčleniť 10 000 ha pôdy pre pestovanie energetických drevín a rastlín.
- Do roku 2015 realizovať dva zdroje na využitie biomasy v systéme – Organický Rankinov Cyklus (ORC).
- Aktívne využiť potenciál na výrobu drevoštiepky v Mestských lesoch Košice a Regionálneho združenia vlastníkov neštátnych lesov Rožňava
- V programovacom období 2007 – 2013 postaviť 15 – 20 bioplynových staníc o výkone 500 kW (1MW)
- Pre predpokladaný počet bioplynových staníc vyčleniť v osevných postupoch do roku 2013 cca 30 – 40 tisíc ha pôdy na pestovanie bioenergetických rastlín
- Do roku 2015 zrealizovať výstavbu, resp. rekonštrukciu cca 30 tepelných zdrojov tepla, ktoré sú v správe VÚC Košického kraja o celkovom výkone 10 MWt na báze drevnej štiepky.
- Po roku 2010 vyčleniť cca 8 – 10 tisíc ha na pestovanie plodín pre výrobu esteru z rastlinných olejov.
- Do roku 2010 zrealizovať jednu výrobnú jednotku na výrobu bioetanolu o takej kapacite, aby nebola ohrozená potravinová bezpečnosť.
- Iniciať harmonizáciu súčasnej legislatívy (týka sa nulovej spotrebnej dane z bioetanolu) na podporu výroby bioetanolu (zákon č. 105/2004 Z.z., zákon č. 98/2004 Z.z.).

Návrh lokalít na využívanie lesnej biomasy v období rokov 2007 – 2013

S cieľom využitia finančných zdrojov zo štrukturálnych fondov EÚ sa ako perspektívne javia na využitie biomasy pre vykurovanie tieto lokality:

Okres Rožňava:

Mlynky – Dobrá Voda – ZŠ + Reedukačný ústav – v súčasnosti vykurovaná na báze propánu

Okres Gelnica:

Margecany – Centrálna kotolňa Margecany (60 b.j. + OcÚ + KD + MŠ)

Žakarovce – Detský domov Žakarovce – v súčasnosti vykurovaná na báze pevného paliva – uhlie, koks

Švedlár – ZŠ Švedlár – v súčasnosti vykurovaná na báze pevného paliva – uhlie, koks

Mníšek nad Hnilcom – ZŠ Mníšek nad Hnilcom – v súčasnosti vykurovaná na báze pevného paliva – uhlie, koks

Okres Trebišov:

Viničky – SOU Viničky – v súčasnosti vykurovaná na báze elektrickej energie

Okres Košice-okolie:

Budimír – ZŠ Budimír – v súčasnosti vykurovaná na báze zemného plynu

Družstevná nad Hornádom – ZŠ Družstevná nad Hornádom – v súčasnosti vykurovaná na báze zemného plynu

Okres Košice mesto:

miestna časť Košická Nová Ves – ZŠ Košická Nová Ves + MŠ + Detský domov – v súčasnosti vykurovaná na báze zemného plynu

Návrh lokalít na využitie Organického Rankinového cyklu

- Bývalá kotolňa TEHO Košice na Luníku 9
- Bývalá kotolňa Tatrasvitu v Spišskej Novej Vsi

Možnosti financovania aktivít v tematickej oblasti Obnoviteľné zdroje energie:

- Program rozvoja vidieka
- Operačný program Životné prostredie
- Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast

6. Prepojenie medzi špecifickými cieľmi a opatreniami tematických oblastí

			5.4 Ekonomika vidieka						5.4.1 Poľnohospodárstvo						5.4.2 Lesné hospodárstvo						5.4.3 Vidiecky turizmus						5.4.4 Obnoviteľné zdroje energie					
			SP 1			SP 2			SP 1			SP 2			SP 3			SP 1			SP 2			SP 1			SP 2			SP 1		
			1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	1.1	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	1.1				
5.1 Životné prostredie	SP 1	1.1																														
	SP 2	2.1																														
		3.1																														
	SP 3	3.2																														
5.2 Osídlenie a sídla		1.1																														
	SP 1	1.2																														
		2.1																														
	SP 2	2.2																														
5.3 Ľudské zdroje		1.1																														
		1.2																														
	SP 1	1.3																														
		2.1																														
	SP 2	2.2																														
		3.1																														
	SP 3	3.2																														
5.4 Ekonomika vidieka		1.1																														
		1.2																														
	SP 1	1.3																														
		2.1																														
		2.2																														
	SP 2	2.3																														
5.4.1 Poľnohospodárstvo		1.1																														
	SP 1	1.2																														
		2.1																														
	SP 2	2.2																														
		3.1																														
	SP 3	3.2																														
5.4.2 Lesné hospodárstvo		1.1																														
	SP 1	1.2																														
		2.1																														
	SP 2	2.2																														
		2.3																														
	SP 2	2.4																														

7. Prepojenie na ďalšie strategické dokumenty

Doleuvedená tabuľka sumarizuje strategické dokumenty na národnej a regionálnej úrovni, v súlade s ktorými bola vypracovaná Stratégia rozvoja vidieka KSK. Označené sú dokumenty podľa jednotlivých tematických oblastí, na ktoré sa viažu.

	Životné prostredie	Osídlenie a výstavba	Ľudské zdroje	Ekonomika vidieka	Poľnohospodárstvo	Lesné hospodárstvo	Vidiecky turizmus	Obnoviteľné zdroje energie
Strategické dokumenty na národnej úrovni								
NSRR – Národný strategický referenčný rámec 2007-2013 (vrátane jednotlivých OP)								
NSPRV - Národný strategický plán rozvoja vidieka 2007-2013 (vrátane PRV)								
KURS 2001 – Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001								
Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky								
Akčný plán trvalo udržateľného rozvoja na roky 2005- 2010								
Stratégie, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky Slovenskej republiky								
Návrh dokumentu Národný environmentálny akčný program SR III. (NEAP SR III.) na roky 2004-2007 až 2010,								
Integrovaná aproximačná stratégia v kapitole Životné prostredie, 2001								
Energetická koncepcia SR – 2006								
Program rozvoja lesného hospodárstva SR do roku 2010								
Stratégia vyššieho využívania OZE – uzn. vlády SR č. 29/2006								
Návrh nariadenia vlády SR o podmienkach poskytovania podpory v poľnohospodárstve formou platby na pestovanie energetických plodín.								
Návrh nariadenia vlády SR o podmienkach poskytovania podpory v poľnohospodárstve formou jednotnej platby na plochu.								
Strategické dokumenty na regionálnej úrovni								
Rozvojový plán Slovensko – Východ								
Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja, 2002								
Územný plán veľkého územného celku Košického kraja – Zmeny a doplnky 2004,								
Koncepcia rozvoja cestovného ruchu KSK,								
Stratégia rozvoja ľudských zdrojov KSK,								
Stratégia odpadového hospodárstva KSK								
Krajská koncepcia starostlivosti o životné prostredie Košického kraja, SAŽP 2005								
Plán integrovaného riadenia odpadového hospodárstva kraja (PIROH kraja) na roky 2006 – 2010								
Rozvoj a implementácia Regionálnej inovačnej stratégie v Košickom samosprávnom kraji								
Generel cyklotrás a cyklo dopravy v KSK, september 2006								

	Životné prostredie	Osídlenie a výstavba	Ľudské zdroje	Ekonomika vidieka	Poľnohospodárstvo	Lesné hospodárstvo	Vidiecky turizmus	Obnoviteľné zdroje energie
Špecifické sektorové dokumenty								
Koncepcia ochrany prírody a krajiny, MŽP, 2006								
Národná stratégia ochrany biologickej diverzity								
Program odpadového hospodárstva na roky 2006 - 2010, MŽP 2005								
Koncepcia vodohospodárskej politiky do roku 2015								
Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky								
Program znižovania znečistenia vôd škodlivými látkami a obzvlášť škodlivými látkami								
Koncepcia environmentálnej výchovy a vzdelávania								
Program na zlepšenie kvality ovzdušia v oblasti riadenia kvality ovzdušia – územie mesta Košice a územie obcí Bočiar, Haniska, Sokolany, Veľká Ida								
Program na zlepšenie kvality ovzdušia v oblasti riadenia kvality ovzdušia – územie mesta Krompachy								
Program na zlepšenie kvality ovzdušia v oblasti riadenia kvality ovzdušia – územie mesta Strážske								
Nariadenie RADY (ES) č. 1698/2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV)								
Návrh koncepcie využitia poľnohospodárskej a lesníckej biomasy na energetické účely.								

8. Koncepcia integrovaného rozvoja vidieka – priemet Stratégie do rozvoja územia

Hlavným princípom vidieckeho rozvoja v Košickom kraji by mal byť **integrovaný rozvoj vidieka**, ktorý zohľadňuje konkrétne územie a jeho danosti i problémy a prináša riešenia šité presne na jeho mieru. Rozhodovanie o jeho rozvoji nie je v rukách národnej vlády, ale miestneho partnerstva všetkých kľúčových inštitúcií, podnikateľských subjektov a združení, ktoré pôsobia v území a sú aj realizátormi nástrojov všetkých typov miestneho rozvoja. Rozhodovanie sa deje prostredníctvom miestnych rozvojových stratégií a prísnych implementačných, manažérskych, monitorovacích a hodnotiacich pravidiel priamo v partnerstve, a nie na centralizovanej národnej úrovni. Čiže miestni aktéri sami rozhodujú o tom, na čo sa použijú finančné prostriedky pre dosiahnutie miestneho sociálneho a ekonomického rozvoja.

Základným kameňom sú fungujúce lokálne partnerstvá typu Leader, na ktorých vznik a budovanie kapacít je potrebné sústrediť pozornosť.

Miestne akčné skupiny sú definované Nariadením Rady EÚ 1698/2005 ako viacsektorové partnerstvá zložené zo zástupcov verejného, súkromného a občianskeho sektora, pritom verejný sektor nesmie reprezentovať viac ako 50 % zloženia rozhodujúceho orgánu MAS. MAS reprezentuje vidiecke územie od 10 000 do 150 000 obyvateľov, pritom najväčšia obec, ktorá je členom MAS, nepresahuje 20 000 obyvateľov. Územie MAS je kompaktné, katastrálne prepojené a sociálno-ekonomicky homogénne.

MAS sú novým fenoménom inštitúcií v rozvoji vidieka, ktoré realizujú integrovaný, teritoriálny a endogénny rozvoj založený na partnerstve, spolupráci a miestnych zdrojoch. MAS si spoločne vypracuje stratégiu (rozvojový dokument, miestny operačný program), ktorú potom realizuje zo združených zdrojov, z ktorých jeden môže byť aj kvázi globálny grant z osi Leader Programu rozvoja vidieka, ďalším môže byť dotácia VÚC doplnená o finančné zdroje samospráv – členov MAS. Na koncovke – pri realizácii konkrétnych projektov - sa miestna stratégia spolufinancuje aj zo súkromných zdrojov. Poslaním MAS je rozvíjať zverené vidiecke územie v súlade s cieľmi a prioritami definovanými v miestnej rozvojovej stratégii.

9. Návrh systému implementácie Stratégie rozvoja vidieka KSK

Systém implementácie Stratégie rozvoja vidieka pozostáva z nasledovných činností:

- Riadenie Stratégie
- Implementácia priorít a opatrení
- Monitoring a hodnotenie

9.1 Inštitucionálne zabezpečenie riadenia Stratégie

Riadenie Stratégie rozvoja vidieka zabezpečujú:

- zástupcovia Košického samosprávneho kraja – predseda, podpredsedovia, poslanci zastupiteľstva, členovia jednotlivých komisií, z pohľadu ekonomiky vidieka hlavne komisia regionálneho rozvoja, komisia cestovného ruchu, finančná komisia, sociálna komisia
- Úrad Košického samosprávneho kraja a jeho odbory, hlavne odbor regionálneho rozvoja

Stratégia je pripravená v konzultácii so sociálno-ekonomickými partnermi na úrovni kraja, napríklad:

- Agentúra regionálneho rozvoja a ostatné regionálne rozvojové agentúry – Rožňava, Kráľovský Chlmec, Trebišov, Moldava nad Bodvou a Spišská Nová Ves
- Partnerstvá sociálnej inklúzie
- Regionálne združenia miest a obcí
- mikroregionálne združenia
- mestá a obce
- ostatné sieťové inštitúcie pôsobiace na vidieku, napr. Vidiecky parlament Východ, Zväz poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností, Združenie vlastníkov pôdy a agropodnikateľov a ďalšie záujmové združenia, ktoré majú súvis s navrhovanými opatreniami
- mimovládne organizácie, verejné a súkromné poradenské agentúry so skúsenosťami, odbornosťou v oblasti rozvoja vidieka (napr. Ľudia a voda, Sosna a pod., SAŽP, BIC, RPIC, CPK a pod) .

Stratégia je odsúhlasená Zastupiteľstvom Košického samosprávneho kraja, manažment zabezpečuje Úrad Košického samosprávneho kraja , hlavne odbor regionálneho rozvoja.

Riadenie Stratégie spočíva v nasledovných činnostiach:

- Koordinácia spracovania Stratégie;
- Vypracovanie vykonávacích predpisov k implementácii Stratégie;
- Zabezpečenie finančného pokrytia implementácie z rozpočtu KSK alebo z iných zdrojov;
- Usmerňovanie implementačnej agentúry Stratégie;
- Kontrola činnosti implementačnej agentúry Stratégie;
- Zabezpečenie technickej stránky monitorovania implementácie Stratégie;
- Zabezpečenie administratívneho zázemia pre monitorovací výbor Stratégie (spolupodieľanie sa na príprave implementačných a monitorovacích správ, podklady pre zasadnutie, sekretariát počas a medzi zasadnutiami, komunikácia so Zastupiteľstvom KSK a pod.);
- Zabezpečenie nezávislého hodnotenia Stratégie;
- Publicita a informovanosť o Stratégii;
- Vytvorenie informačného systému implementácie potrebného pre finančné riadenie Stratégie;
- Archivácia relevantných dokumentov.

9.2 Inštitucionálne zabezpečenie implementácie priorít a opatrení Stratégie

Implementáciu Stratégie rozvoja vidieka zabezpečuje:

Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice, n.o. a regionálne rozvojové agentúry v KSK (Kráľovský Chlmec, Trebišov, Moldava nad Bodvou a Spišská Nová Ves)

Implementačná jednotka Stratégie (IJS)

Medzi regionálnymi rozvojovými agentúrami má kľúčovú úlohu **Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice, n.o.**, založená Košickým samosprávnym krajom. Agentúra môže plniť aj úlohu implementačnej jednotky Stratégie v prípade, že sa KSK takto rozhodne. Jej úlohy a poslanie sú popísané nižšie. Okrem toho Agentúra plní úlohu aj v propagácii, publicite a komunikácii v implementácii a tiež môže pôsobiť ako poradenský orgán pre jednotlivých užívateľov Stratégie v období jej implementácie. V prípade existencie vlastných finančných nástrojov VÚC pre implementáciu Stratégie Agentúra môže fungovať aj ako platobná jednotka.

Regionálne rozvojové agentúry v kraji majú nasledovné úlohy pri napĺňaní cieľov Stratégie:

- Poskytovať poradenský servis v súvislosti s prípravou a implementáciou jednotlivých projektov v rámci Stratégie;
- Napomáhať pri šírení informácií, publicite a komunikácii v súvislosti s implementáciou;

- Asistovať budúcim miestnym akčným skupinám typu Leader v príprave Stratégií, ich monitorovaní a v projektovom manažmente;
- Byť členom rozvojových partnerstiev a usmerňovať ich vo vyhľadávaní finančných zdrojov a pod.

Implementačné úlohy Agentúry na podporu regionálneho rozvoja KSK

- Prijímať a registrovať žiadosti projektov;
- Zabezpečiť hodnotenie, výber a schvaľovanie projektov predkladaných prijímateľmi v súlade s kritériami hodnotenia a výberu projektov schválenými výborom pre výber projektov;
- Zabezpečiť uzatváranie zmlúv o poskytnutí finančného príspevku s prijímateľmi v prípade, že ide o finančné prostriedky VÚC;
- Zabezpečiť overenie spolufinancovania jednotlivých projektov zo zdrojov prijímateľa a z ostatných národných zdrojov;
- Kontrolovať implementáciu projektov;
- Zabezpečiť vytváranie systému monitorovania Stratégie a vlastné monitorovanie, konkrétne sledovať plnenie opatrení na vidieku KSK z ostatných finančných zdrojov uvedených v tejto Stratégii a vyhodnocovať zistené skutočnosti;
- Zabezpečiť zostavovanie podkladov implementačných a monitorovacích správ, zostavovať ročné hodnotiace správy o plnení opatrení Stratégie a predkladať ich monitorovaciemu výboru
- Zabezpečiť súčinnosť s odborom regionálneho rozvoja ÚKSK pri implementácii Stratégie
- Navrhovať prípadné zmeny v opatreniach v súlade s realitou rozvoja vidieka v KSK a predkladať ich Zastupiteľstvu KSK

9.3 Inštitucionálne zabezpečenie monitorovania a hodnotenia

Monitorovanie implementácie Stratégie zabezpečuje odbor regionálneho rozvoja ÚKSK v súčinnosti s Radou pre rozvoj miest a obcí

Úlohy monitorovania:

- Dozerať nad plnením cieľov Stratégie;
- Monitorovať implementáciu Stratégie podľa definovaných indikátorov výstupov, výsledkov a dopadov;
- Navrhovať a predkladať Zastupiteľstvu KSK zmeny v obsahu Stratégie (špecifické ciele, opatrenia) v prípade, že definované špecifické ciele a opatrenia prestali byť relevantné pre rozvoj vidieka v kraji;
- Zabezpečiť súčinnosť a komunikáciu s nezávislým hodnotiteľom Stratégie;

Hodnotenie Stratégie je zabezpečené nezávislým hodnotiteľom vybraným na základe verejného obstarávania (jednotlivec alebo spoločnosť), ktorý zhodnotí výsledky a dopady Stratégie na vidiek KSK a jeho sociálno-ekonomický rozvoj. Hodnotenie sa zabezpečí dvakrát – strednodobé a záverečné hodnotenie.

Úlohou hodnotiteľa je na základe stanovených indikátorov hodnotenia, cieľových rovín a skutočnosti zodpovedať hodnotiace otázky a zistiť, či plánovaná intervencia splnila očakávané ciele.

10. Návrh monitorovacieho rámca

10.1 Návrh kľúčových indikátorov na monitorovanie kvality života v mikroregiónoch KSK

Oblasť	Názov ukazovateľa	Jednotka
Životné prostredie	Podiel obyvateľov pripojených k rozvodom pitnej vody	%
	Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s čistiarnou odpadových vôd	%
	Podiel vytriedených zložiek komunálneho odpadu (papier, sklo, plasty...) na celkovej produkcii komunálneho odpadu	%
	Počet vypracovaných územných plánov a urbanistických štúdií	počet
Ľudské zdroje	Podiel osôb zo znevýhodnených skupín s ukončeným základným vzdelaním	%
	Počet nových pracovných miest pre znevýhodnených uchádzačov	počet
	Podiel dlhodobo nezamestnaných umiestnených na trhu práce	počet
	Miera dlhodobej nezamestnanosti na vidieku	%
	Počet absolventov projektov ďalšieho vzdelávania z vidieckych oblastí	počet
	Miera úspešnosti podávania projektov	%
Ekonomika vidieka	Podiel poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej ekologickým spôsobom	%
	Podiel ekologického a alternatívneho poľnohospodárstva na celkovej produkcii	%
	Počet novozaložených malých a stredných podnikov/1000 obyvateľov	počet
	Počet nových investičných projektov/1000 obyvateľov	ks
	Podiel domácností pripojených na internet/1000 obyvateľov	%
	Podiel využívanej pôdy z celkovej výmery PPF v kraji	%
	Rozloha zalesnenej pôdy	ha
	Počet poskytovateľov ubytovania na súkromí	počet
	Podiel certifikovaných zariadení vidieckeho turizmu	%
	Počet a inštalovaný výkon zdrojov elektrickej energie a tepla na báze obnoviteľných zdrojov energie/km ²	počet, GWh, GJ

10.2 Návrh monitorovacích ukazovateľov Stratégie rozvoja vidieka KSK

10.21 Životné prostredie

Špecifický cieľ 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 1.1: Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny	Počet vypracovaných projektov pozemkových úprav	výstup
	Počet vypracovaných krajinno-ekologických plánov katastrálnych území obcí	výstup
	Počet realizovaných programov revitalizácie vodných tokov	výstup
	Zmeny vo využívaní pôdy	výstup
	Počet podaných projektov na získanie finančných prostriedkov	výstup
	Rozloha prvkov ÚSES z celkovej výmery katastra	výsledok
	Koeficient ekologickej stability územia	výsledok
	Zmena režimu hospodárenia na poľnohospodárskych pôdach	výsledok
	Podiel poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej ekologickým spôsobom	výsledok
	Ohrozenosť pôd eróziou	výsledok

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v mikroregiónoch

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 2.1: Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky, resp. trvalo udržateľného turizmu	Počet informačných a multimediálnych stredísk	výstup
	Dĺžka náučných chodníkov a počet náučných lokalít	výstup
	Počet ekocentier	výstup
	Počet tlačených publikácií k problematike ochrany prírody a krajiny pre zvýšenie environmentálneho povedomia verejnosti	výstup
	Počet organizovaných odborných podujatí (konferencie, semináre) pre vlastníkov a užívateľov dotknutých pozemkov	výstup

Špecifický cieľ 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 3.1: Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry	Dĺžka rozvodov pitnej vody (bez vodovodných prípojk) v km	výstup
	Dĺžka nových kanalizačných sietí (bez kanalizačných prípojk) v km	výstup
	Počet m ³ prečistenej vody v čistiarnach odpadových vôd	výstup
	Počet podaných projektov na získanie finančných prostriedkov	výstup
	Počet obyvateľov pripojených k rozvodom pitnej vody	výsledok
	Počet obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu	výsledok
	Počet obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s čistiarnou odpadových vôd	výsledok
	Kvalita povrchovej vody podľa STN 75 7221 podľa jednotlivých povodí a odberných miest	výsledok
	Kvalita podzemných vôd podľa STN 75 7111	výsledok
Opatrenie 3.2: Zefektívnenie nakladania s odpadmi	Integrovaný systém separovaného zberu odpadov	výstup
	Počet vybudovaných alebo zmodernizovaných zariadení na separovaný zber	výstup
	Počet vybudovaných alebo zmodernizovaných zariadení na zhodnocovanie odpadov	výstup
	Počet zriadených zberných dvorov	výstup
	Počet vybudovaných zariadení na nakladanie s nebezpečným odpadom	výstup
	Počet uzavretých / rekultivovaných skládok odpadov	výstup
	Počet podaných projektov na získanie finančných prostriedkov	výstup
Opatrenie 3.2:	Množstvo vyseparovaného odpadu podľa jednotlivých komodít v t/rok	výsledok

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Zefektívnenie nakladania s odpadmi	Podiel materiálového zhodnotenia odpadov	výsledok
	Podiel energetického zhodnotenia odpadov	výsledok
	Podiel zhodnotenia kompostovaním biologicky rozložiteľných odpadov	výsledok

10.22 Osídlenie a sídla

Špecifický cieľ 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 1.1: Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel	Počet vypracovaných územných plánov a urbanistických štúdií	výstup
	Počet realizovaných obecných bytov	výstup
	Počet rekonštruovaných nevyužívaných budov	výstup
	Počet obnovených existujúcich bytov	výstup
	Počet vybudovaných športových areálov a detských ihrísk	výstup
	Počet účastníkov pripojených na káblovú televíziu a na internet	výstup
Opatrenie 1.2: Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu	Počet súťaží o najvydarenejšiu realizáciu v oblasti obnovy, resp. zachovania prvkov tradičnej architektúry	výstup
	Výmera realizovanej výsadby zelene	výstup

Špecifický cieľ 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 2.1: Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktivity verejných priestranstiev	Počet súťaží o najkrajšiu predzáhradku, resp. najkrajšiu kvetinovú výzdobu domu	výstup
	Výmera realizovanej výsadby zelene	výstup
	Počet rekonštruovaných objektov	výstup
	Počet realizácií funkčného a estetického skvalitnenia verejných priestorov	výstup
	Počet inštalovaných mobiliárov	výstup
Opatrenie 2.2: Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí	Počet rekonštruovaných objektov pre podporu cestovného ruchu a nepoľnohospodárskych ekonomických aktivít	výstup
	Počet rekonštruovaných, modernizovaných a vybudovaných areálov vytvárajúcich podmienky na rozvoj rekreačných, športových a relaxačných činností	výstup
	Počet prestavaných rodinných domov a ďalších nevyužitých objektov na ubytovacie zariadenia cestovného ruchu	výstup
	Dĺžka (km) vybudovaných náučných chodníkov	výstup
	Dĺžka (km) vybudovaných cyklistických chodníkov	výstup

10.23 Ľudské zdroje

Špecifický cieľ 1: Zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 1.1: Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín obyvateľstva	Počet podporených projektov, objem vložených finančných prostriedkov	výstup
	Počet rómskych asistentov, počet žiakov s rómskym asistentom	výstup
	Počet novozavedených predmetov / nových spôsobov výučby špeciálne určených pre rómskych klientov	výstup
	Počet škôl internátneho typu	výstup
	Počet projektov vzdelávania pedagógov základných škôl, počet absolventov projektov vzdelávania pedagógov základných škôl	výstup
	Podiel osôb zo znevýhodnených skupín s ukončeným základným vzdelaním	výsledok
	Indikátory úspešnosti rómskych žiakov pri zvládnutí učiva	výsledok
	Indikátory spokojnosti žiakov z marginalizovaných skupín s predmetmi na škole (dotazníkové prieskumy)	výsledok
	Indikátory úspešnosti absolventov základných škôl zo znevýhodnených skupín nájsť si uplatnenie na trhu práce (dotazníkové prieskumy)	výsledok
Opatrenie 1.2: Zapájanie nezamestnaných zo znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života	Počet podporených projektov, objem vložených finančných prostriedkov	výstup
	Počet nových pracovných miest pre znevýhodnených uchádzačov	výstup
	Počet nových živností občanov zo znevýhodnených skupín	výstup
	Počet zúčastnených v projektoch	výstup
	Počet komunitných škôl, počet komunitných centier, počet návštevníkov komunitných škôl, počet návštevníkov komunitných centier	výstup
	Počet agentúr dočasného zamestnávania, počet klientov agentúr dočasného zamestnávania z radov občanov zo znevýhodnených skupín	výstup
	Počet rekvalifikačných kurzov, počet absolventov rekvalifikačných kurzov	výstup
	Počet projektov vzdelávania zamestnávateľov, počet absolventov projektov vzdelávania zamestnávateľov	výstup
	Počet programov „empowerment“, počet absolventov programov „empowerment“, počet umiestnených absolventov programov „empowerment“, počet umiestnených absolventov programov „empowerment“ na viac ako 1 rok	výstup
	Počet dlhodobo nezamestnaných umiestnených na trhu práce	výsledok
	Miera úspešnosti dlhodobo nezamestnaných zotrvať v pracovnom pomere (viac ako 6 mesiacov) v prípade umiestnenia sa na trhu práce	výsledok
	Miera nezamestnanosti obyvateľstva zo znevýhodnených skupín	dopad
	Miera dlhodobej nezamestnanosti na vidieku	dopad
Opatrenie 1.3: Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnateľnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja	Počet podporených projektov, objem vložených finančných prostriedkov	výstup
	Počet účastníkov vzdelávacieho procesu	výstup
	Počet užívateľov internetu na školách zo strany verejnosti, počet absolventov vzdelávacieho procesu v oblasti internetu a počítačovej gramotnosti	výstup
	Počet ľudových škôl umenia, počet absolventov ľudových škôl umenia	výstup
	Počet projektov na zachovanie pracovných návykov u uchádzačov o zamestnanie a počet absolventov týchto projektov	výstup
	Miera dlhodobej nezamestnanosti na vidieku	dopad

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku Košického kraja

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 2.1: Prispôsobovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám	Počet podporených projektov, objem vložených finančných prostriedkov	výstup
	Počet okrúhlych stolov, počet účastníkov okrúhlych stolov	výstup
	Počet zmien vo výukových predmetoch	výstup
	Počet aktérov z vidieku a predstaviteľov škôl ako účastníkov diskusií	výstup
	Počet projektov ďalšieho vzdelávania pedagógov, počet absolventov ďalšieho vzdelávania pedagógov	výstup
	Počet nových nástrojov pre zefektívňovanie komunikácie medzi rodičmi, žiakmi a výchovnými poradcami	výstup
	Počet zamestnávateľov v poradných orgánoch stredných škôl	výstup
	Počty absolventov stredných škôl, ktorí našli uplatnenie na vidieku	výsledok
	Podiel absolventov stredných škôl, ktorí našli uplatnenie na vidieku, na absolventoch stredných škôl celkom	výsledok
	Podiel absolventov stredných škôl z vidieckych obcí, ktorí našli uplatnenie na vidieku, z absolventov stredných škôl na vidieku celkom	výsledok
	Počet absolventov praxe u zamestnávateľov na vidieku	výsledok
Opatrenie 2.2: Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami vidieka	Počet podporených projektov, objem vložených finančných prostriedkov	výstup
	Počet podporených osôb prostredníctvom programu podpory mobility	výstup
	Počet informačných kampaní a projektov poradenstva v oblasti ďalšieho vzdelávania pre obyvateľov na vidieku	výstup
	Počet absolventov projektov ďalšieho vzdelávania z vidieckych oblastí	výstup
	Počet zamestnávateľov, ktorí podporili zamestnancov v projektoch ďalšieho vzdelávania z vidieckych obcí	výstup
	Počet programov podpory mobility pre uchádzačov o vzdelanie na vidieku, počet klientov uvedených programov	výstup
	Percentuálny podiel absolventov projektov ďalšieho vzdelávania, ktorí našli uplatnenie svojich vedomostí na vidieku	výsledok

Špecifický cieľ 3: Posilnenie kapacít ľudských zdrojov na vidieku vytvárať a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 3.1: Posilnenie kapacít košického vidieka na využitie podporných prostriedkov na realizáciu miestneho rozvoja	Počet podporených projektov, objem vložených finančných prostriedkov	výstup
	Počet vytvorených Miestnych akčných skupín	výstup
	Počet úspešných projektov Programu rozvoja vidieka	výsledok
	Miera úspešnosti podávania žiadostí Programu rozvoja vidieka	výsledok
	Počet úspešných projektov (podaných mimo Programu rozvoja vidieka)	výsledok
	Miera úspešnosti podávania projektov	výsledok
	Absorpčná kapacita košického vidieka podporných prostriedkov zvonku	dopad
	Počet partnerstiev a členov partnerstiev v oblasti rozvoja vidieka	výstup
Opatrenie 3.2: Zintenzívnenie medziobecnej spolupráce	Počet podporených projektov, objem vložených finančných prostriedkov	výstup
	Počet novovytvorených spoločných obecných úradov	výstup
	Počet obcí zapojených do medziobecnej spolupráce	výstup
	Indikátory kvality služieb na obecnej úrovni	výsledok

10.24 Ekonomika vidieka

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 1.1: Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej výroby a lesovýroby	Počet farmárov, ktorí prešli na ekologický a alternatívny spôsob výroby	výstup
	Počet ha ekologického a alternatívneho poľnohospodárstva	výstup
	Počet zvierat (podľa druhov) zaradených v ekologických a alternatívnych chovoch	výstup
	Počet projektov spracovania alternatívnych a ekologických výrobkov	výstup
	Počet projektov spracovania alternatívnych a ekologických výrobkov	výstup
	Počet turistických produktov	výstup
	Počet novozaložených malých a stredných podnikov	výsledok
	Počet diverzifikovaných fariem	výsledok
	Počet druhov výrobkov alternatívneho a ekologického poľnohospodárstva	výsledok
	Počet druhov výrobkov na báze produktov lesovýroby	výsledok
	Počet drevo spracovateľských projektov	výsledok
	Počet novovytvorených pracovných miest	dopad
	Počet udržaných pracovných miest	dopad
	Počet vytvorených a udržaných pracovných miest pre ženy	dopad
	Príjem domácností	dopad
Opatrenie 1.2: Podpora rozvoja služieb a obchodu	Počet podporených projektov MSP	výstup
	Počet investičných projektov v oblasti obchodu a služieb	výstup
	Počet inovatívnych projektov v oblasti technológií služieb	výstup
	Počet projektov mapovania	výstup
	Počet regionálnych podnikateľských reťazcov	výstup
	Počet projektov inovácií	výsledok
	Počet vytvorených logistických centier	výsledok
	Objem odbytu domácich výrobkov	výsledok
	Počet vytvorených podnikateľských sietí	výsledok
	Počet rozšírených malých a stredných podnikov	dopad
	Počet novovytvorených podnikov	dopad
	Počet inovovaných výrobkov	dopad
Opatrenie 1.3: Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania	Počet vybudovaných, modernizovaných a rekonštruovaných zariadení sociálnej infraštruktúry	výstup
	Počet funkčných zariadení sociálnej infraštruktúry	výstup
	Počet podporených zariadení sociálneho poradenstva a vzdelávania	výstup
	Počet vzdelávacích projektov	výstup
	Počet účastníkov vzdelávacích projektov	výstup
	Počet sociálnych konzultácií	výstup
	Počet podporených komunitných centier sociálnej inklúzie	výstup
	Počet podporených agentúr sociálnych služieb	výstup
	Počet vytvorených pracovných miest, z toho pre ženy a mládež	výsledok
	Počet sprevádzkovaných inovatívnych sociálnych služieb	výsledok
	Počet ľudí z vidieka, ktorí využívajú služby realizované sociálnym podnikaním	výsledok
	Obrat podnikov sociálneho podnikania	dopad
	Dostupnosť sociálnych služieb na vidieku	dopad

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 2.1: Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné póly rastu	Počet podporených projektov, objem vložených finančných prostriedkov	výstup
	Počet spojov za jednotlivé vidiecke obce SR	výstup
	Počet prepravených osôb verejnou dopravou z vidieckych obcí SR	výstup
	Kľúčové ukazovatele kvality vozovky podľa metodiky Slovenskej správy ciest	výsledok
	Miera nehodovosti na cestách (na počet automobilov)	výsledok
	Priemerné doby cestovania zo sledovaných vidieckych bodov na vybrané centrá zamestnanosti	výsledok
Opatrenie 2.2: Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry	Počet projektov dobudovaných komunikačných sietí	výstup
	Počet internetových pripojení	výstup
	Počet projektov územných informačných systémov	výstup
	Počet obcí vybavených územnými informačnými systémami	výstup
	Počet informačných a komunikačných pracovísk a centier	výstup
	Počet klientskych centier pre podnikateľov	výstup
	Počet podnikateľov využívajúcich služby internetu v marketingu	výsledok
	Počet podnikateľov využívajúcich služby obslužných miest	výsledok
	Počet verejno-súkromných partnerstiev	výsledok
	Obrat podnikateľských subjektov	dopad
	Pridaná hodnota	dopad
	Počet podnikateľských sietí	dopad
Opatrenie 2.3: Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov	Počet podporených projektov OOV	výstup
	Počet podporených podnikateľských sietí	výstup
	Počet podporených podnikateľských klastrov	výstup
	Počet druhov výrobkov a služieb strhovaných v sieťach/klastroch	výsledok
	Obrat podporených podnikateľských subjektov	dopad
	Podiel na trhu u podporených podnikateľských subjektov	dopad

10.25 Poľnohospodárstvo**Špecifický cieľ 1: Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva KSK**

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 1.1: Efektívna exploatácia výrobných základní – pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie a pozemkové úpravy	Podiel využívanej pôdy z celkovej výmery PPF v kraji	výstup
	Počet podnikov produkujúcich energetickú biomasu	výstup
	Podiel VDJ na 1 ha TTP (0,2 VDJ a viac)	výstup
	Produkčná plocha energetických plodín	výsledok
	Nárast stavov polygastrických zvierat	dopad
	Zvýšenie produkcie RV na 1 ha ošetrenej pôdy	dopad
	Nárast počtu vlastnícky vysporiadaných poľnohospodárskych pôd	dopad
Opatrenie 1.2: Uplatňovanie agroenvironmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat	Podiel výmery plôch s agroenvironmentálnymi výrobnými postupmi	výstup
	Počet podporených investičných projektov revitalizácie chovov	výstup
	Podiel chovov HZ s uplatňovaním zásad životných podmienok zvierat	výstup
	Počet výrobcov biopotravín	výsledok
	Počet druhov certifikovaných biopotravín na trhu	dopad
	Počet chovov s uplatňovaním zásad životných podmienok zvierat	dopad

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva KSK

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 2.1: Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti agrosektoru KSK	Počet podporených investičných projektov do výrobných zariadení	výstup
	Počet podporených investičných projektov spracovania biomasy	výstup
	Podiel KSK na schválených investičných dotáciách na toto opatrenie	výstup
	Plnenie noriem Spoločenstva na skladovacie kapacity – počet podnikov	výsledok
	Podiel tržieb z cestovného ruchu na celkových tržbách	dopad
	Podiel výkonov z diverzifikácie spracovania na celkových výkonoch	dopad
Opatrenie 2.2: Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom	Počet podporených investičných projektov do výrobných zariadení	výstup
	Počet podporených investičných projektov do technológií	výstup
	Podiel KSK na schválených investičných dotáciách na toto opatrenie	výstup

Špecifický cieľ 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 3.1: Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore	Počet študentov SOUP v KSK	výstup
	Počet školiacich stredísk, poradenských centier a pod.	výstup
	Naplnenie potrieb agropodnikateľov na vyškolenú pracovnú silu	výstup
	Počet podporených projektov do ICT	výstup
	Podiel KSK na schválených investičných dotáciách na tieto opatrenia	výsledok
Opatrenie 3.2: Podpora odbytu agrokomodít	Počet vytvorených odbytových organizácií, stredísk, združení a pod.	výstup
	Počet vytvorených pracovných miest v odbytových organizáciách	výstup
	Vytvorenie databázy miestnych značiek produktov	výstup
	Dosiahnutie odbytových cien výrobcov porovnateľných s krajinami V 4	výsledok

10.26 Lesné hospodárstvo**Špecifický cieľ 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora**

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 1.1: Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva	Počet podporených podnikov, objem investícií	výstup
	Počet podnikov, ktoré zaviedli nové produkty alebo techniky	výstup
	Zvýšenie hrubej pridanej hodnoty podporených podnikov	výsledok
	Čistá pridaná hodnota vyjadrená paritou kúpnej sily (ekonomický rast)	dopad
	Zmena hrubej pridanej hodnoty počítanej za časový ekvivalent normálnej pracovnej doby (produktivita práce)	dopad
Opatrenie 1.2: Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov	Počet podporených podnikov, objem investícií	výstup
	Počet podnikov, ktoré zaviedli nové stroje a technológie	výstup
	Zvýšenie hrubej pridanej hodnoty podporených podnikov	výsledok
	Čistá pridaná hodnota vyjadrená paritou kúpnej sily (ekonomický rast)	dopad
	Zmena hrubej pridanej hodnoty počítanej za časový ekvivalent normálnej pracovnej doby (produktivita práce)	dopad
Opatrenie 1.3: Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva	Počet účastníkov vzdelávacích aktivít	výstup
	Počet realizovaných vzdelávacích dní na jedného účastníka	výstup
	Počet účastníkov, ktorí úspešne absolvovali a ukončili vzdelávaciu aktivitu	výsledok
	Zmena hrubej pridanej hodnoty počítanej za časový ekvivalent normálnej pracovnej doby (produktivita práce)	dopad

Špecifický cieľ 2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 2.1: Prvé zalesnenie nelesnej pôdy	Počet prijímateľov podpory na zalesnenie	výstup
	Počet hektárov zalesnenej pôdy	výstup
	Výmera oblastí úspešnej starostlivosti o krajinu	výsledok
	Zachovanie vysokej prírodnej hodnoty krajiny	dopad
	Zlepšenie kvality vôd	dopad
Opatrenie 2.2: Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín	Počet prijímateľov podpory na založenie porastov rýchlo rastúcich drevín	výstup
	Počet hektárov pôdy, na ktorej boli založené porasty rýchlo rastúcich drevín	výstup
	Výmera oblastí úspešnej starostlivosti o krajinu	výsledok
	Zachovanie vysokej prírodnej hodnoty krajiny	dopad
	Nárast produkcie obnoviteľnej energie	dopad
	Zlepšenie kvality vôd	dopad
Opatrenie 2.3: Lesnícko–environmentálne činnosti	Počet prijímateľov podpory	výstup
	Počet hektárov lesa, na ktorých boli vykonané podporované aktivity	výstup
	Výmera oblastí úspešnej starostlivosti o krajinu	výsledok
	Zachovanie vysokej prírodnej hodnoty krajiny	dopad
	Zlepšenie kvality vôd	dopad
Opatrenie 2.4: Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení	Počet prijímateľov podpory, celkový objem investícií	výstup
	Počet hektárov lesa, na ktorých boli vykonané podporované aktivity	výstup
	Výmera oblastí úspešnej starostlivosti o krajinu	výsledok
	Zmeny v územiach s vysokou prírodnou hodnotou	dopad
	Zmena bilancií živín	dopad
	Nárast produkcie obnoviteľnej energie	dopad
	Zlepšenie kvality vôd	dopad

10.27 Vidiecky turizmus**Špecifický cieľ 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov**

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 1.1: Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho produktu vidieckeho turizmu	Počet zrealizovaných programov vzdelávania zameraných na zvyšovanie kvality produktu vidieckeho turizmu	výstup
	Počet absolventov týchto vzdelávacích programov (zo strany verejného, súkromného a tretieho sektora)	výsledok
	Počet zrealizovaných projektov cezhraničnej spolupráce so zameraním na zvyšovanie kvality produktu vidieckeho turizmu	výstup
Opatrenie 1.2 Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu v kraji	Počet mikroregiónov zapojených do medzinárodných certifikačných systémov	výsledok
Opatrenie 1.3 Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v pilotných územiach	Počet vypracovaných miestnych Stratégií vidieckeho turizmu	výstup
	Počet pilotných projektov zameraných na rozvoj vidieckeho turizmu	výstup

Špecifický cieľ 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 2.1 Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky	Počet prístupov na web stránku kraja	výstup
	Počet informačných centier	výstup
	Počet propagačných výstupov	výstup
	Podiel turistov v ubytovacích zariadeniach, ktorí získali informácie z web stránky kraja (údaje sa budú zisťovať v rámci monitoringu – opatrenie 2.3)	výsledok
Opatrenie 2.2 Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie	Počet a kvalita propagačných materiálov	výstup
	Stupeň vzájomnej koordinácie obsahu a vizuálneho štýlu jednotlivých propagačných materiálov	výsledok
Opatrenie 2.3 Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov	Počet zariadení vidieckeho turizmu, ktoré monitorujú spokojnosť klientov na základe spoločnej metodiky	výstup
	Počet mediálnych výstupov propagujúcich kvalitu produktu vidieckeho turizmu v kraji	výstup
	Podiel spokojných klientov z celkového počtu anketovaných návštevníkov	výsledok

10.28 Obnoviteľné zdroje energie

Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK

Názov opatrenia	Názov ukazovateľa	Typ
Opatrenie 1.1: Program výroby energetických plodín	Výmera plôch pestovaných energetických plodín	výstup
	Počet a inštalovaný výkon zdrojov elektrickej energie a tepla na báze biomasy	výstup
	Celkové množstvo výroby elektrickej energie a tepla na báze biomasy	výsledok

11. Doslov

Integrovaný rozvoj vidieka vyžaduje multidisciplinárny prístup. Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja ako rozvojový dokument na obdobie rokov 2007 – 2013 ponúka limitovaný okruh opatrení a aktivít, realizáciou ktorých sa zabezpečí postupné zlepšovanie sociálno – ekonomickej situácie obyvateľov, rast vzdelanostnej úrovne, či zvyšovanie praktických skúseností. Internetizáciou sa uľahčí komunikácia a dostupnosť k informáciám. Vznikom nových malých a stredných podnikov sa zvýši zamestnanosť spolu s efektívnejším využívaním miestnych zdrojov. Postupným dobudovávaním technickej infraštruktúry dôjde k skvalitňovaniu životného prostredia a realizáciou prvkov územného systému ekologickej stability k tvorbe a ochrane krajiny. Všetky navrhnuté aktivity sú v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja.

Vzhľadom na skutočnosť, že Stratégia je navrhnutá podľa všeobecnej situácie vo vidieckom priestore v celom Košickom kraji, výber konkrétnych opatrení a príslušných aktivít je potrebné prispôbovať miestnym podmienkam vybranej obce, príp. mikroregiónu. To isté platí aj pre uvedené indikátory vo fáze hodnotenia dopadu (plnenie cieľov), výsledku (plnenie opatrení) a výstupu (plnenie aktivít).

Úspešné splnenie navrhnutých opatrení a ich zavádzanie do každodenného života bude závisieť od aktívneho prístupu predstaviteľov tej-ktorej obce, či mikroregiónu. Významnú úlohu v tomto procese zohrá vytvorenie vhodných verejno-súkromných partnerstiev. Taktiež je potrebné si uvedomiť, že predložená Stratégia je istým doplnkom k ďalším nevyhnutným rozvojovým dokumentom, ktorými sú príslušná územno-plánovacia dokumentácia a Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja.

Prílohy

Stratégia veterinárskeho lekárstva v kontexte rozvoja vidieka KSK

Veterinárske lekárstvo predstavuje komplex činností medicínskeho charakteru, ktoré smerujú najmä k naplneniu dvoch hlavných cieľov:

1. **zabezpečeniu zdravia zvierat a**
2. **zabezpečeniu produkcie zdravotne a nutrične vyhovujúcich potravín živočíšneho pôvodu.**

V rámci uvedených dvoch hlavných cieľov prioritami Univerzity veterinárskeho lekárstva v Košiciach na najbližšie plánovacie obdobie je:

1. **inovácia zvero-zdravotných metód v chovoch zvierat,**
2. **vytvorenie Centra produkcie a hygieny mliečnej žľazy,**
3. **vytvorenie Centra pre rozvoj inovatívnych aktivít v oblasti aplikácie bioaktívnych látok**
4. **inovácia a sofistikácia farmárskych produktov v rámci rozvoja vidieckych aktivít a zamestnanosti,**
5. **výroba tradičných potravín.**

Priorita 1: Inovácia zvero-zdravotných metód v chovoch zvierat

Situácia v priemysle chovu hospodárskych zvierat včítane malých prežúvavcov a ošípaných je stagnujúca. Podmienky vytvorené pre chov zvierat sú väčšinou nevhodné, a to od ustajnenia, hygieny, mikroklimy, používaných materiálov, až po diagnostiku, vakcinovanie a klinické ošetrovanie. Väčšina chovných zvierat žije v nepohode, „welfare“ je na nízkej úrovni, čo sa odzrkadľuje na zdraví zvierat, na produkcii a kvalite živočíšnych produktov. Malí, strední a veľkí farmári nemajú teoretické znalosti o inovatívnom a ekologickom chove zvierat, výrobcovia potravín živočíšneho pôvodu nemajú dostatočnú ponuku ekologicky kvalitných surovín s vysokou úrovňou bezpečnosti.

Globálnym zámerom je zavedenie inovatívneho systému pre podmienky chovu hospodárskych zvierat pre účely potravinárskeho priemyslu a jeho implementácia do praxe pre malých a stredných podnikateľov, ako aj veľkopodnikateľov. V rámci globálneho cieľa sú určené nasledovné špecifické ciele:

v oblasti vývoja

- zaviesť ekologické farmárstvo,
- stabilizovať podmienky životného prostredia pri chove hospodárskych zvierat,
- zaviesť normatívnu základňu v hygiene chovu zvierat – určenie priestoru, tepelné a izolačné podmienky, vhodná mikroklima, technické podmienky ustajnenia (podlaha, steny, strop a pod.),
- zaviesť inovatívne metódy zvyšovania úžitkovosti a kvality živočíšnych produktov, inovatívne metódy odstraňovania metabolických porúch zvierat – odstránenie úhynu dojnic na metabolické poruchy (napr. degenerácia pečene), ku ktorým dochádza pri zvyšovaní dojivosti,
- vývoj inovatívnej výživovej štruktúry pre všetky špecifické druhy chovných zvierat,

- podpora rozvoja malých, stredných a veľkých podnikateľov – farmárov pri zavádzaní inovatívneho systému pri chove, zaobchádzaní, diagnostikovaní a ošetrovaní chovných zvierat.

v oblasti zavádzania vývoja a výskumu do praxe

- zavádzanie nových diagnostických postupov na báze najnovších poznatkov,
- vytvorenie a presadzovanie inovatívnych metód do praxe pri vytváraní optimálnych podmienok pre chovné zvieratá,
- zavádzanie inovatívnych metód pri prevencii chorôb,
- zabezpečenie zavedenia a dodržiavania ekologickej, inovovanej výživy pre jednotlivé druhy chovných zvierat u malých, stredných a veľkých podnikateľov – farmárov.

v oblasti tvorby technologických parkov pre klinické priestory a klinické ustajnenie zvierat

- vytvoriť podmienky „pohody zvierat“, welfare pri ich ustajňovaní,
- vytvoriť optimálne životné prostredie a zabezpečiť cyklus šetrný k životnému prostrediu pri procese produkcie a vytváraní odpadu chovných zvierat,
- vytvoriť vhodné klinické podmienky pre jednotlivé druhy zvierat – veľké zvieratá, malé zvieratá, malé prežúvavce a ošípané,
- pre transfer technológií a znalostí ako špecifického nástroja inovačnej politiky na podporu cieľovo zameraného transferu technológií a znalostí ako špecifického nástroja inovačnej politiky na poskytovanie poradenskej činnosti malým, stredným a veľkým podnikateľom,
- v rámci personálneho manažmentu zvýšiť zamestnanosť v oblasti priemyslu farmárskeho, mäso a mlieko spracujúceho priemyslu a farmaceutického priemyslu v zaostávajúcich regiónoch, v rámci celého Slovenska prípravou manažmentu a samotných pracovníkov výroby na základe spojenia teoretických poznatkov chovu hospodárskych zvierat, získavania a spracovania potravín živočíšneho pôvodu, legislatívy, potravinovej bezpečnosti, praktickej zručnosti a pod.

Podporné aktivity

Za účelom dosiahnutia stanovených cieľov tejto priority bude Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach organizovať rôzne vzdelávacie aktivity, na ktoré má akreditácie – školenia, kurzy a semináre a taktiež bude zabezpečovať poradenskú a konzultačnú činnosť na priamu žiadosť cieľovej skupiny, t.j. malých, stredných a veľkých podnikateľov v oblasti poľnohospodárstva.

V rámci tejto priority, na zabezpečenie vhodných podmienok pre dosiahnutie stanovených cieľov bude potrebné zrekonštruovať a dobudovať objekty pre technologický park. V rámci rekonštrukcie sa budú adaptovať - existujúce klinické priestory pre kone (objekt 17a v rámci areálu UVL v Košiciach), existujúce klinické priestory pre hovädzí dobytok, malých prežúvavcov a ošípaných (objekt 17b v rámci areálu UVL v Košiciach), klinické ustajňovacie priestory pre kone (objekt 18 v rámci areálu UVL v Košiciach) a klinické ustajňovacie priestory pre hovädzí dobytok, malé prežúvavce a ošípané (objekt 19 v rámci areálu UVL v Košiciach). Ako novostavby budú realizované Klinika malých zvierat: gynekológia-pôrodnica, chirurgia, ortopédia (objekt 40 v rámci areálu UVL v Košiciach) a prístupové a prepojovacie chodníky a cesty a parková výsadba.

Prepojenie na ostatné opatrenia

Táto priorita má priame prepojenie s opatreniami v oblasti Ekonomiky vidieka a Poľnohospodárstva.

Ukazovatele

Aktivity povedú k trvalej udržateľnosti výkonových parametrov potrebných pre túto oblasť, a to nielen v regionálnom, ale aj celonárodnom meradle. Po počiatočnej pomoci farmárom a výrobcom mliečnych a mäsových výrobkov by títo mali byť schopní udržať produkciu na vysokej kvalitatívnej úrovni, ktorá zabezpečí potreby regiónu, Slovenska a zabezpečí aj nárast exportu v rámci európskeho hospodárskeho priestoru. V dôsledku toho dôjde ku vzniku podnikateľských subjektov, ktoré budú využívať inovatívne technologické postupy, čím sa zvýši bezpečnosť a kvalita mäsových a mliečnych výrobkov. Predpokladá sa zvýšenie hrubého domáceho produktu a zníženie nezamestnanosti. Zvýši sa počet stretnutí zástupcov potravinárskeho priemyslu, inštitúcií vedy a výskumu a univerzít pre zlepšenie prenosu inovácií v oblasti potravinárskeho priemyslu. Účasťou na medzinárodných stretnutiach členov platformy sa zvýši podiel SR v rámci európskej vízie na rozvoji daného odvetvia.

Priorita 2: Vytvorenie Centra produkcie a hygieny mliečnej žľazy

Pracovisko obdobného charakteru v SR v súčasnosti neexistuje. Uvedenou problematikou sa z pohľadu výskumnej činnosti a inovácie metód čiastočne zaoberá Laboratórium produkcie a hygieny mliečnej žľazy Ústavu chovu zvierat UVL v Košiciach, kde je predpoklad, že bude slúžiť ako zdroj výskumno-vývojového potenciálu pre zabezpečenie realizácie činnosti navrhovaného centra. Návrh na zriadenie centra je podporovaný požiadavkou praxe, t.j. poľnohospodárskej sféry, ktorá vyplýva z potreby zvýšenia a skvalitnenia produkcie mlieka ako finálneho produktu. Na existujúcej vedomostnej, vedecko-výskumnej a vývojovej báze je potrebné vytvoriť a zabezpečiť poradenskú a konzultačnú činnosť pre chovateľov. Existenciou takto vybudovaného a fungujúceho centra je možné zabezpečiť a usmerniť inováciu technologických postupov a technického vybavenia pri chove prežúvavcov v podmienkach regiónu, s možnosťou aplikácie výsledkov a postupov na národnej úrovni.

Cieľom predkladanej priority je zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja, založeného na využití vedecko-výskumných poznatkov v oblasti zlepšenia a zvýšenia živočíšnej výroby, hlavne mlieka a mliečnych výrobkov. Hlavným prostriedkom pre dosiahnutie cieľov projektu je výstavba a prevádzka výskumno-vývojového, analytického, diagnostického a realizačného, konzultačného a poradenského Centra produkcie a hygieny mliečnej žľazy prežúvavcov, ktoré sa bude zaoberať najmä:

- diagnostikou, prevenciou a tlmením mastitíd v chovoch prežúvavcov v regióne, s výstupmi a ich realizáciou pre celú SR,
- poradenstvom a konzultačnou činnosťou v danom smere,
- laboratórnou, analytickou a vývojovo-výskumnou činnosťou v oblasti diagnostiky a inovácie a realizácie protimastitídnych metód u prežúvavcov a kvality produkovaného mlieka,
- realizáciou stádovej diagnostiky chorobnosti prežúvavcov a analýzou stavu kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazovateľov pri produkcii mlieka v chovoch,
- analýzou a prevenciou výskytu epizootologicko-epidemiologicky významných bakteriálnych pôvodcov zápalu mliečnej žľazy prežúvavcov negatívne ovplyvňujúcich zdravie človeka.

Podporné aktivity

Za účelom dosiahnutia stanovených cieľov tejto priority bude Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach organizovať rôzne vzdelávacie aktivity, na ktoré má akreditácie - školenia, kurzy a semináre a taktiež bude zabezpečovať poradenskú a konzultačnú činnosť na priamu žiadosť cieľovej skupiny, t.j. malých, stredných a veľkých podnikateľov v oblasti poľnohospodárstva.

Prepojenie na ostatné opatrenia

Táto priorita má priame prepojenie s opatreniami v oblasti Ekonomika vidieka a Poľnohospodárstvo.

Ukazovatele

Zvýši sa produktivita a efektivita výskumu a vývoja, ale aj výroby, predpokladá sa nárast zamestnanosti s nárastom počtu chovaných zvierat, zvýši sa kvalita produktov, počíta so zvýšením obchodnej činnosti s kladným dopadom na export spracujúcich podnikov v regióne. Dôjde k nárastu vzniku nových inovatívnych malých a stredných podnikov. Predpokladá sa zvýšenie zamestnanosti v dôsledku rastu produkcie a počtu zvierat, pričom sa predpokladá v Košickom a Prešovskom samosprávnom kraji nárast pracovných miest, nárast počtu fariem používajúcich inovačné výstupy projektu, vznik nových fariem, rozšírenie existujúcich fariem, vznik nových výrobcov potravinárskych produktov živočíšneho pôvodu (mlieka a mliečnych výrobkov) a nárast firiem zaoberajúcich sa výrobou novej inovatívnej technológie.

Priorita 3: Vytvorenie Centra pre rozvoj inovatívnych aktivít v oblasti aplikácie bioaktívnych látok

Celkovo je v regióne inovačná atmosféra nepriaznivá, ovplyvnená kapitálovým poddimenzovaním podnikov a nedostatkom skúseností v inovačnom podnikaní. Veda, vývoj a následne aj podnikanie sú riadené striktné systematicky orientovaným manažmentom, čo nevytvára priaznivé podmienky pre inovácie. Niekoľko obnovených alebo novozaložených firiem má záujem inovovať sortiment výrobkov. Narážajú ale na vyššie uvedené problémy. Sú tu aj zahraničné inovačné firmy, ktoré potrebujú overovacie predklinické zázemie, kde môže výrazne pomôcť Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach a jej pracoviská v nových podmienkach spolupráce. Aplikovaný výskum sa bude môcť hodnotiť na základe jeho relevantnosti pre ekonomiku a spoločnosť.

V EÚ je všeobecne akceptovaný zákaz používania antibiotík, hormónov a niektorých rastových stimulátorov. Podľa Nariadenia 1831/2003 EÚ je zakázané používanie doplnkových látok od 1. 1. 2006, s výnimkou kokcidostatík a antihistaminík, ktoré musia byť vyradené do roku 2012. Bioaktívne látky tzv. prírodného pôvodu a živé mikroorganizmy môžu potrebu vyššie uvedených látok nahradiť, ak sa vyriešia problémy aplikačných foriem. Riešenie inovácií v tejto oblasti a účinných aplikačných foriem sa týka aj prípravkov pre výživu a liečbu ľudí. Aplikácia, skladovanie a distribúcia nových probiotických (živých) prípravkov a bioaktívnych látok naráža na nepochopenie ich zvláštností. Často sa jedná o komponenty náročné na prostredie, vzájomne inkompatibilné, alebo i s protichodným účinkom. Súčasná aplikačná forma pre veľkovýrobné systémy chovu sa pripravujú pre aplikáciu do sypaných a granulovaných zmesí alebo do vody. Každá z týchto foriem aplikácie je z mnohých dôvodov problematická. Tabletová forma a iné spôsoby individuálnej aplikácie sú často nepraktické. Živé prípravky a bioaktívne látky majú často obmedzenú, krátku trvanlivosť čo komplikuje skladovanie a obchod. Nedostatky v sortimente, nedostatok

inovovaných prípravkov a nízka skutočná trvanlivosť probiotík a bioaktívnych látok znižujú možnosti uplatnenia našich prípravkov na medzinárodnom trhu.

V súčasnosti v európskom aj celosvetovom meradle je akútnym problémom vznik rezistencie parazitov na súčasne používané antiparazitiká, antibiotiká, chemoterapeutiká a dezinfekčné prípravky. Z tohto hľadiska je potrebná inovácia prípravkov a spôsobov aplikácie zvieratám.

Podporné aktivity

Za účelom dosiahnutia stanovených cieľov tejto priority bude Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach organizovať najmä semináre a taktiež bude zabezpečovať poradenskú a konzultačnú činnosť pre potenciálnych odberateľov výsledkov inovatívneho aplikovaného výskumu.

Prepojenie na ostatné opatrenia

Táto priorita má priame prepojenie s opatreniami v oblasti Životné prostredie, Ekonomika vidieka a Poľnohospodárstvo.

Ukazovatele

Zavedenie inovačného podnikania ako nového vedecko-pedagogického nástroja na UVL, prinesie nové znalosti potrebné pre východoslovenský región, Slovensko i pre Európsku úniu. Realizáciou tejto priority dôjde k lepšiemu uplatneniu naturálnych potravín a liečiv, čo bude mať pozitívny vplyv na zdravie ľudí a ekologizáciu životného prostredia. V oblastiach, kde sa vyskytuje potravinársky a farmaceutický priemysel dôjde k zvýšeniu zamestnanosti vzhľadom k tomu, že sa posilní exportná výkonnosť partnerov. Navyše, inovačné centrum a UVL v rámci inovačného vzdelávania uplatnia rôzne formy štúdia, čo strategicky umožní zlepšiť inovačné prostredie na Slovensku, a tým zvýšiť zamestnanosť v inovačnom podnikaní.

Priorita 4: Inovácia a sofistikácia farmárskych produktov v rámci rozvoja vidieckych aktivít a zamestnanosti

Rozvoj väčšiny odvetví podnikania na vidieku je poznamenaný pretrvávajúcou snahou preferovať zvyšovanie efektivity veľkých podnikov znižovaním potreby ľudskej práce, extrémnou špecializáciou a presunom priemyslového podnikania do mestských aglomerácií. Za tieto iniciatívy sa nevytvára vhodná alternatíva. Slovenské poľnohospodárstvo a mliekarenský priemysel zápasia s nízkou spotrebou mlieka a mliečnych výrobkov. Toto sa dá významne zmeniť budovaním tradície kvalitných finálnych produktov, čo sa osvedčuje v Holandsku a v Dánsku, kde dokonca mliekarenské giganti podporujú farmárskych výrobcov syra. V oblasti ekologických produktov prakticky úplne chýba spracovateľské zázemie. Produkty ekofariem sa spracovávajú v priemyslových zariadeniach na spoločných linkách a často sa miešajú s „neekologickými prevádzkami“. Vzniku malých fariem, ktoré priamo finalizujú výrobu na kvalitné farmárske produkty, bráni predovšetkým administratívna záťaž a zánik tradícií a remesiel.

Košický kraj a celé Slovensko majú vytvorený prepracovaný systém v oblasti vysokoškolského vzdelávania a vedy. Tieto zdroje znalostí sa budú mobilizovať tak, aby sa ich znalostný potenciál lepšie využil na rozvoj Slovenska a regiónov. Významné postavenie má v tomto smere aj Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach, ktorá je jedinou veterinárnou univerzitou na

Slovensku a má celoslovenskú pôsobnosť. V rámci EÚ spolupracuje na viacerých aktivitách európskeho významu, napríklad participuje na projektoch 6. RP.

Vzdelávanie v oblasti rodinného a iného nízkokapacitného farmárstva spojeného s finalizáciou produkcie prakticky neexistuje. Snahy o budovanie malých prevádzok po roku 1990 zlyhávali najmä preto, že sa vytvárali miniatúry veľkých tovární. Tieto prevádzky nemôžu existovať, pretože nízkokapacitná farmárska výroba má iný efektívny sortiment, iné riadenie, iný odbytový systém, ale hlavne má iné riziká, ktoré je treba efektívne manažovať. Farmári majú záujem finalizovať produkciu a inovovať sortiment finálnych produktov a služieb – záujem o inovácie je vysoký.

Podporné aktivity

Za účelom dosiahnutia stanovených cieľov tejto priority bude Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach organizovať rôzne semináre, školenia, vzdelávacie akreditované aktivity a taktiež bude zabezpečovať poradenskú a konzultačnú činnosť pre potenciálnych odberateľov.

Prepojenie na ostatné opatrenia

Táto priorita má priame prepojenie s opatreniami v oblasti Životné prostredie, Ekonomika vidieka, Poľnohospodárstvo a Vidiecky turizmus.

Ukazovatele

Slovensko a východoslovenský región obzvlášť majú prevažne vidiecky charakter. Významným tvorcom nezamestnanosti je vysoko efektívne, veľkokapacitné poľnohospodárstvo, ktoré je zároveň ale málo lákavé pre rozvoj agroturistiky. Na Slovensku je chudobná ponuka čerstvých i trvanlivých farmárskych produktov, ktoré sú požadované zahraničnými turistami a mohli by predstavovať zaujímavý exportný produkt. Priemyslové výrobky tento nedostatok v sortimente a v tradičnej kvalite nemôžu nahradiť. Výhodným riešením sa zdá byť rodinná farma (t.j. farma, ktorá uživí 2 – 10 dospelých osôb). Produkty z tohto podnikania musia byť bezpečné, musia mať vysokú kvalitu, musia byť umiestniteľné na trhu a musia byť produkované v súlade s právnymi predpismi a technickými či technologickými normami. Pokiaľ sa podarí touto formou vrátiť do obcí priemerne dve malé rodinné farmy a ich zázemie vo forme sekundárnych služieb, vytvorí to pri 413 obciach KSK minimálne 1500 pracovných miest.

Priorita 5: Výroba tradičných potravín

V „Zozname povolených nízkokapacitných prevádzkarní pre mäsové výrobky“, ktorý vydala Štátna veterinárna a potravinová správa SR (www.svpssr.sk), zo 154 prevádzkarní sa iba 6 (z toho 1 má pozastavenú činnosť) nachádza v regióne Košického samosprávneho kraja, čo predstavuje len 3,9 %. Žiadna z týchto prevádzkarní sa nezaobrá výrobou tradičných mäsových výrobkov. Na základe dlhoročných tradícií je potrebné obnoviť tradičnú mäsovú výrobu a zabezpečiť predaj v mestách regiónu, prípadne aj v zahraničí.

Podobná situácia je aj v mliekarenskom priemysle. V SR je registrovaných 59 prevádzkarní spracovávajúcich mlieko do 500 000 litrov ročne. Z toho sa iba jedna (1,69 %) nachádza v Košickom samosprávnom kraji. O niečo lepšia situácia je u spracovateľov mlieka do 500 000 l ročne (salaše), ktorých je registrovaných 215 a z nich je 29 v Košickom samosprávnom kraji (13,49 %).

Vzhľadom na skutočnosť, že zrušením živnostenskej činnosti v päťdesiatych rokoch minulého storočia došlo k zániku tradičnej mäsovej výroby a čiastočne aj mliekarenskej technológie, cieľom predkladanej priority je:

v rámci vývoja

- obnoviť výrobu tradičných potravín živočíšneho pôvodu (mäso, mlieko) v jednotlivých regiónoch Slovenska,
- podporiť malých a stredných podnikateľov, zaoberajúcich sa výrobou tradičných mäsových a mliečnych výrobkov a pomoc pri rozvoji spracovania mäsa z ekologicky orientovaných chovov hospodárskych zvierat,
- podporiť rozvoj malých a stredných podnikateľov, zaoberajúcich sa výrobou tradičných mliečnych výrobkov a pomoc pri rozvoji spracovania mlieka (ovčie, kozie, kravské) z ekologicky orientovaných chovov hospodárskych zvierat.

v rámci zavádzania vývoja a výskumu do praxe

- zabezpečiť vývoj nových technologických postupov pre výrobu „regionálnych špecialít“ na báze nových poznatkov,

v rámci inovačného programu vytvoriť a ponúknuť regionálne receptúry existujúcim a novovzniknutým firmám,

- zabezpečiť odbyť týchto výrobkov v samotnom mieste výroby v súčinnosti s rozvojom turistického priemyslu a špecializovaných odbytových miest (predajní) v mestských aglomeráciách,

vytvoriť brokerské centrum

- pre transfer technológií a znalostí ako špecifického nástroja inovačnej politiky na podporu cieľovo zameraného transferu technológií a znalostí ako špecifického nástroja inovačnej politiky na poskytovanie poradenskej činnosti malým a stredným podnikateľom,
- pre analýzu potravín a surovín živočíšneho pôvodu so zameraním na bezpečnosť a kvalitu tradičných potravín vo forme vybaveného laboratória najmodernejšou technikou,
- vzdelávania a poradenskej činnosti pre firmy zaoberajúce sa tradičnou potravinárskou výrobou (mäsové, mliečne výrobky),
- pre pomoc vzniku tradičných špecialít v zmysle chráneného označenia pôvodu, chráneného zemepisného označenia a zaručená tradičná špecialita v súlade s nariadením Rady (ES) č. 2081/90 a č. 2082/92,
- pre pomoc informačnej a propagačnej činnosti pre poľnohospodárske výrobky na národnom, vnútornom a trhu tretích krajín v súlade s vybranými výrobkami registrovanými v rámci podporných programov, medzi ktoré patria aj cieľové výrobky z mäsa a mlieka uvedené v projekte (nariadením Komisie ES č. 1071/2005),
- v rámci personálneho manažmentu zvýšiť zamestnanosť v oblasti potravinárskeho priemyslu v zaostávajúcich regiónoch, prípravou manažmentu a samotných pracovníkov výroby na základe spojenia teoretických poznatkov získavania a spracovania potravín, legislatívy, potravinovej bezpečnosti, praktickej zručnosti výroby a tvorby plánov HACCP a pod. a ich zavedenie do praxe v rámci reťazca „od farmy po stôl“.

v rámci vytvorenia technologickej platformy:

- zlepšiť prepojenie potravinárskeho priemyslu a výskumných kapacít zaoberajúcich sa výskumom v oblasti bezpečnosti a kvality potravín,
- zvýšiť inovačnú kapacitu v oblasti potravinárskeho priemyslu,
- zvýšiť efektivitu pôsobenia potravinárskych prevádzkarní výrobou tradičných a ekologických potravín v rámci EHP, rast konkurencieschopnosti slovenského potravinárskeho priemyslu a propagácia inovačných aktivít v potravinárskom priemysle.

Podporné aktivity

Za účelom dosiahnutia stanovených cieľov tejto priority bude Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach organizovať rôzne semináre, školenia, vzdelávacie akreditované aktivity a taktiež bude zabezpečovať poradenskú a konzultačnú činnosť pre potenciálnych odberateľov.

Prepojenie na ostatné opatrenia

Táto priorita má priame prepojenie s opatreniami v oblasti Životné prostredie, Ekonomika vidieka, Poľnohospodárstvo a Vidiecky turizmus.

Ukazovatele

Analýza súčasného stavu potvrdzuje, že najmä región Košického samosprávneho kraja vykazuje dlhodobú absenciu malých a stredných podnikateľov zaoberajúcich sa tradičnou a ekologickou výrobou potravín. Tradičná výroba potravín existuje na úrovni domácej výroby (mnohokrát distribuovanej v úzkom okolí) bez náležitej legalizácie z dôvodov zložitých administratívnych úkonov. Je predpoklad, že v priebehu nasledujúcich rokov dôjde k zvýšeniu životnej úrovne občanov SR, a tým aj k zvýšeniu dopytu po tomto druhu potravín.

Aktivity spojené s praktickou realizáciou tejto priority zabezpečia, že tradičné potraviny („regionálne špeciality“) sa dostanú späť k spotrebiteľovi, a to na základe nasledovnej definície cieľových skupín tohto projektu:

- podnikateľské skupiny malých a stredných podnikateľov zúčastnených v projekte, získajú teoreticko-praktický základ pre zachytenie nových trendov v oblasti bezpečnosti potravín, čím sa prispeje k možnému dosiahnutiu ich úspešného pôsobenia v prostredí národnej a medzinárodnej konkurencie,
- producenti výrobkov a špecialít – participáciou na projekte získajú bohaté teoretické vedomosti a praktické zručnosti vo vývoji, technológii, skladovaní a predaji potravín, ktoré budú zdravé, bezpečné a konkurencieschopné na domácich a zahraničných trhoch. Malí a strední výrobcovia a predajcovia získajú možnosť účasti na špecializovanej regionálnej prezentácii svojich výrobkov.
- užívatelia – konzumenti, spotrebiteľia, v súlade s „Národným programom podpory zdravia“ a jeho požiadavkami. Predkladaný projekt garantuje bezpečný a ekologický produkt založený na overených národných tradíciách. Týmto sa dosiahne nielen konkurencieschopnosť vo vývoji a predaji zdravých a bezpečných potravín slovenskej proveniencie, ale dosiahne sa pozitívny vplyv na zdravie obyvateľstva.

Názov: Stratégia rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja

Objednávateľ: Košický samosprávny kraj

Spracovateľ: VVMZ spol. s r.o.

Tlač: LÚČ - vydateľské družstvo Bratislava